

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Jaana Uustal
KÜBERKIUSAMINE
KIVA PROGRAMMI JÄRGIVAS JA
MITTEJÄRGIVAS KOOLIS
Bakalaureusetöö

Juhendaja: prof. Veronika Kalmus

Tartu 2020

SISUKORD

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	6
1.1 Kiusamine	6
1.2 Küberkiusamine	10
1.3 Kiusamisvaba kool - KiVa	15
1.4 Õpetajate ja tugisikute roll õpilaste kiusamis- ja küberkiusamisjuhtumite ennetamisel, märkamisel ja lahendamisel	17
2. METODOLOOGIA	20
2.1 Töö eesmärk ja uurimisküsimused	20
2.2 Metoodika ja valim	22
2.3 Andmete kogumine	24
2.4 Andmeanalüüsi meetod	25
3. UURINGU TULEMUSED	26
3.1 Koolide suhtumine nutiseadmetesse ja nutivabadesse aladesse	26
3.2 KiVa roll kiusamise ja küberkiusamise ennetamisel ja juhtumite lahendamisel	32
3.3 Kiusamise ja küberkiusamise juhtumid koolis	36
3.4 Õpilaste teadlikkus kiusamise ja küberkiusamise osas	42
3.5 Õpetaja ja tugisiku roll kiusamisjuhtumite ennetamisel ja lahendamisel	45
3.6 Konstrueeritud juhtumi lahendamine	46
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	49
4.1 Vastused uurimusküsimustele	49
4.2 Diskussioon	52
4.3 Meetodikriitika	55
5. KOKKUVÕTE	57
6. SUMMARY	59
7. KASUTATUD ALLIKAD	61
LISAD	65
Lisa 1. E-kiri koolidele	65
Lisa 2. Intervjuukava	66
Lisa 3. Intervjuud	68

SISSEJUHATUS

Bakalaureusetöö fookuseks on küberkiusamine ja selle seos tavakiusamisega. Küberkiusamine paelus mu tähelepanu sellega, et viimasel ajal on – seoses kiusamisvaba kooli projekti (KiVa) loomise ja elluviimisega – väga palju fookuses olnud koolides igapäevaselt toimuv kiusamine, aga küberkiusamine nii laialdaselt selle projekti teemade hulka ei kuulu. KiVa keskendub juba lasteaias-ealiste laste omavaheliste suhetele ning hõlmab väga palju tegevusi kooliealiste noortega. Koolides on ka 1.-6. klassi õpilastele toimumas KiVa projekti raames spetsiaalsed õppetunnid. Põhikooliealised õpilased on väga hästi kursis sellega, mis on kiusamine, kuidas seda ennetada, mis roll on kiusamist pealt nähes jms, aga sarnased küsimused küberkiusamise valdkonnas võivad jääda neil vastuseta. Internetis toimuv on justkui ülimalt anonüümne ja seal tehtavad teod ei jäta nagu jälgi – nii näivat noored arvavat.

Tänapäeva ühiskonnas, mida sageli nimetatakse info-, võrgu- või meediaühiskonnaks, on info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, eriti internet, saanud paljude laste igapäevaelu lahutamatuks ja enesestmõistetavaks osaks. Kiire info- ja kommunikatsioonitehnoloogia areng on kaasa aidanud uue kiusamisliigi tekkimisele, milleks on küberkiusamine. Eestis on noorte internetikasutus üks suurimaid Euroopas. Seda näitas juba aastal 2008 tehtud uuring Flash Eurobarometer, kus leiti, et Eestis kasutab interneti 93% kõigist 6–17-aastastest lastest (Kalmus, 2009). 2010. aastal tehtud üle-euroopalisest uuringust selgus, et vähemalt iga kümnes Eesti laps on kogunud küberkiusamist (EU Kids Online, 2010). Eesti koolides oli kiusamise ohvriks langenud rohkem kui 40% õpilastest, mis on kaks korda enam kui paljude riikide keskmine (Kalmus, 2009; Naruskov, 2009). Selle näitajaga olime Euroopas eesotsas. Küberkiusamise ohvreid oli aga sama uuringu tulemusel ligikaudu 15% õpilastest.

Uuemate uuringute kohaselt, näiteks EU Kids Online'i Eesti 2018. aasta uuringu tulemuste põhjal, on üldise kiusamise all kannatamine vähenenud märkimisväärselt: 2018. aasta andmeil oli kiusamist viimase 12 kuu jooksul kogunud vähem kui neljandik lastest (23%). Küberkiusamise all kannatas vähemalt mõnel korral aastas vähemalt 15% lastest. Ühtlasi tunnistas rohkem kui iga kümnes (13%) 2018. aasta küsitluses osalenud Eesti lastest, et nad on viimase 12 kuu jooksul ise kedagi kiusanud; 5% möönis, et on seda teinud internetis või telefonis. Küberkiusamise jätkuvalt

murettekitavalt laialt levikust kõneleb ka selle pealtnägemise sagedus: 2018. aasta andmeil on küberkiusu tunnistajaks olnud 40% Eesti 11-17aastastest (Kalmus ja Siibak, 2020)).

Uurimused näitavad, et sõltumata maast või koolist on kiusamine väga laialt levinud. Ent EU Kids Online'i maade liigituses kuulus Eesti koos kolme Skandinaavia riigi ja nelja EL-i uue liikmesmaaga kategooriasse „kõrgem kasutus, kõrgem risk“ (Kalmus, 2013).

Ka märgib õpilaste vähest teadlikkust küberkiusamise vallas järgmine EU Kids Online 2018 küsitlusest (Sukk ja Soo, 2018) välja tulev fakt. Nimelt lausa üle 75% lastest tunneb end internetis alati või sageli turvaliselt ja vaid 5% on selliseid lapsi, kes end internetis turvaliselt ei tunne. Enamus EU Kids Online 2018 (Sukk, Soo, 2018) küsitlusele vastanutest õpilastest oli seisukohal, et nad tunnevad ära selle hetke, kui keegi käitub internetis lubamatul viisil, mis neile ebameeldiv tundub. Õpilased usuvad, et inimesed on lahked ja head, seda ka nende arvates turvalises internetis.

Käesolev bakalaureusetöö on edasiarendus minu samanimelisest seminaritööst (Uustal, 2019), mille kaitsesin 2019. aasta maikuu. Töö eesmärk oli uurida, kas teadlikkus kiusamisest ja küberkiusamisest on sõltuvuses sellest, kas kool on litunud KiVa programmiga või mitte. Lisaks on eesmärgiks saada ülevaade ka sellest, kuidas erinevad koolid suhtuvad õpilaste nutiseadmete kasutamisse koolis.

Seminaritöös viisin uurimuse läbi põhikooliealiste õpilaste hulgas. Eesmärgiks oli täpsustada kooliõpilaste suhtumist kiusamise ja küberkiusamise kahe erineva taustaga kooli näitel. Kiusamise ja küberkiusamise valdkonna teadmiste väljaselgitamiseks viisin läbi kvalitatiivse uuringu süvaintervjuudena kuue koolinoorega. Fookuses olid kahe kooli 7. klasside õpilased. Üheks kooliks oli kool, kus on rakendatud KiVa-metoodikat selle algusajast alates ning see oli üks esimesi koole Eestis, mis KiVa-programmiga liitus. Õpilased olid saanud mitmekülgset infot kiusamise kui nähtuse kohta ning kool rõhutab ka ise, et nad on kiusamisvaba kool. Teiseks kooliks oli kool, mis kiusamisvaba programmiga ei ole liitunud ja seelses koolis õpilastele kiusamistemaatika laiemalt avatud ei ole. Koolide suur erinevus seisnes veel selles, et KiVa programmi järgiv kool on ligikaudu 100 õpilasega väiksemas kogukonnas asuv põhikool. KiVa programmi mittejärgiv kool on suur liitklassidega Tallinna linna piiril asuv gümnaasium.

Seminaritöö kesksed uurimisküsimused olid: mida õpilased peavad küberkiusamiseks; mis vanusest alates on neil esmakordsed kokkupuuted küberkiusamisega; mis seost nad ise loovad

kiusamise ja küberkiusamise vahel; kui erinev on suhtumine õpilastel kiusamisse ja küberkiusamisse KiVa programmiga liitunud ja mitte liitunud koolis.

Bakalaureusetöösse viisin sisse ulatuslikud täiendused. Eelkõige suurendasin valimit ning täiendasin uurimusküsimusi. Bakalaureusetöösse kaasasin õpilaste asemel õpetajad ja kooli tugitöötajad, et saada uurimusele teine vaade lisaks juba olemasolevale õpilaste omale.

Käesoleva töö eesmärgist lähtuvalt olen püstitanud kolm uurimisküsimust:

1. Kas ja kuidas erinevad kiusamise ja küberkiusamise juhtumite poolest KiVa-ga liitunud ja mitteliitunud koolid?
2. Kuidas on kiusamine aja jooksul muutunud?
3. Mis roll on koolil, tugispetsialistil / õpetajal kiusamisjuhtumite ennetamisel ja lahendamisel? Kuidas nad oma rolli täidavad?

Bakalaureusetöö esimeses ehk teoreetilises osas annan ülevaate kiusamisest ja küberkiusamisest. Samuti annan ülevaate KiVa programmi tekkest ja eduloost Eestis. Ka on uurimusse kaasatud õpetajate ja tugisõpetajate roll kiusamisjuhtumite ennetamisel, märkamisel, lahendamisel. Seejärel annan ülevaate uurimisküsimustest, valimist ning andmekogumismeetodist, samuti andmeanalüüsi meetodist. Uuringu tulemuste peatükis toon välja kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutades välja peamised uurimustulemused. Et kogutud materjalist parem ülevaade saada, siis olen tulemused kategoriseerinud rohkematesse peatükkidesse. Järelduste ning diskussiooni osas esitan tulemuste kokkuvõtteid uurimisküsimuste kaupa. Sellele järgneb meetodi kriitika. Töö lisades esitan kirja intervjuueeritavatele, süvaintervjuude kava ning intervjuude transkriptsioonid.

Täna südamest oma juhendajat Veronika Kalmust, kes oli mulle bakalaureusetöö kirjutamisel oma teadmiste ja ideedega suureks abiks. Samuti töö retsensenti ja bakalaureusetöö eelkaitsmise komisjoni konstruktiivse tagasiside eest. Täna ka uurimusküsimustele vastanud õpetajaid ja tugispetsialiste, kes leidsid oma pingelise töö kõrvalt aega minu aitamiseks.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Käesolevas peatükis toon esmalt välja olulise info kiusamise kohta, kuhu on lisatud kiusamise definitsioon, erinevad vormid, sagedus, sellega toimetulek jms. Teine alapeatükk keskendub küberkiusamisele, mis hõlmab endas küberkiusamise definitsioone, vorme, elemente, toimetulekut jms. Kolmandas alapeatükis teen ülevaate KiVa-programmist ja selle rakendamisest Eesti koolides. Neljas alapeatükk annab ülevaate õpetaja ja tugiisiku rollist koolis kiusamisjuhtumite ennetamisel, märkamisel, lahendamisel.

1.1 Kiusamine

Traditsiooniline kiusamine on väga vana nähtus, mida on maailmas uurima hakatud juba alates 1970. aastatest (Smith, 2016). Alates sellest ajast on kiusamist ka teaduslikult uuritud, viies läbi sellekohaseid erinevaid uuringuid. Ka näiteks Eesti keele seletav sõnaraamat omab kiusamise kohta definitsiooni, mille kohaselt on koolis toimuv kiusamine korduv kaasõpilaste kiusamine koolis (Eesti Keele Instituut). Kiusamisel on mitmeid erinevaid definitsioone. Oma töös toon välja alljärgnevad.

Sullivani, Cleary ja Sullivani (2004) sõnul on kiusamine ühe või mitme inimese negatiivne ja sageli agressiivne või manipuleeriv tegu või teatud aja jooksul korduvad teod teise inimese või inimeste suhtes. Kiusamine on väärnähtus ja põhineb jõudude ebavõrdsusel.

Kiusamine on tavaliselt haiget tegev ja tahtlik agressiivse käitumise vorm. See kestab tihti kaua, jätkudes mõnikord nädalaid, kuid ja isegi aastaid. Neil, keda kiusatakse, on raske end kaitsta. Enamasti on kiusamise taga võimu kuritarvitamine ning soov hirmutada ja domineerida (Sharp, Smith 2004).

Sullivan ja kaasautorid (2004) kirjeldavad kiusamist järgmiselt:

- Kiusamine on ettearvamatu käitumine, mis ei jäljenda mingit kindlat tüüpimudelit ning mis on tõsiseks probleemiks igale kuuendale õpilasele;
- Kiusamist esineb igat tüüpi koolis;
- Kiusamine ei ole piiritletud ei rassi, soo, klassi ega teiste sünnipärase tunnustega;
- Kiusamine ilmneb kõige teravamalt varajases noorukieas;
- On tõestatud, et kiusamisel on eluaegseid halbu tagajärgi.

Kui õpilastel paluti nimetada oma elu kolm kõige rängemat üleelamist, nimetati kõige sagedamini lähedase inimese surma. Sellise tulemuseni jõudsid Lind ja Maxwell (1996) Uus-Meremaa Lastekaitseametile esitatud küsimuste põhjal. Teisena nimetati kiusamist kaasõpilaste poolt (Sullivan jt 2004).

Kiusamine sisaldab järgmisi elemente (Sullivan jt, 2004):

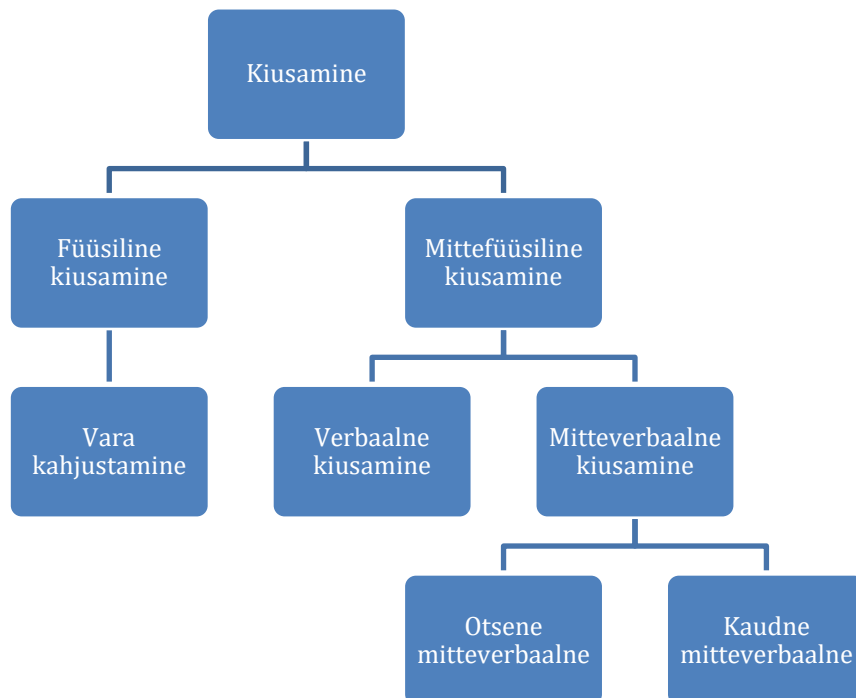
1. Kiusajal on rohkem võimu kui kiusataval;
2. Kiusamine on sageli organiseeritud, süstemaatiline ja varjatud;
3. Kiusamine on mõnikord olukorra ärakasutamine, kuid kord alanud, on tõenäoline, et see ka jätkub;
4. Kiusamine esineb teatud aja jooksul, kuigi ka süstemaatilistel kiusajatel võib esineda ühekordseid juhtumeid;
5. Kiusamise ohvrit haavatakse kas füüsiliselt, emotsionaalselt või psühholoogiliselt;
6. Kõigil kiusamise juhtumitel on kas emotsionaalne või psühholoogiline aspekt.

Kiusamine võib olla nii füüsiline või mittefüüsiline ning hõlmata ka vara kahjustamist (Sullivan jt, 2004). Sullivan ja kaasautorid (2004) toovad eraldi välja järgmised kiusamise vormid:

1. Füüsiline kiusamine on kõige selgem kiusamise vorm ning esineb siis, kui inimene saab füüsiliselt kannatada näiteks tõukamise, löömise, kriimustamise, juustest kiskumise või mõne teise füüsilise rünnaku läbi, sellega võib kaasneda ka kriminaalsüüdistuse esitamine.
2. Mittefüüsiline kiusamine (mida mõnikord nimetatakse ka sotsiaalseks agressiooniks) võib olla verbaalne või mitteverbaalne. Verbaalne kiusamine on näiteks solvav telefonikõne, hirmutamine, sõimamine, laimu ja pahatahtlike kuulujuttude levitamine, pilkamine,

naeruväärastamine jms. Mitteverbaalne kiusamine võib olla aga manipuleeriv ja salalik ning see kaasneb sageli verbaalse ja füüsilise kiusamisega.

3. Kaudne kiusamine (teeb kahju varjatult – kiusaja püüab mõjutada teisi õpilasi nii, et nad hakkavad ohrit vältima ja halvas valguses nägema). Kaudseks kiusamise vormiks on ka grimasside tegemine, tahtlik ignoreerimine, mittekaasamine.
4. Vara kahjustamine. Siia kuuluvad riiete katkirebimine, raamatute lõhkumine, isiklike asjade hävitamine ja vargused.
5. Küberkiusamine (kiusamine veebis või mobiiltelefoni teel).

Joonis 1. Kiusamise liigid Sullivan jt (2004) järgi.

Poiste ja tüdrukute kiusamised on erinevad. Tüdrukud kiusavad rühmiti, kasutades enamasti kaudseid kiusamisviise, mida õpetajatel on raskem märgata. Poisid kasutavad sageli otsesemaid ja füüsilisemaid kiusamisvorme (Kõiv, 2001; Sharp & Smith, 2004). Kiusatute osakaal on mõnevõrra

suurem poiste hulgas. Ka kiusajaid on poiste seas rohkem kui tüdrukute seas. Võrreldes tüdrukutega on poiste hulgas kiusajate osakaal kahekordne kõikides vanuserühmades (Aasvee jt, 2012).

Kiusamise vähendamiseks on vaja nii ennetust kui juhtumite tõhusat lahendamist. Smith (2016) leiab, et ei piisa lühiajalisest projektist, et peatada kiusamine. Sekkumisprojekt annab häid tulemusi vaid lühikese aja vältel ja kõik muutub endiseks niipea, kui projekt saab läbi. Ta lisab, et kiusamisjuhtumite ennetamiseks klassis tuleb tegeleda ka kõrvalseisjatega. Algkoolis tähendab see sageli eakaaslaste toetust sõbrunemisel vahetunnis või ka koolivälisel ajal, keskkoolis rakendatakse meetoditena nooremate õpilaste nõustamist või mentorlust vanemate õpilaste poolt. Eestis on võetud selge suund vähendada tõenduspõhise tegevuse kaudu vägivalda, sh kiusamist (Vägivalla ennetamise strateegia 2015–2020). Niisamuti on olemas Kiusamisvaba Haridustee kontseptsioon (2017), kus on kirjeldatud otsesemalt ja kaudsemalt kiusamisvabamat koolikeskkonda toetavaid algatusi. KiVa on neist ainus, mis pakub juhtumite lahendamise meetodikat.

Kõiv (2006) on leidnud, et kiusamise ja koolivägivallaga seotud erinevad sekkumised võib jagada nelja suurde gruppi:

1. Rõhk riskifaktoritel, mis võivad kiusamist tingida (koolis valitsev kliima, õpilaste vastutus, õpilaste toetussüsteemid);
2. Rõhk indiviididel, kellel ilmneb kiusamiskäitumise ilminguid (kasutatakse eakaaslaste nõustamise meetodikat või õpetatakse efektiivseid konfliktilahendusoskuseid);
3. Rõhk juba ilmnunud kiusamise/vägivallaga tegelemisel (suurendatakse õpilaste võimalusi saada kiusamise puhul abi usaldustelefonile helistades või spetsialisti poole pöördudes);
4. Rõhk klassiruumis kiusamise ennetamisel ning sellega hakkama saamisel (efektiivsete reeglite kehtestamine või prosotsiaalse käitumise õhutamise klassis).

Kiusamine ei ole selline asi, millest lapsed niisama välja kasvavad, ja see ei tohiks kuuluda suureks saamise juurde. Kiusamisega puutub kokku märkimisväärne osa lapsi ja noorukeid – kas kiusajate, ohvrite või kõrvalseisjatena, ja osa neist võib olla ka kõigis kolmes rollis. Ülemaailmse Tervishoiuorganisatsiooni (WHO) uuring koolilaste tervisekäitumise kohta kinnitab nende

probleemide laiaulatuslikkust ja aktuaalsust. Uuringus koguti andmeid 35 riigist ja uurimus viidi läbi 2003. aastal (Sullivan jt, 2004).

Sullivan jt (2004) on öelnud, et kiusamise esinemine on juhuslik. Nende sõnul enamik uurimusi väidab, et 10 kooliaasta jooksul kannatab regulaarse kiusamise all 25% õpilastest.

27% põhikoolis õppivatest õpilastest andis teada, et neid on kiusatud rohkem kui üks-kaks korda poolaasta jooksul, 10%, et neid on kiusatud vähemalt kord nädalas. Samas nende õpilaste osakaal, kes on ise teisi kiusanud, oli vastavalt 12% ja 4% (Sharp, Smith 2004).

Sarnane uurimus viidi läbi ka keskkoolis käivate õpilaste hulgas. Neid õpilasi, keda oli kiusatud rohkem kui üks-kaks korda poolaasta jooksul, oli 10% ja neid, keda kiusati vähemalt korra nädalas, 4%. Neid, kes kiusasid ise teisi, oli vastavalt 6% ja 1% (Sharp, Smith, 2004). Nendest andmetest on selgelt näha, et kiusamise osakaal on oluliselt suurem põhikoolis õppivate õpilaste hulgas.

Ka on uuritud kiusamise sagedust EU Kids Online 2018 küsimustikuga. Selle tulemusel väitis ligikaudu 25% 9-17-aastastest Eesti õpilastest, et nad on kogenud kiusamist viimase 12 kuu jooksul. Selle tulemuse põhjal saame õnneks öelda, et kiusamine on Eestis vähenenud. Sama küsimustik aastal 2010 andis kiusamisega kokkupuutes olevateks õpilasteks üle 40% (Kalmus, Siibak, ilmumas 2020).

Koolid, milles kasutati KiVa programmi, olid kontrollkoolidest edukamad kiusamise vähendamise osas kõigi kiusamise eri vormi osas (Salmivalli jt, 2011).

1.2 Küberkiusamine

Alates 2004. aastast on tõusnud teadlikkus küberkiusamisest kui uuest kiusamise liigist, kuigi seda esines juba enne 2000. aastat (Smith, 2016). Sharp ja Smith (2004) on välja toonud, et küberkiusamine (kiusamine veebis või mobiiltelefoni teel) on üks neljast kiusamise vormist. Bakalaureusetöös eelnevalt käsitletud kiusamise olemus kandub suuresti üle ka küberkiusamisele, ent siinjuures tuleb juurde lisada tehnoloogia kasutamise aspekt. Laialdaselt levinud ja väga kergesti ligipääsetav internet ning mobiiltelefonide olemasolu on loonud võimaluse olla pidevalt sisselogituna sotsiaalmeedia veebilehekülgedel, mis loob soodsa keskkonna küberkiusamisele.

Kokkuvõtlikult on võimalik küberkiusamist eristada traditsioonilisest kiusamisest järgmistest aspektidest lähtudes (Smith, 2016):

- Sõltuvus isiku tehnoloogilisest oskusest;
- Kaudne ning anonüümne;
- Kiusaja üldjuhul ei näe ohvri reaktsiooni kiusamisele;
- Kõrvalseisja rollide erinevus on keerulisem;
- Võimaliku publiku hulk on suurenenud;
- Vältimine/pääsemine on keeruline.

Eestis puudub üks-ühele selge küberkiusamise definitsioon. Politsei- ja Piirivalveamet on küberkiusamist defineerinud kui internetikeskkonnas aset leidvat kiusamist (Politsei- ja Piirivalveameti koduleheküljel). P. K. Smith on 2008. aastal defineerinud küberkiusamist kui grupi või üksikisiku poolt elektroonilist vahendit kasutades korduvalt tehtavat agressiivset ja tahtlikku tegu isiku suhtes, kes ei suuda ennast kaitsta.

Poudel (2018) sõnastab, et küberkiusamine on see, kui kasutatakse internetis leiduvaid võimalusi, et kedagi solvata või talle ebameeldivusi valmistada. Willard (2007) nimetab küberkiusamiseks interneti ja teiste tehnoloogiliste meediumite vahendusel kahjustavate materjalide saatmist või postitamist või teisi agressiooni avaldumise vorme.

Küberkiusamise puhul on üldiselt tegemist teadliku tegevusega, siiski võib juhtuda, et inimene satub enesele teadmata kiusaja rolli. Kiusamisjuhtumiks võib lugeda juba ka seda, kui levitatakse klassikaaslase kohta internetist loetud solvavaid kuulujutte oma sõbrale või edastatakse sõbrale kellegi kolmanda kohta naljaka, kuid mitte heatahtliku sisuga e-kirju (Schwartz, 2013).

Eeltoodu näitab, et küberkiusamisel ei ole ühte ja ainukest kasutatavat definitsiooni, mida kõik aktsepteeriksid ning kasutaksid. Ühtlasi selgus K. Naruskovi ja P. Luige poolt läbiviidud uuringu tulemustest, et õpilased ei erista kiusamise ja küberkiusamise terminit, vaid kasutavad mõlema puhul terminit kiusamine. Seega ei pruugigi esineda vajadust defineerida küberkiusamist

spetsiifiliselt, vaid piisab, kui öelda, et tegemist on kiusamisega, mis leiab aset küberruumis (Naruskov, Luik, 2015).

Schwartz annab ka juhiseid noortele, kuidas küberkiusajat ära tunda. Ta ütleb: “Küberkiusajad on need inimesed, kes üritavad sulle läbi interneti haiget teha. Nad saadavad õelaid sõnumeid ja ähvardusi ning levitavad kuulujutte. Isegi kui sa pole kunagi otseselt küberkiusamise ohvriks langenud, oled sellest arvatavasti kuulnud. Võib-olla oled kiusamist isegi märganud” (Schwartz, 2013: 4).

Küberkiusamine on erinevate kiusamispraktikate üks vorm, kus ohvrile negatiivsete emotsioonide tekitamiseks kasutatakse elektroonilisi vahendeid (Poudel, 2018).

Politsei- ja Piirivalveameti andmetel on levinumaks küberkiusamise vormiks kiusatavale libakonto tegemine või kiusatava konto ülevõtmine. Sellisel juhul pannakse kontole üles halvustavat, ebaõiget või ebatsensuurset infot kiusatava kohta. Lisaks esineb ka sõimamist ja ähvardamist foorumites, võõraste piltide ülesriputamist ja moonutamist (Politsei- ja Piirivalveameti kodulehekülg).

Willard (2007) eristab seitset erinevat küberkiusamise vormi. Ühtlasi on need ka enim levinud käsitlusviisid küberkiusamise kirjeldamise puhul:

- Pidevalt solvavate sõnumite saatmine ehk ahistamine. Ahistamine leiab aset siis, kui kiusaja saadab ohvrile korduvalt ja pikaajakselt kahjustavaid sõnumeid, mis on äärmiselt solvavad, sisaldavad ähvardusi või on hirmutavad.
- Vihaste ja ebaviisakate sõnumite saatmine ohvrile ehk sõimamine. Sisaldab tavaliselt vihaste ja vulgaarsete sõnumite vahetust ohvri alandamiseks ja solvamiseks.
- Valeinfo ja õelate postituste tegemine ehk mustamine. Laimavate kirjade, piltide, kommentaaride levitamine, mille eesmärgiks on teise inimese maine ja suhete kahjustamine.
- Teise inimese andmete kasutamine temale kahju tegemise eesmärgil ehk privaatsuse rikkumine. Leiab aset siis, kui kiusaja esitleb end ohvrina ja postitab viimase nimel materjale, mis näitavad ohvrit halvas valguses.

- Kellegi piinlike lugude ja piltide väljapetmine ning avalikuks tegemine ja levitamine. Toimub siis, kui kiusaja edastab ohvrilt saadud personaalse, sageli kavalusega saadud piinlikkust tekitava informatsiooni vestluste või piltide näol kolmandatele isikutele.
- Teadlikult kellegi väljajätmine mõnest suhtlusvõrgustiku grupist ehk ignoreerimine. Otseselt seotud populaarsesse gruppi kuulumisega, leides aset ükskõik millises salasõnaga kaitstud veebikeskkonnas või sõprus grupis ja seisneb kellegi sihilikult sõpruskonnast väljajätmises.
- Ahistamine koos ähvardustega internetis ehk küberjälitamine. Toimub enamasti juhtudel, mil kiusaja järgneb ohvrile erinevates virtuaalsetes keskkondades, näiteks jututoad, mille tulemusena ohver kardab oma heaolu ja ohutuse pärast.

Cowie (2013) on leidnud mõned kõige sagedamini esinevad kiusamismeetodid internetis:

- Mustamine – kiusatava kohta valeinformatsiooni või kuulujuttude levitamine sotsiaalvõrgustikes või blogides eesmärgiga tahtlikult kahjustada kiusatava mainet.
- Paroolide häkkimine – ohvri kontolt kirjade saatmine või sotsiaalvõrgustiku kontole sisse tungimine.
- Ähvardamine - korduvalt õelate, solvavate ja ähvardavate sõnumite saatmine.

EU Kids Online 2018 küsitluse põhjal on kõige levinum küberkiusamise vorm vastikute või solvavate sõnumite saatmine – seda on kogunud ligikaudu 60% internetis või telefonis kiusatavatest lastest. Pea 30% kiusatavatest lastest on aga kokku puutunud grupist või tegevusest väljajätmisega (Kalmus, Siibak, ilmumas 2020).

2011. aastal tehtud küsitlus näitas, et iga kolmas laps on langenud küberkiusamise ohvriks (Schwartz, 2013). Küberkiusamine toimub praegu sageli sotsiaalvõrgustikes. KiVa programmi katseuuringust Soomes on näha, et kui väheneb koolikiusamine, siis väheneb ka küberkiusamine (Salmivalli jt, 2011). Küberkiusamise Uurimiskeskuses 2015. a veebruaris läbi viidud uurimuse andmetel kogesid 15% vastanutest viimase kuu jooksul küberkiusamist - 18,5% tüdrukutest ja ainult 11,8% poistest (Cyberbullying Research Center, 2015).

Kommunikatsiooniagentuur Havas Estonia viis 2018. aastal Samsung Electronics Baltics tellimusel läbi digioskuste uuringu Eesti kutsekooliõpilaste ning vilistlaste hulgas, veebiküsitluses

osales 448 vastajat. Kutsekooliõpilaste digipädevusi edendava Samsung Digi Pass koolitusprogrammi raames läbi viidud uuringu kohaselt tajub küberkiusamist Eesti ühiskonnas probleemina 97% kutsekooliõpilastest ja vilistlastest. Uuringu läbiviija kohaselt on vähemalt 24-aastastest vastanutest küberkiusamisega kokku puutunud 22 protsenti, ent nooremate seas on see ligi kaks korda laiemalt levinud ja küberkiusamist on kogenud 40 protsenti vastajatest. Samast uuringust selgus, et 45% nendest kutsekooliõpilastest ja vilistlastest, kellel on küberkiusamisega isiklik kogemus, on selle vastu ka midagi ette võtnud. Teisalt ei tea 18% probleemiga kokku puutunuist, kuidas küberkiusamisega võidelda (Havas Estonia, 2018).

Küberkiusajate ja küberkiusamisohvrite vanust on uurinud näiteks Turu-uuringute AS (2006), mille uuringu tulemustest selgus, et 6–14-aastastest on interneti vahendusel norimise ja sõimamisega kokku puutunud 31%. 6.-9. klasside õpilaste seas läbiviidud uurimused on näidanud, et küberkiusamisohvrite osakaal on võrreldes küberkiusajatega suurem: Naruskovi 2009. aasta uurimus näitas, et kolme Tartu linna ja kolme Tartu maakonna koolide 196 õpilasest oli küberkiusamisohvreid 35% ja küberkiusajaid 21%.

Kindlasti on küberkiusamise kasv ja kõrgendatud tähelepanu selle ennetamisele seotud sellega, et hüppeliselt on kasvanud mobiilsete seadmete kättesaadavus. Aastal 2010 käis telefoni abil internetis 31% Eesti lastest, 2018. aastaks oli see näitaja aga kolmekordistunud: 93% vastanutest kasutas mobiil- või nutitelefoniga interneti vähemalt kord kuus ning 86% tegi seda peaaegu iga päev või sagedamini (Sukk, Soo, 2018).

EU Kids Online 2018. a küsitluse põhjal on küberkiusamist kogenud viimase 12 kuu jooksul vähemalt mõnel korral aastas üle 10% õpilastest. 5% õpilastest tunnistas, et nad on olnud ise kiusaja rollis internetis. Küberkiusamise tunnistajateks on olnud aga lausa 40% õpilastest (Sukk, Soo, 2018).

Lapsed ja noored kasutavad interneti peamiselt sõpradega suhtlemiseks, meelelahutuseks ja informatsiooni otsimiseks, kuid ka oma identiteediga eksperimenteerimiseks, romantiliste suhete loomiseks ja seksuaalsuse avastamiseks (Siibak & Hernwall, 2011; Subrahmanyam & Greenfield, 2008). Internet pakub ohtralt võimalusi, kuid kätkeb endas ka riske (Soo jt, 2015). Ilmselgelt on interneti kasutamine muutunud Eesti laste igapäevaelu lahutamatuks osaks – kui 2010. aastal külastas interneti iga päev või peaaegu iga päev 82% Eesti 9-16aastastest lastest, siis 2018. aastal kasutas interneti vähemalt ühest seadmest iga päev tervelt 97% 9–17aastastest. Võime kahtluseta

väita, et Eesti laste internetikasutamise sageduses on kaheksa aastaga toimunud märgatav kasv (Kalmus, Siibak, ilmumas 2020).

Noored saavad tehnoloogia poolt pakutavatest võimalustest maksimaalselt osa vaid siis, kui neil on vastav pädevus – digitaalne kirjaoskus – et tehnoloogiat võimalikult mitmekülgsest kasutada ning võimalike riskidega eos toime tulla (Kalmus, Siibak, ilmumas 2020). Ohud, millega lapsed võivad kübermaailmas kokku puutuda, varieeruvad isikuandmete kuritarvitamisest ja eakaaslaste omavahelisest küberkiusamisest kuni pornograafilise materjali nägemise ja seksuaalse ärakasutamiseni (Hasebrink jt, 2008). Eestis on viimasel kümnendil pööratud suurt tähelepanu laste netiturvalisusele. EU Kids Online'i 2018. aasta andmed näitavad, et koolitustelt või koolist on 12 kuu jooksul turvalise netikasutusega seotud infot või nõuandeid saanud suur osa – 58% 13-17aastastest (Kalmus, Siibak, ilmumas 2020)

1.3 Kiusamisvaba kool - KiVa

KiVa programm on tõenduspõhine kiusamisvastane programm, mille tõhusust on Soomes põhjalikult uuritud. KiVa sisaldab tegevusi ja juhendeid nii kiusamise ennetamiseks kui kiusujuhtumite lahendamiseks. Selle teadus- ja tõenduspõhise programmi töötasid Soome haridus- ja kultuuriministeeriumi tellimisel ja toetusel välja Turu Ülikooli teadlased ning see on Soomes väga nõutud programm. Soome üldhariduskoolidest on umbes 50% 2019.a seisuga KiVa programmi rakendavad koolid. Lisaks Soomele kasutatakse KiVa programmi juba üle 20 riigis üle maailma ja huvi on jätkuvalt suur (KiVa programmi koduleheküljel).

KiVa programmi abiga õpivad lapsed kiusamist ära tundma ning kiusamisjuhtumitele kohaselt reageerima, kusjuures suur rõhk on pealtvaatajate rolli teadvustamisel. Programm on üks süstemaatilisemaid maailmas, sisaldades hulgaliselt praktilisi tegevusi ja materjale, sh veebipõhist õpet. KiVa haarab kogu koolipere – tegevustesse on kaasatud nii kooli personal, õpilased kui ka lapsevanemad (KiVa programmi koduleheküljel). KiVa ei ole üheaastane projekt, vaid tegemist on püsiva osaga kooli kiusamisvastasest tööst.

Eestis asutati sihtasutus Kiusamisvaba Kool aastal 2012. Asutajateks olid Heateo Sihtasutus, Eesti Koolipsühholoogide Ühing, Omanäolise Kooli Arenduskeskus, Tartu Ülikooli kasvatusteadlase Kristiina Treial ning sotsiaalsete ettevõtjate Kristi Liiva ja Rasmus Rask. Ühiselt asuti otsima Eesti

koolide jaoks parimat meetodit kiusamise ennetamiseks ja vähendamiseks. Erinevaid alternatiive kaaludes jõuti Turu ülikooli teadlaste poolt välja töötatud ja kogu maailmas saadaolevatest programmidest parimaid tulemusi näidanud KiVa programmi.

2013/2014. kooliaastal piloteeriti KiVa programmi kahekümnes Eesti koolis. 2014/2015. õppeaastal kasutas programmi 18 kooli ning ettevalmistustegevustega alustas 12 pilootaasta kontrollkooli, et programmi rakendamisega algust teha 2015/2016. õppeaastal. 2019. a seisuga rakendab KiVa programmi ligikaudu 70 kooli ja õppekohta üle Eesti. SA Kiusamisvaba Kool pikaajaline eesmärk on jõuda toimiva kiusuennetusprogrammiga kõikide Eesti koolideni, sh 2020. aastaks vähemalt 180 koolini (KiVa programmi koduleheküljel). Alates 2012. aastast on SA Kiusamisvaba Kool Turu Ülikooli ametlik litsenseeritud partner programmi levitamiseks Eestis.

KiVa keskendub eelkõige kolmele elemendile (KiVa programmi koduleheküljel):

1. Ennetustegevused
2. Kiusamisjuhtumite lahendamine
3. Tulemuste hindamine ja analüüs.

Ennetustegevused sisaldavad endas erinevaid koolidele ja lapsevanematele pakutavaid info- ja juhendmaterjale, koolide poolt korraldatavaid infopäevi, veebituge (õppematerjalid, KiVa-mäng jms), kiusamisvaba suhtumise sõnumeid kandvaid sümboleid. Ka toimuvad 1.-6. klasside õpilastele nn KiVa tunnid, kus tegeletakse õpilaste teadmiste, oskuste ja hoiakute kujundamisega selliseks, et kiusamine ei oleks laste endi poolt aktsepteeritud ning kui kiusamine peakski tekkima, oskavad lapsed selle peatamisele kaasa aidata. Kiusujuhtumite lahendamiseks on KiVa programmiga liitunud koolides tugispetsialistidest koosnev meeskond, kes on eelnevalt saanud põhjaliku koolituse juhtumite lahendamise meetodikast, et koolis esinevate kiusujuhtumitega tulemuslikult tegeleda ja need lahendada Tulemuste hindamine ja analüüsi raames viiakse iga õppeaasta lõpus läbi anonüümsed õpilasküsitlused. Tulemuste põhjal on õpilaste vastustest näha, kuidas KiVa programmi rakendamine kiusamise esinemist koolides mõjutanud on. Nii nagu küsitakse tagasisidet õpilaste poolt, küsitakse seda ka KiVa programmi koolide personalilt (KiVa programmi koduleheküljel).

KiVa-programm on tõenduspõhine programm. See tähendab, et programmi kasutamise kasu suurus, kahju puudumine ja võimalikud positiivsed kõrvalmõjud on põhjalikult rangetele nõuetele vastavate katse-uuringutega kinnitust leidnud. Programmi tõhusust mõõdetakse jätkuvalt, Eestis näiteks iga õppeaasta maikuus toimuva õpilasküsitlusega. Rahvusvaheline praktika näitab, et see

Turu ülikooli teadlaste poolt välja töötatud programm on aidanud oluliselt vähendada kiusamist koolides, sh küberkiusamist, ning pidurdanud koolist välja langemist.

Ka Eesti koolides, mis KiVa programmi rakendavad, on kiusuohvrite osakaal järjepidevas languses. Läbiviidud uuringute tulemusel saab öelda, et programmi 5. kasutusaasta lõpuks 2018. aasta kevadel oli ohvrite osakaal KiVa tegevuste tulemusena langenud 21,5 protsendilt 14,5 protsendini. Soomes, kus on KiVa programmi tänaseks rakendatud juba 8 aastat, on esimese seitsme rakendamisaastaga jõutud ohvrite osakaaluni pisut üle 12% (KiVa programmi koduleheküljel).

1.4 Õpetajate ja tugisikute roll õpilaste kiusamis- ja küberkiusamisjuhtumite ennetamisel, märkamisel ja lahendamisel

Õpetajatel ja kooli tugipersonalil on oluline roll laste ettevalmistamisel internetimaailmas toimetulekuks. Üha enam lapsi sünnib infost küllastunud keskkonda, mis erineb oluliselt sellest, kus nende vanemad ja õpetajad üles kasvasid. Seega seisavad lapsi kasvatavad ja õpetavad ning nende heaolu eest vastutavad täiskasvanud silmitsi raskustega, mis erinevad eelnevate põlvkondade ees seisnud sotsialiseerimisülesannetest (Kalmus jt, 2014). Õpetajatel kui olulistel sotsialiseerijatel on täita tähtis osa laste kompetentse, vastutustundliku ja turvalise internetikasutuse harjumuste kujundamisel. Tulemused näitavad, et enamik Eesti õpetajatest on õpilaste internetikasutust sotsiaalselt vahendanud: üksnes 13% lastest ei suutnud meenutada, et nad oleks õpetajatelt kunagi juhiseid või informatsiooni saanud (Soo jt, 2015). Analüüsid näitavad, et Eesti õpetajad on laste internetikasutuse sotsiaalse vahendamise aktiivsusest pisut üle Euroopa keskmise, jagades koos Taani ja Poola kolleegidega 25 riigi seas 9.–11. kohta (Soo jt 2015).

Kuna Eesti lapsevanemate teadlikkus ja lapse internetikasutuse järelevalve on teiste Euroopa riikidega võrreldes pigem tagasihoidlik ja nad delegeerivad laste internetikasutuse sotsiaalse vahendamise meeleldi teistele sotsialiseerijatele – õpetajatele ja/või lapse vanematele õdedele- vendadele –, lasub õpetajatel kui täiskasvanutel tähtis roll lapse internetikasutuse turvalisel juhendamisel (Soo jt, 2015).

Tuginedes nii McQuaili (2005) käsitlusele meedia vahendaja-rollidest kui ka laste internetikasutuse sotsiaalset vahendamist puudutavate uurimuste tulemustele, on Kalmus (2012) välja pakkunud sotsialiseerijate vahendaja-rollide tüpologia:

1. Väravavaht, kes valib laste jaoks välja teatud meediakogemused ja jätab tahtlikult või ebateadlikult kõrvale teised (seda rolli täidavad peamiselt lapsevanemad);
2. Treener (ehk teejuht), kes näitab meediamaastikul teed ja aitab aru saada sellest, mis on raskesti mõistetav või millega on raske toime tulla (õpetajate roll treenerina on välja kujunemas);
3. Aken, kes avardeb laste vaatevälja ja teadmisi meediamaailmast ning selle positiivseid kasutusvõimalusi (selles rollis on valdavalt eakaaslased);
4. Nõustaja või usaldusisik, kelle poole lapsed pöörduvad pärast negatiivset internetikogemust (seda retroaktiivset vahendaja-rolli täidavad sagedamini eakaaslased ja lapsevanemad, harvemini ka õpetajad).

Seniste uurimuste tulemusi üldistades võib väita, et õpetajad keskenduvad peamiselt internetiturvalisusele, eelistades pigem kehtestada laste internetikasutust piiravaid reegleid kui tegeleda aktiivse juhendamisega. Paraku takistab niisugune käitumisviis turvalise internetikasutuse heade tavade kujunemist ja ahendab laste väljavaateid online-võimaluste avastamiseks (Wishart, 2004).

Eestis tehtud uuringust (TNS Emor, 2014), kus küsitleti 4., 6., 8. ja 12. klasside õpilasi ning nende klassijuhatajaid, ilmses, et 44% õpilaste sõnul on õpetaja rääkinud neile õppeaasta jooksul internetis suhtlemisest ja sellega seotud ohtudest.

EU Kids Online'i 2010. a andmete põhjal Eesti õpetajate vahendamisstrateegiaid uurides võis eristada rolle, mida õpetajad erineval määral praktiseerisid (Soo jt, 2015). Enim olid õpetajad rakendanud piiravat vahendamist, kehtestades koolis reegleid internetitegevusele ja piirates juurdepääsu (sobimatutele) veebilehtedele, täites seega Kalmuse (2012) tüpologia järgi väravavahi rolli. Teisele kohale asetus internetiturvalisust puudutav aktiivne vahendustegevus, mis jagunes konkreetsete vahendamisviiside sageduse poolest kaheks. Rohkem mainiti veebikeskkonnas keerukate ülesannetega toimetuleku õpetamist ning internetis turvalise käitumise juhiste andmist, mis kuuluvad treeneri rolli juurde. Oluliselt vähem nimetasid lapsed õpetajate nõustaja või usaldusisiku funktsiooniga seotud vahendamistegevusi. EU Kids Online 2018. a andmete põhjal kuuluvad õpetajate juhendamistegevuste hulka laste hinnangul kõige rohkem selgitavad ja nõuandvad tegevused: 64% lastest leidis, et nende õpetaja on mõnikord või sagedamini andnud soovitusi turvaliseks internetikasutuseks, ja 54% laste väitel on õpetaja

selgitanud, kuidas internetis teistega käituda. Õpetajate roll internetis häiriva sisuga kokku puutunud lastele abi osutamisel on üpris tagasihoidlik, nimelt 31% (Sukk, Soo, 2018).

Ainsaare jt (2012) analüüs aitab selgitada, miks lapsed pöörduvad internetiprobleemide puhul õpetajate poole harvemini kui näiteks eakaaslaste poole. Põhjus võib olla selles, et nad ei usalda täiskasvanute internetikompetentsi ning neil võib puududa usk sellesse, et täiskasvanud mõistavad noori. Samuti ei soovi noored, et informatsioon nende tegevuse kohta leviks teiste täiskasvanute seas. Uuring Eesti koolides (Pruulmann-Vengerfeldt jt, 2015) näitab tõepoolest, et kuigi Eesti õpetajad kasutavad arvutit suhteliselt palju, on nende internetioskuste tase siiski tagasihoidlik (Soo jt, 2015).

2. METODOLOOGIA

2.1 Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Bakalaureusetöö eesmärk on uurida õpetajate ja koolis töötavate tugispetsialistide abil õpilaste teadlikkust kiusamisest ja küberkiusamisest. Lisaks soovin uurida ka töötajate endi teadmisi sellel teemal ning koolide valmidust kiusamisjuhtumitega tegelemiseks. Tulemuste saamiseks olen lähtuvalt uurimisküsimustelt koostanud intervjuuküsimused ning esitanud need õpetajatele ja tugisõpetajatele neljas koolis, kus rakendatakse kiusamistemaaatikaga tegelemiseks erinevat suunda: kaks neist on liitunud kiusamisvaba proramiga KiVa ja kaks mitte. Samuti uurin koolide piiranguid nutiseadmete kasutamisele õppetöö ajal. Esitasin intervjuueeritavatele ühe konstrueeritud küberkiusamisjuhtumi ning palusin neil see lahendada vastavalt nende teadmistele ja kooli võimalustele. Töö on vajalik, et mõista õpetajate ja tugimeeskonna silmade läbi koolide, õpetajate, tugispetsialistide ja õpilaste omavahelist koostööd ning kaardistada nende teadmisi võimalike kiusamisjuhtumite lahendamisel ning kiusamisjuhtumite ennetamisel.

Lähtuvalt töö eesmärgist ning teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest püstitasin järgnevad uurimisküsimused, millele soovin oma töös vastuse leida.

Uurimisküsimused on:

1. Kas ja kuidas erinevad kiusamise ja küberkiusamise juhtumite poolest KiVa-ga liitunud ja mitteliitunud koolid?
2. Kuidas on kiusamine aja jooksul muutunud?
3. Mis roll on koolil, tugispetsialistil / õpetajal kiusamisjuhtumite ennetamisel ja lahendamisel? Kuidas nad oma rolli täidavad?

Uurimisküsimustele vastamiseks sõnastasin intervjuuküsimused:

1. Kas ja kuidas erinevad kiusamise ja küberkiusamise juhtumite poolest KiVa-ga liitunud ja mitteliitunud koolid?

- Teie kool on liitunud KiVa programmiga aastast ... (sõltuvalt koolist, mis aastast on liitunud). Kuidas KiVa programm on teie koolis vastu võetud? (Mitte KiVa kool: Miks te ei ole liitunud?).
- Kuidas lahendati kiusamisjuhtumeid enne KiVa-ga liitumist? (Mitte KiVa-kool: Kuidas lahendate teie kiusamisjuhtumeid?).
- Kes teie koolis tegeleb KiVa programmi elluviimisega? (Mitte KiVa-kool: Kes tegeleb kiusamisjuhtumite ennetamisega ja lahendamisega?).
- Mida teie koolis KiVa-programmi raames tehakse? (Mitte KiVa-kool: Mida täpsemalt te ennetamiseks teete?).
- Mil määral pöörab KiVa programm tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele? (Mitte KiVa-kool: Kui palju pöörate tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele?).
- Mida täpsemalt küberkiusamise ennetamiseks ja sellega toimetulemiseks tehakse?
- Kuivõrd esineb teie koolis kiusamisjuhtumeid / küberkiusamisjuhtumeid? Millist liiki kiusamist esineb rohkem?
- Kuivõrd on teie koolis olnud suuremaid kiusamise / küberkiusamise juhtumeid? Kuidas on need lahenenud?

2. Kuidas on kiusamine aja jooksul muutunud?

- Kas ja kuidas on muutunud kiusamine koolis võrreldes ajaga, mil Teie koolis alustasite?
- Mil määral on koolis tavakiusamine vähenenud / suurenenud?
- Kuivõrd sageli juhtub, et tavakiusamine läheb üle küberkiusamiseks? Aga vastupidi?
- Kas saaksite tuua näiteks mõne teie koolis juhtunud loo, kus tavakiusamine on läinud üle küberkiusamiseks või vastupidi?
- Kuivõrd sageli juhtub, et üht ja sama õpilast kiusatakse nii koolis kui internetis?
- Kas ja kuidas on kiusamine ja küberkiusamine muutunud alates nutiseadmete laialdasest levikust õpilaste seas?

3. Mis roll on koolil, tugispetsialistil / õpetajal kiusamisjuhtumite ennetamisel ja lahendamisel? Kuidas nad oma rolli täidavad?

- Kuidas Te hindate õpilaste teadmisi kiusamise/küberkiusamise osas?
- Kui hästi tunnevad õpilased küberkiusamisega seotud ohtusid?
- Kui hästi nad oskavad nendega toime tulla?
- Kuivõrd on nad kursis sellega, mida teha küberkiusamist pealt nähes?
- Kas ja mil määral on õpilaste teadlikkus kiusamisest / küberkiusamisest muutunud?
- Kuidas teie koolis reguleeritakse nutiseadmete kasutamist?
- Kuidas teie koolis suhtutakse nutivabadesse aladesse?
- Mil määral oleks telefonide tundidesse kaasavõtmist Teie arvates vajalik piirata?
- Kui palju õpilased pöörduvad kiusamisjuhtumitest teavitamiseks / nende lahendamiseks / abi saamiseks Teie kui tugispetsialisti / õpetaja poole?
- Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite?

2.2 Metoodika ja valim

Lähtudes uurimuse eesmärgist ning uurimisküsimustest olen oma bakalaureusetöös kasutanud kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivne uurimisviis on sobilik inimeste arusaamade, kogemuste ja vaadete mõistmiseks ning tõlgendamiseks (Õunapuu, 2014). Kvalitatiivset uurimismeetodit on hea kasutada juhul, kui andmed, nende töötlemine ja järeldused ei ole seotud arvuliste näitajatega. Kvalitatiivse uurimise käigus keskendutakse ühe objekti süvaanalüüsile. uuritakse toimuva sisu (Laherand, 2008). Meetodi valikul pidasin silmas ka fakti, et kvalitatiivne uurimisviis paneb rõhku sõnade tähendustele, nende intensiivsusele ja sagedusele ning uuritavate kogemusele ja arusaamadele, mis võimaldab hiljem teha kuuldust tõlgendusi ja järeldusi (Laherand, 2010). Seetõttu valisingi oma bakalaureusetöös antud uurimisviisi.

Vestluse läbiviimiseks kasutasin semistruktureeritud intervjuukava (Lisa 2), mille koostas uurimisküsimustest ning teooria peatükis välja tulnud tendentsidest lähtuvalt. Semistruktureeritud kava aitab teemas püsida ning vajadusel küsitletavat õiges suunas juhatada.

Intervjuude transkriptsioonid on toodud lisa nr 3.

Intervjuu kava koosnes kolmest erinevast osast. Jaotus oli vastavuses uurimisküsimustega. Intervjuu esimene blokk oli sissejuhatav ja keskendus kooli seosele KiVa programmiga ning nende tegevusele kiusamisjuhtumite lahendamiseks. Teise blokki kuulusid küsimused, mis aitasid saada

ülevaate sellest, kas ja kui palju koolis on erinevaid kiusamisjuhtumeid ning mida tehakse nende lahendamiseks ja ennetamiseks. Kolmanda bloki küsimused puudutasid intervjueeritava ja kooli suhtumist nutiseadmetesse. Viimasena palusin intervjueeritaval lahendada üks konstrueeritud küberkiusamise juhtum, mida igal intervjuul kirjeldasin sarnasena.

Bakalaureusetöö jaoks sobivate intervjueeritavate leidmiseks kasutasin mittetõenäosuslikku sihipärast valimit, mis tähendab, et valisin sõltuvalt uurimiseesmärgist välja tüüpilised ja/või ideaalsed küsitlavad (Rämmer, 2014). Uuringu sihtrühmaks on nelja erineva kooli õpetajad ja tugispetsialistid. Valimisse kuulus igast koolist üks õpetaja ja üks tugispetsialist, kes koolis tegelesid kas algklasside või põhikooli õpilastega. Kokku oli valimi suurus kaheksa inimest, neist neli õpetajat ja neli tugispetsialisti. Kaks kooli olid KiVa-programmiga juba liitunud ja sellega mitmed aastad tööd teinud, 2 kooli veel ei olnud KiVa programmiga liitunud. Intervjuud viisin ma läbi õpetajate ja tugispetsialistidega personaalselt üks-ühele intervjuude näol. Seega kokku viisin intervjuud läbi kaheksal korral. Eelnevalt vaatasin, kas kool on KiVa programmiga liitunud või mitte, misjärel saatsin välja sooviavalduse intervjuu läbiviimiseks. Õpetajate ja tugitöötajate kontaktid leidsin nende koolide kodulehekülgedelt. Kõigi kaheksa intervjueeritavaga võtsin ühendust meili teel. Pöördumises intervjueeritavate poole tutvustasin ennast, töö teemat ning selle eesmärki. Samuti lisasin juurde intervjuu eeldatava pikkuse ning võimaluse valida endale intervjuu läbiviimiseks sobiv aeg ja koht (Lisa 1).

Neli kooli, mida intervjuu käigus külastasin, olid kõik erineva taustaga (Tabel 2). Üks neist oli maakohas asuv alla saja õpilasega põhikool, teine samliuti maal asuv suurgümnaasium, kolmas linnas asuv väga suure õpilaste arvuga gümnaasium ning neljas kool oli samuti gümnaasium, kus küll õppis palju õpilasi, aga kool ei asunud suurlinnas. Kõikidel koolidel olid tugipersonali meeskonna kohad täidetud ja igal koolil oli tugimeeskonnas keegi, kelle vastutada oli spetsiaalselt kiusamisjuhtumite ennetuse ja lahendustega tegelemine. KiVa-programmiga liitunud koolidel olid olemas vastavad KiVa-meeskonnad ning KiVa-programmiga mitteliitunud koolides olid kiusamistemaatika jaoks värvatud vastavad tugimeeskonnaspetsialistid.

Tabel 2. Valimi üldandmed

	Õpetaja	Tugiisik
KiVa kool	ÕPK1 – <i>maakohas asuv väikekool</i>	TIK1 – <i>maakohas asuv väikekool</i>
	ÕPK2 – <i>linnas asuv suurkool</i>	TIK2 – <i>linnas asuv suurkool</i>
Mitte-KiVa kool	ÕPMK1 – <i>maakohas asuv suurkool</i>	TMK1 – <i>maakohas asuv suurkool</i>
	ÕPMK2 – <i>linnas asuv suurkool</i>	TMK2 – <i>linnas asuv suurkool</i>

2.3 Andmete kogumine

Bakalaureusetöö andmekogumismeetodina otsustasin kasutada ekspertintervjuud, mis on poolstruktureeritud intervjuu vorm. Erinevalt biograafilistest intervjuudest ei paku intervjuueeritavad siin uurijale huvi mitte niivõrd inimesena, kui võrd ekspertidena teatud valdkonnas. Poolstruktureeritud intervjuud on hea kasutada ühekordsel intervjuueerimisel. Eelnevalt valmistasin ette põhiküsimused, millele tuginedes on hea hoida intervjuu kindlates raamides ja mis võimaldavad vastavalt vastustele välja tuua uued täpsustavad küsimused, välistades ebaproduktiivseid teemasid (Laherand, 2008).

Intervjuu käigus lasin õpetajatel / tugispetsialistidel rahulikult küsimustele vastata. Vajadusel suunasin nad teema juurde tagasi, kui vestlus liiga laialivalguvaks läks. Intervjuu kasuks otsustasin ka seetõttu, et intervjuu on arvamuste ja hinnangute saamiseks kõige vähem piiranguid seadev viis (Laherand, 2008).

Andmete kogumiseks viisin läbi kaheksa personaalset intervjuud ajavahemikul 2019. a mai kuni september. Intervjuu kestuseks oli ca 1 tund. Intervjuud toimusid vastavate koolide ruumides, kus oli võimalik segamatult vestelda. Intervjuud salvestasin nutitelefoniga diktofoniga, mis võimaldas salvestatu uuesti ülekuulamist. Seejärel tegin salvestusmaterjalidest toimetatud transkriptsioonid, muutes küsimuste ja vastuste järjekorda. Nimelt panin transkriptsioonid kirja nii, et neid lugedes

oleks loogilises järjekorras küsimused ja vastused ning lugedes tekiks ühtlane voog, mis pelgalt jutustades võib muutuda hüplikuks.

2.4 Andmeanalüüsi meetod

Bakalaureusetöö andmeanalüüsi meetodiks valisin kvalitatiivse sisuanalüüsi. Kvalitatiivne sisuanalüüs on hea meetod suuremahuliste tekstiosade selgeks analüüsimiseks ning võimaldab anda uurimusküsimustele võimalikult parimad vastused. Kvalitatiivsele sisuanalüüsile omase teksti kodeerimise käigus koondatakse sarnase tähendusega tekstiosad vastavate kategooriate alla (Laherand, 2008). Ka märgib Laherand, et kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse tekstide sisu ja/või kontekstiliste tähenduste uurimiseks, keelt kui kommunikatsioonivahendit uuritakse intensiivselt, piirdumata sõnade pelga loendamisega. Kvalitatiivset sisuanalüüsi on Hsieh ja Shannon (Laherand, 2008) defineerinud kui uurimismeetodit, mida rakendatakse tekstiandmete sisu subjektiivseks tõlgendamiseks süstemaatilise liigendamise- ja kodeerimisprotsessi ning teemade või mustrite kindlakstegemise abil. Ka on kvalitatiivne sisuanalüüs kommunikatiivset konteksti arvestav, intensiivne ja võrdlemisi paindlik tekstianalüüs, milles järgitakse süstemaatilisi reegleid tekstide sisu ja tähenduste kodeerimiseks. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab keskenduda teksti peamistele, tõenäolise vastuvõtu seisukohast olulistele tähendustele. Kvalitatiivne sisuanalüüs aitab jõuda põhiteemadeni, millest intervjuueeritavad rääkisid (Kalmus jt, 2015).

Temaatilise analüüsi eesmärgiks on leida üles andmetes peituvad tähendused ja arusaamad. Analüüsi tegemisel kasutatakse avatud kodeerimist. Uurija sõnastab andmete kogumisel uurimuse eesmärgi ja uurimisküsimused, kuid andmetes pööratakse lisaks uurija sõnastatud teemadele tähelepanu ka sellele, mis on uurimuses osalejate (intervjuueeritavate, kirjalike tekstide autorite jne) jaoks oluline, mida nad on selle teemaga seoses pidanud oluliseks rääkida (Kalmus jt, 2015).

3. UURINGU TULEMUSED

Tulemuste paremaks esile toomiseks olen eelnevalt püstitatud kolm uurimusküsimust jaotanud vastavalt saadud vastustele omaette alapeatükkideks. Moodustunud alapeatükid hõlmavad endas õpetajate ja tugimeeskonna liikmete suhtumist nutiseadmete piiramisse või keelustamisse; esile on toodud nende mõtted koolides nutiseadmetevabade alade sisseadmise vajalikkusest. Teine alapeatükk toob välja KiVa-programmiga liitunud ja mitteliitunud koolide erinevused ja sarnasused kiusamis- ja küberkiusamisjuhtumite ennetamisel, märkamisel, lahendamisel. Kolmandas alateemas toon välja hulgaliselt erinevaid kiusamisteemalisi juhtumeid ja näiteid. Neljas alateema keskendub sellele, kuivõrd teadlikud on õpilased õpetajate ja tugimeeskonna liikmete arvates kiusamistemaatikast. Järgneb alapeatükk selle kohta, mis ja kui oluline roll on õpetajal või tugiisikul koolis kiusamisjuhtumite ennetamise, märkamise ja lahendamise juures. Tulemuste peatüki lõpetavad konstrueeritud küberkiusamisjuhtumi lahendid õpetajate ja tugimeeskonna liikmete poolt.

3.1 Koolide suhtumine nutiseadmetesse ja nutivabadesse aladesse

Käesolev bakalaureusetöö keskendub ka sellele, kas, kuidas ja mil määral on koolides aset leidvad kiusamisjuhtumid seotud nutiseadmete laialdase kättesaadavusega õpilaste seas. Seetõttu uurisin esmalt seost nutiseadmete laialdase kättesaadavuse ja kiusamisjuhtumite ning küberkiusamise kasvu vahel. Tundsin huvi, kas sellest ajast, kui nutiseadmeid ei olnud õpilaste hulgas nii levinud, on kiusamisjuhtumite arv pigem vähenenud või suurenenud ning kas ennustada võiks suurt küberkiusamisjuhtumite kasvu. Kui tavakiusamine on saanud juba eelnevalt koolis suhteliselt tavaliseks nähtuseks, siis kuidas on lood küberkiusamise ja selle seosega nutiseadmete laialdase kasutamisega?

„Eks see tavakiusamine on ikka nii, nagu ta koguaeg on olnud, võibolla on sealgi rohkem juhtumeid kui oli varasemalt. Aga siis juurde on tulnud veel ka see küberkiusamise pool. Et kiusamine nagu laiendab oma piire, ära ei ole kindlasti midagi jäänud.“ (TIK1)

„Väga sageli. Kiusamisjuhud koolis on tavaliselt seotud ka küberkiusamisega. See seos on tänapäeval samuti järjest suurem, kuna nutiseadmed on kooli igapäeva laialdaseks osaks.“

(TIMK2)

Kõlama jäi arvamus, et tavakiusamine on midagi sellist, mis koolipildis ei kao kusagile. Lisandunud on aga küberkiusamine. Järjest sagedamini on koolis aset leidmas juhtumeid, mis on seotud küberkiusamise valdkonnaga. Ühtlasi võib saadud vastustest järeldada, et nutiseadmete laialdasel levikul ning küberkiusamise kasvul on otsene seos koolielus. Kui veel mõned aastad tagasi olid koolitundide vaheajad lärmakad ja aktiivsed, siis nüüd on sageli kuulda vaid vaikust, kuna õpilased suhtlemise ja mängimise asemel on oma nutiseadmetes, tunnistas üks intervjuueeritav.

Samas küsisin ka õpetajate käest otsest seost nutiseadmete igapäevases koolielus kasutamise ja küberkiusamise kasvu vahel. Nutiseadmete sedavõrd laialdane levik ja kerge kättesaadavus ongi koolielu viinud selleni, et lisaks tavakiusamisele on juurde tulnud küberkiusamine. Nutiseadmed on laialdaselt levinud juba algklasside õpilaste seas ja nende kasutamine on õpilastele omane ja igapäevane nähtus. Lisaks mängudele ja suhtlemisele, mille jaoks nad telefone enamasti kasutavad, on võimalus nende kaasabil olla ka kiusaja või kiusatav.

„No tänu sellele, või no mis tänu, nende tõttu ongi see küberkiusamine meil üleüldse siin praegu teemaks.“ (TIK1)

„Sõnavara, mismoodi lapsed ise suhtlevad, küsimus, kas solvuda või mitte. Aga see kõik on ka juba kergelt üle läinud, jaotunud juba. Nõ vana teema. Nad on nende nutiseadmetega juba nii ammu harjunud, et enam ei pane ise ka tähele, et kust see muutus ja missugune kõik on alguse saanud.“ (TIK2)

„Olen veendunud, et kiusamine on muutunud oluliselt suuremaks: lisaks verbaalsele solvamisele on võimalik kiusata ka visuaalse info levitamise teel.“ (TIMK2)

„Lastel on peaaegu kõigil nutitelefon taskus. Nad veedavad väga suure osa ajast mängides telefonimänge või teiste pilte ja videoid vaadates ning kommenteerides. Sageli pole need kommentaarid heatahtlikud. Tihti ei saa lapsed arugi, et mõne kommentaariga võib kellelegi väga haiget teha.“ (ÕPMK1)

Tunnistati, et kui ei oleks nutiseadmeid, ei oleks ka ilmselt vaja suurenenud tähelepanu küberkiusamisele. Üks vastanutest leidis, et nutiseadme abil kiusamine annab võimaluse ka sellisele õpilasele, kes seda muidu tavavormis teha ei julgeks. Kuna nutiseade on kõigil taskus, seda juba esimesest klassist saati, on oskus seal toimetada lastel varakult käes, ent kahjuks ei tee nad seda alati korrektselt.

Tundsin huvi, kas koolis on nutiseadmete kasutamiseks sisse seatud vastavad reeglid ning mis piirangud on sisse seatud tundides nutiseadmete kasutamise osas. Siinkohal olid õpetajad ja tugipersonal valdavalt seda meelt, et õppetegevuse ajal tuleks nutiseadmete kasutamine koolis keelata. Vaid üks, KiVa-ga liitunud kool oli seisukohal, et nutiseadmete keelustamise ümber tehakse liiga palju kära ning nendesse tuleks suhtuda pigem soosivalt ning arvestada, et ka see seade on üks osa õppevahenditest.

„Minul endal ei ole juba mitmeid aastaid olnud probleemi, et õpilased tunnis töötamise asemel telefoni nokiks. Pigem kasutame inglise keele tundides neid kas sõnaraamatute kasutamiseks või Kahoodi mängimiseks vms. Olen suutnud telefoni teha oma tundides õppevahendiks. Sellega on minu arvates siis ka see hea asi, et nad saavad oma vajadust telefoni pidevalt kontrollida justkui rahuldatud, mis sest, et õppetöö vormis.“ (ÕPK2)

„Vanemas kooliastmes vahetundides ollakse telefonides palju, aga seda ei ole me eraldi reguleerima hakanud. Ei saa võtta üht ja ranget seisukohta, et telefon on häiriv. Näiteks kunstitunnis nad maalivad sellega ja muusikatunnis kuulavad muusikat. Selle nutiseadme taga on tänapäeva lapsele ka palju head, millest nii palju ei räägita. Ainult et kui halb see nutiseade on, aga tuleb leida tasakaal ja see nutiseade hoopis enda kasuks tööle panna.“ (TIK2)

On huvitav tõdeda, et mitte kõik vastanutest ei näe nutiseadme laialdase kasutamise juures ainult ohtu. Kui kasvatada õpilaste digiteadlikkust ning panna nutiseadmed igas olukorras enda kasuks tööle, võib neist ka aktiivse koolipäeva tegevustes olla kahju asemel hoopis kasu. Kahjuks räägivad aga selle tõdemuse vastu enamus teisi vastajaid, kes tunnistasid küll seda, et telefon on õpilasel pidevalt käes, kuid kahjuks oskavad nad teha ka sellega palju kurja ja põhjustada teistele ebameeldivust. Ent siiski oldi rohkem seisukohal, et nutiseadmetest on rohkem halba kui head. Need pärsivad õpilaste omavahelist suhtlust, muudavad õpilased kärsitumaks, agressiivsemaks

ning nendele pidevalt suunatud tähelepanu raskendab õppimist. Samas ei saa ka oodata, et õpilased oleksid ise sedavõrd teadlikud, et nad suudaksid ise oma netikasutamist kontrollida.

Nutiseadmete **kasutamise piiramise** kohta oldi seisukohal, et oleks suureks abiks, kui koolis oleks olemas vastavad keelavad või piiravad reeglistikud, millest iga õpetaja juhinduda saab.

„Jaa, kindlasti oleks vaja piirata. See on väga oluline teema. Ei ole vaja tunnis tegeleda kõrvaliste asjadega. Eks neid kõrvalisi asju ole niigi palju ja telefon tekitab vaid seda müra ainult juurde. Suurematel klassidel on juba probleem, et see telefon on neile midagi sellist, mida lihtsalt ei suudeta käest ära panna; et ma ei tea, midagi juhtub, kui see telefon nüüd kohe ei ole käeulatuses.“ (ÕPK1)

„Minu arvates on see väga oluline, sest kool on ikkagi koht õppimiseks, mitte nutiseadmes passimiseks. Ja ka vanematekogu poolt on meil selles suhtes suur soov, et sealt soovitakse, et me telefonid kogu koolis keelustaksime õppetöö ajal. On kurb vaadata, kuidas õpilased omavahel ei suhtle üldse, kõik on oma telefonides.“ (TIMK1)

Üks KiVa-programmiga mitteliitunud kool tõi veel välja sellise aspekti, et nende koolil on sedavõrd hästi sisse seatud arvutiklassid, kus lisaks arvutitele on ka muud nutiseadmed (iPadiid, nutitelefonid) ning seega ei ole mitte mingit põhjust, miks õpilased koolis õppetöö ajal peaksid kasutama oma nutitelefone.

„Näiteks meie koolis on väga heal tasemel digiklassid, kus on siis iPadiid ja arvutid. Õppetöö eesmärgil saab väga hästi neid kasutada, selleks ei pea olema lapse isiklik nutiseade.“ (ÕPMK2)

Võibolla ei ole paljudes koolides sisse seatud esmaklassilisi digiklasse, kus õpilased saaksid oma vajaduse nutiseadme kasutamiseks muul viisil maandada. Küll aga leiab enamus intervjuueeritavatest, et nutiseadmete piiramine koolis oleks siiski väga vajalik.

Enamus õpetajaid ja tugispetsialiste, kellega ma vestlesin, olid isiklikult seisukohal, et kiusamise leevendamiseks ja küberkiusamise pealetungi vältimiseks tuleks koolis **telefonide kasutamine keelata**.

„Olen täiesti piiramise poolt. Kool on õppimise koht.“ (TIK1).

„Minu arvates on see väga oluline, sest kool on ikkagi koht õppimiseks, mitte nutiseadmes passimiseks.“ (TIMK1)

„Mina isiklikult keelaks ära. Pooldan väga reeglit, et kohe koolipäeva alguses korjatakse telefonid enda kätte.“ (ÕPMK2)

Erandiks oli siis üks KiVa programmi järgiv kool, kes oli seisukohal, et nutiseadmest tuleks teha enda sõber, mitte vaenlane. Seetõttu ei näinud nemad vähemalt esialgu ka suuremat mõtet telefonide täielikus keelustamises.

„Meie koolis ametlikke piiranguid telefonide kasutamise osas ei ole. Sellest on küll palju räägitud, aga kuna meil eriti tunnis probleeme ei ole seoses nutitelefonidega, siis me oleme jätnud ka tunnivälise aja reguleerimata.“ (ÕK2)

„Keelata saab asju, kui teame, et keelamine annab ka tulemuse. Kõike nii rangelt keelata ja piirata ei saa. Meie siin oleme seisukohal, et põhikoolis ei saa, sest see seade oma võimalustega on neile sedavõrd ahvatlev, et siis nad lähevad sellega üldse kusagile nurkadesse, meie silma alt ära.“ (TIK2)

Nutiseadmete kasutamise reeglid **algklasside õpilaste** seas olid kolmes koolis kõigil ühesed. Algklasside õpilased kooliajal telefone kasutada ei saa, ka vahetundide ajal mitte. Koolipäeva alguses annavad nad oma telefonid kas klassijuhataja kätte või panevad kappidesse ja neil on oma telefonidele ligipääs alles koolipäeva lõppedes.

„Algklassides on see siiski keelatud ja neile tuleb kindlasti seada kindlad reeglid ja piirangud.“ (TIK2)

„No-jah, meil on siis üldiselt nii, et 1.-4. klass on telefonid koolipäeval keelatud.“ (ÕPK1)

Vaid üks, KiVa-ga mitteliitunud kool, ei olnud eraldi korda sisse seadnud oma algklasside õpilaste jaoks ja neil tulenes telefonide kasutamine paljuski klassijuhatajate meelsusest selles osas.

„On õpetajaid, kes käsivad telefonid tunni alguses kohe üldse kappi panna, osad käsivad kotti panna. Tean, et üks õpetaja tegi oma klassi nõ telefonide hotelli, kuhu siis kõik õpilased oma telefonid kohe panema peavad.“ (ÕPMK2)

„Telefonide ärakorjamist rakendatakse I ja II kooliastmes.“ (TIMK2)

Vastustest tuli välja ka see, et algklasside osas on piirangud suudetud määrata ja nendest peetakse ka üldjuhul kinni. Alates põhikoolist aga distsipliin nutiseadmete kasutamise osas muutub ja kehtivad piirangud enam ei kehti, kuigi tunnistatakse nende vajalikkust.

Nutivaba ala oli realselt sisse seadnud endale vaid üks KiVa programmis tegutsev kool.

„Meil on siin nutivaba ala täitsa olemas, aga ausalt öeldes on see täiesti mõttetu. No on üks koridor pooleks tehtud, et ühel pool võib ja teisel mitte, aga see ei toimi. Piiranguid ei ole.“ (TIK2)

Ent siiski mitte kõigis koolis ei ole nutivaba ala sisse seatud, vaid on lähenetud teemale veidi teise nurga alt.

„Kool on võtnud kasutusele nutiseadme taskud, kuhu õpilane enne tundi oma telefoni paneb ning peale tundi kätte saab. Nutivaba ala meie koolis eraldi ei ole.“ (ÕMK1)

Ka üks teine, KiVa programmiga mitteliitunud kool oli nutitaskute lahendust proovinud, aga lõpetasid selle siiski peagi.

„Tervele koolile tehti klassides nn nutitaskud. Et kui õpilased tundi tulid, siis esimese asjana pidid nad oma telefonid sinna taskusse panema. Aga see projekt ei läinud meil käima nii, nagu me eeldasime.“ (TIMK1)

Vestluses tunnistas enamik intervjuueeritavaid, et nad isiklikult pooldaks väga nutivabade alade sisseseadmist koolis, kuid mõõnsid samas, et nende elluviimine oleks võimatu. Vastuseis nutiseadmete kasutamise piiramisele on õpilaste hulgas sedavõrd suur, et keelavaid reegleid on raske ellu viia, tunnistasid nad.

3.2 KiVa roll kiusamise ja küberkiusamise ennetamisel ja juhtumite lahendamisel. Erinevused KiVa-koolide ja mitte-KiVa-koolide vahel

Esmalt uurisin, mis ajast alates on kool KiVa-programmiga liitunud ja kuidas on KiVa-programm koolis vastu võetud. Mind huvitab, kui kaua on koolid kiusamisvaba programmi oma koolis ellu viinud ja kuidas nad on selle tulemustega rahul. Tunnistati, et programmiga liitumise algus oli väga raske. Koolides ei olnud veel piisaval arvul vajalikke tugispetsialiste ning selleks tuli leida vajalik rahaline vahend, et neid palgata saaks.

Mõlemad KiVa koolid, kes uuringus osalesid, olid programmiga liitunud selle alguspooles. Mõlemad koolid tunnistasid, et liitumine ei läinud kergelt ja ülemineku aeg oli raske. Oli raske harjuda muudatustega ja toodi välja ka rahaline pool.

„Igal aastal on olnud meil siin omad raskused, algus oli ikka väga raske. Tundide teema, just põhikooli osas, ajaprobleem.“ (TIK2)

KiVaga mitte liitunud koolid jagunesid kaheks. Üks kool oli just sammu astumas, et samuti liituda KiVa-programmiga uuest õppeaastast. Seega olid nemad jõudnud järeldusele, et KiVa on siiski oluline võti kiusamisega tegelemiseks. Nad tõid välja, et neil oli liitumissoov ka varem, ent siis jäi see nii raha kui puuduva personali taha.

„Varasemalt seisis see asi paljugi raha taga ja ei olnud ka siit koolist kedagi eestvedajat. Aga mul on nüüd häid uudiseid, asjad on suures muutumises. Me sõlmisime KiVa-ga juba eellepingu ära sellel kevadel (2019) ja uuest sügisest õppeaastast hakkame me KiVa-ga täiesti pihta.“ (TIMK1)

Ent teine kool, kes senini ei ole KiVa-ga liitunud ega ka plaani seda teha, leidis, et neil on endal pigem head toimivad lahendid kiusamisega hakkama saamisel ja KiVa-ga liitumist nad endale esmajärguliseks ei sea.

„Ei liitu ja ei liitu ka. Vähemalt nii olen kuulnud, et on praegune seisukoht. Ja põhjendati seda meile sellega, et kuna palju on vaja olnud juurde võtta ja vaja ka praegugi veel uut

personali, siis eelistatakse neid, kes on läbinud Noored Kooli programmi. Noored Kooli programm pöörab väga palju tähelepanu ka KiVa programmi nõ õppimisele.“ (ÕMK2)

KiVa programmi headusest räägib tõik, et kaks programmiga liitunud kooli ei ole oma otsust kahetsenud ning kool, kes kunagi KiVa-ga katsetas, aga loobus, soovib sellega taas liituda. Taasliitumist sooviv kool sai endale 2019/20. õppeaasta alguses uue tugimeeskonna juhi, kelle töö tulem uus liitumine paljuski on. Ent nagu tööst välja tuleb, on kiusamisega tegelemiseks ka teisi viise. Üks neist on palgata endale võimalikult palju Noored Kooli programmi läbinud vilistlasi, et seeläbi saada endale õpetama pedagoogid, kes läbi Noored Kooli programmi on saanud täiendavad teadmised kiusamistemaatika kohta.

KiVa-ga liitunud koolides on moodustatud nõ KiVa tiimid, kuhu kuuluvad lisaks klassijuhatajatele või aineõpetajatele ka kooli tugispetsialistid. Näiteks ühe valimis olnud KiVa-kooli KiVa meeskonda kuulus üks seitsmenda klassi klassijuhataja ja ka kaks algklasside klassijuhatajat ja kogu meeskonda juhtis aineõpetaja. Koolisiseselt sinna meeskonda ei kuulunud käesolevast õppeaastast enam ühtegi tugispetsialisti, sest tugispetsialistide tiim oli viidud koolist väljapoole omavalitsuse tasandil. Küll aga nad kinnitasid, et praktiliselt kõik kiusamisjuhtumid nad lahendavadki majasiseselt oma tiimiga ja koolist väljaspool olevat tugikeskust ei kasuta. Teine KiVa kool oli kaasanud oma meeskonda, lisaks algklasside klassijuhatajale, aineõpetajale põhikoolis ja direktorile, ka koolis oleva sotsiaalpedagoogi, tugispetsialisti ja HEV-koordinaatori (haridusliku erivajadusega õpilaste koordinaator), sh meeskonna juhiks oli sotsiaalpedagoog.

„KiVa tiimis on siis veel lisaks koolidirektor, mõned klassiõpetajad ja mina olengi selle tiimi pealik. Ametinimetuse poolest olen ma koolis sotsiaalpedagoog, aga siis lisaks olen ma veel KiVa tiimi pealik. Veel on ka koolipsühholoog, esimeste klasside õpetajad ja viiendate klasside õpetajad ja veel ka HEV-koordinaator.“ (TI1)

„Meil on oma KiVa meeskond siin kohapeal koolis olemas. Aga meil siin kohaliku haridusmaastiku tasandil on nüüd just nii palju muutunud ja teistmoodi. Koolis igapäevaselt enam tugimeeskonda ei ole, st sotsiaalpedagoog jms. Nemad asuvad igapäevaselt koolist eemal tugikeskuses.“ (TIK2)

KiVa-ga liitunud koolide käest uurisin, mida nad seoses KiVa-ga oma koolipäevas teevad. Selgus, et kuni kuuenda klassini on tunniplaanis ette nähtud kord nädalas spetsiaalne KiVa-teemaline tund. Vanemates klassides asendab seda tundi vajaduspõhiselt klassijuhataja tund, kus lahatakse teemat vastavalt tekkinud vajadusele.

„Meil on siis KiVa tiim veel, kes päriselt nende juhtumitega üle kooli toimetab. Meie (õpetajad) oleme lihtsalt need, kes seda infot jagavad ja arutavad neid asju.“ (ÕPK1)

„Midagi uut me ise siin välja mõelnud ei ole, kõik on tavapärane ja järgime ette antud kava. On KiVa tunnid 1.-3. ja 4.-6. klassidele ka. Siis see vestide kandmine ja korra pidamine. Veel on meil KiVa plakatid väljas, üritused, loengud, orienteerumine.“ (TIK2)

„Eks siis keerukamate asjadega tegeles näiteks koolipsühholoog. Aga üldiselt iga klassijuhataja lahendas juhtumeid omamoodi. Selget ja konkreetset ülevaadet ei olnud, suheldi lapsevanemaga, lapsega, ka õppealajuhatajaga. Registreerimist ei olnud, ülevaadet ei olnud.“ (TIK2)

„Meil on ka praegu tugimeeskond, vaatamata sellele, et me ei ole KiVa kool. Tugimeeskonnas on siis psühholoogid ja sotsiaalpedagoog. Suuremad asjad jõuavad siis meieni ja meie aitame neid lahendada. Aga üks igasugused väiksemad igapäevased kiusamisjuhtumid jää ikka klassijuhatajate ja õpetajate lahendada.“ (TIMK1)

Kiusamisjuhtumite ennetamiseks KiVa koolides on kasutusel KiVa poolt välja töötatud meetodid (tunnid 1.-6. klassis, korrapidajad algklassides jms), aga mitte-KiVa koolides on ennetustöö paljugi jäänud just klassijuhatajate õlule.

„No praegu, kui me ei ole KiVa-ga liitunud ja sealset programmi ei järgi, on jäänud kõik klassijuhataja õlule. Kuna ma ise tegelen ka igapäevaselt algklassidega, ja mul on nõ oma klass, siis tegelengi oma klassi kiusamisjuhtumite lahendamiste ja võimalikult ka nende ennetamisega ikka igapäevaselt.“ (ÕPMK1)

Teine KiVa-ga mitteliitunud kool kasutab palju ennetamiseks ka olemasolevat tugipersonali ning pidas tähtsaks ka koolisisest õpetajate, just veidi vanemate õpetajate, teadlikkuse tõstmist kiusamise osas.

„Peamiselt on meil siin sotsiaalpedagoogid ja koolipsühholoogid, kuid ka paljud õpetajad on kaasatud. Vaja on tõsta kooli vanemapoolse personali teadlikkust.“ (TIMK2)

KiVa-programmiga liitunud koolid ei ole tähelepanuta jätnud ka küberkiusamist. Küberkiusamise teema on KiVa programmis tavapärase kiusamisega võrdväärselt esindatud ja saab laialdast tähelepanu nii ennetamise kui lahenduste leidmise osas.

„Jah, KiVa kohe tõesti keskendub ka küberkiusamisele, teises moodulis on see täitsa olemas. Et ma saan neile kindlasti rääkida ka küberkiusamisest ja selle ohtudest.“ (ÕPK1)

KiVa-programmiga mitte liitunud koolid ei ole samuti küberkiusamist jätnud tähelepanuta. Palju pööratakse tähelepanu just ennetamisele ja kiusamisjuhtumite kiirele lahendamisele. Ent siiski eraldi tähelepanu küberkiusamine neis koolides ei saa. Kõik langeb tavakiusamise alla.

„Et kuna me ei leia, et küberkiusamisele tuleb kuidagi teistmoodi tähelepanu pöörata kui tavakiusamisele, siis juhindume siin ennetamise osas ka kõiges tavakiusamise ennetusele. Et lapsel koolis ikka silm säraks ja meel oleks rahulik, selle poole püüdleme.“ (ÕPMK2)

„Pean vist ütlema, et eraldi rõhku ei ole pööratud.“ (TIMK1)

Aga küberkiusamise ennetamiseks korraldati näiteks ühes KiVa-ga mitte liitunud koolis turvalise interneti õppepäev, mis oli kasulik nii õpilastele kui ka õpetajatele.

„Aga mis mulle meelde tuleb, on see, et mõni aeg tagasi oli meil küll siin õpilastele selline päev, kus räägiti turvaliselt internetis käimisest. Siis kaasati ka algklasside õpilased. Kooli oli kutsutud vist siis veebikonstaabel, kes pidas vastavateemalisi loenguid erinevatele kooliastmetele. Minu meelest oli see küll õpilastele väga vajalik informatsioon. Et kuidas parooli hoida ja kuhu maksab kontosid teha ja kuidas netis suhelda.“ (ÕPMK1)

Kiusamisjuhtumite lahendamine laias laastus toimib sarnase mudeli alusel nii KiVa-ga liitunud kui mitteliitunud koolides. Esmatasandiks kiusamisjuhtumite märkamisel on aineõpetajad ja klassijuhataja. Aineõpetajad üldiselt ise kiusamisjuhtumite lahendamisega ei tegele, nemad suunavad asjad lahendamiseks edasi klassijuhatajale. Lihtsamad juhtumid lahendab klassijuhataja

iseseisvalt asjaosalistega. Keerukamate juhtumite korral kaasab klassijuhataja võimalusel KiVa meeskonna; kui KiVa meeskonda ei ole, siis koolis oleva tugipersonali: psühholoog, sotsiaalpedagoog, HEV-spetsialist. Vaid tõeliselt keerukate juhtumitega, mida siiski eriti ei esine, kaasatakse tuge ka väljastpoolt kooli. Suurem erinevus kiusamisjuhtumite lahendamisel KiVa-ga liitunud ja mitteliitunud koolide vahel peitub selles, et KiVa-ga saab hiljem välja tuua laiemat põhjaga statistika, kuna KiVa pöörab suurt tähelepanu juhtumite registreerimisele.

3.3 Kiusamise ja küberkiusamise juhtumid koolis

Uurimisküsimusele vastamisel keskendusin eelkõige sellele, kas ja kuidas on kiusamine ja küberkiusamine ajas muutunud. Kas tavakiusamine on pigem vähenenud ja küberkiusamist enam juurde tulnud või vastupidi? Lisaks soovisin teada, mis seos võiks olla nutiseadmete laialdase leviku ja kättesaadavuse ning kiusamise ja küberkiusamise vahel.

Intervjuudes jäi kumama arvamus, et laias joones on kiusamine ikka üks ja seesama - nüüd ja aastate eest. Kiusatakse ikka neid, kes kuidagi teistest eristuvad. Oldi arvamusel, et kuigi me praegusel ajal räägime sedavõrd palju kiusamisest, siis päris ära seda koolikeskkonnas ilmselt kaotada ei saagi. Samuti nenditi, et lisaks tavakiusamisele on kasvamas küberkiusamise maht ning tõdeti, et selle ennetamise ja tähelepanemisega ei olda nii hästi kursis kui tavakiusamise puhul.

„Ma arvan, et laias laastus kiusamise temaatika on läbi aastakümnete üks ja sama. Narritakse neid ja kiusatakse ikka neid, kes millegipoolest on erinevad, kellel on mingi lõhn küljes või kes käib kehvemalt riides või kes õpib kas väga hästi või siis ka väga halvasti.“ (TIK1)

„Lastevahelised suhted on laias laastus ikka samad, aga tunnen, et lastevanemate survepool on tugevnenud. Lapsevanemal ei ole aega ka oma last ära kuulata.“ (TIK2)

Kuna juba mitmeid aastaid on kiusamise ennetamisele ja sellest rääkimisele väga suurt rõhku pandud, siis võiks justkui eeldada, et kiusamine ei ole enam koolielus sedavõrd suur probleem, millest alata rääkida. Ka KiVa on väga tugevalt kanda kinnitanud ning püüdnud juba aastaid

kiusamist koolielust välja juurida. Ent ometigi leiti, et pigem on kiusamine suurendamas kui vähenemas.

„Ikka on suurenenud see kiusamine. Me küll jah räägime ka kogu aeg KiVast, aga kiusamine jääb ikka. Selle rääkimisega väheneb kõik kindlasti. Kui jätta kõik täitsa tähelepanuta, siis oleks kindlasti hullem.“ (ÕPK1)

„Aga kindlasti kiusamine on suurendamas. Vaatamata sellest, et me kogu aeg aina rohkem sellest räägime, siis minu meelest tolerantsus ja viisakus ja rahulikkus väheneb; ühiskond nagu soosib kõike seda ja see kandub kõik laste käitumisse üle; see kiirus ja et vanematel ei ole laste jaoks aega ja see kõik on suures omavahelises seoses. Kiusataksegi üha rohkem. Mitte sellepärast, et hullult väga tahetakse kiusata, vaid see on ka nagu enesekaitse vorm, võimalus saamata jäänud tähelepanu otsimiseks.“ (TIMK1)

„Õpilaste endi hinnanguil (rahulolu raport) on kiusamine sagedanenud. Ja mis seal salata, loomulikult isiklikult kaldun ma ka sinna poole, et see kõik on suurenenud. Oleks mitteloogiline siin rääkida kiusamise vähenemisest. Saaksime me rääkida vähenemisest, ei oleks vaja koolidel juurde palgata järjest uusi tugispetsialiste või siis näiteks üldse nii aktiivselt rääkida koolist seoses kiusamisega.“ (TIMK2)

Positiivseks võib pidada seda, et esines ka arvamus, et kiusamine üldse on ka vähenemas. Selline seisukoht tuli KiVa kooli poolt, ilmselt on siinkohal mõjutajaks ka KiVa programmi edu koolis. Ent samavõrd oluline on ka ära märkida, et antud õpetaja kogemus tugineb ka sellele, et tal ei ole otsesest kokkupuudet algklassides või põhikoolides õppivate õpilastega, kus kiusamist esineb rohkem kui gümnaasiumi osas.

„Kuna ma algklasside osaga üldse kokku ei puutu, vaid ainult suurematega ja pigem rohkem ka gümnaasiumiealistega, siis mina julgen öelda, et pigem on see vähenenud.“ (ÕPK2)

Tavakiusamine justkui oleks koolielu lahutamatu osa, millest kõigile püüdlustele vaatamata täielikult lahti ei saa. Mind huvitas selles vaates aspekt, et kas nii laialdaselt levinud nähtus nagu tavakiusamine läheb tänapäeval kergesti üle küberkiusamiseks? Kui üht õpilast juba kiusatakse

tavavormis, siis kahjuks on küllalt sagedane, et tema kiusamine läheb üle ka küberkiusamiseks. Seda enam, et vanuse lisandudes enam kätega asju üksteisele selgeks ei tee ja lihtsam on enda rahulolematust väljendada nutiseadme kaudu.

„Et kui oleks kohe päris kiusamine, et see jääb niimoodi pikemaks ajaks, siis ma küll usun, et see võib nii olla. Aga noh, mul kahjuks näidet ei ole. Aga pigem ma usun, et see on niipidi, et on päriselus kiusamine ja läheb küberkiusamiseks üle kui vastupidi. Minu meelest mida vanemaks nad saavad, siis nad enam kätega kallale ei lähe ja siis nad peavadki leidma teisi mooduseid, kuidas ennast välja elada.“ (ÕPK1)

„Juhtub ikka sageli. Tavaliselt need kattuvad. Ohvrid valitakse välja ja neid siis hakatakse tampima vahendeid ja asukohti valimata. Internetis ongi ehk neil lihtsam kiusu edasi jätkata, sest nad millegipärast siiski usuvad, et see on anonüümsem ja jõuab harvemini avalikkuseni.“ (TIMK2)

Tundsin veel huvi, kas võib ette tulla vastupidist olukorda, kus hoopis küberkiusamine läheb üle tavakiusamiseks. Kuna küberkiusamine on varjatam ja anonüümsem, siis leiti, et see annab hea aluse olla kiusaja ka neile, kes seda oma arguse tõttu tavaelus ei olekski.

„Usun, et esineb ka sedapidist seost. Mõni õpilane ei julge esialgu avalikult kiusata, saab küberkiusamisest jõudu ning hiljem julgeb rohkem ka otseselt kiusata.“ (TIMK2)

Soovisin nii KiVa-ga liitunud kui mitteliitunud koolide käest teada saada ka seda, kuivõrd neil esineb kiusamisjuhtumeid ja ka küberkiusamisjuhtumeid.

„Pigem ikka need, mida on võimalik märgata. Ehk et siis tavaline kiusamine. Küberkiusamisest ei ole me minu teada siin senini nii aktiivselt rääkinud.“ (ÕPMK1)

„Mulle tundub, et praegu veel on tavakiusamist siiski rohkem, aga ilmselgelt tuleb küberkiusamine suurte sammudega järgi. Tavakiusamist on meil siin distantsilt ka lihtsam jälgida. Küberkiusamisest saame üldjuhul siis teada, kui keegi kolmas tuleb rääkima või pudeneb see juhtum kuidagi muudmoodi meieni, ise seda märgata on vist isegi et võimatu.“ (TIMK1)

Erinevatest kiusamisjuhtumitest, mis koolis toimuvad, võiks saadud vastuste tulemusel välja tuua selle, et tavakiusamine on see, mis on üldjuhul koolipildis selgelt eristuv ja väljapaistev, aga küberkiusamine jääb palju varjatumaks ja anonüümsemaks. Vastajad tunnistasid, et mis puudutab küberkiusamist, siis tegelikku pilti nad päris täpselt ei teagi, kuna suures osas on küberkiusamine nende jaoks mitterahuldav ning toimub sageli ka pärast koolitunde.

Toon välja ka mõned huvitavad **kiusamisjuhtumite näited**.

Koolis võib ette tulla kiusamisjuhtumeid, mis ei ole tõukunud ainult õpilaste käitumisest, vaid kuhu on segatud ka **lapsevanema** mitte nii selged signaalid käitumise osas.

„Üks juhtum oli meil lausa näiteks selline, et lõppes nii, et õpilane vahetas kooli. Meie hinnangul tulenes see siis lapse isiksusest, vaimsest tasakaalust lähtuv oli kõik. Ta läks algklassidest edasi põhikooli, kiusati ka klassijuhatajat juba selle lapse kaudu, nii et klassijuhataja pani lahkumisavalduse. Lapsevanemad viisid ta nii kaugele. Laps muudkui, et teda kiusatakse, mõtles ise lugusid välja, et koolipsühholoog pani talle vastu pead, aga oli võimalik tõestada, et seda ei olnud jms. Kui juhuslikult nähti, et laps ka ise kiusas, siis lapsevanem oli fakti ees ja pani lapse hoopis teise kooli, aga teises koolis me teame, on tal edasi samad asjad. Probleemid on lapses ja vanemad lähevad lapsega kaasa, ei kuula meid ja ei otsi meie kaudu lapsele abi.“ (TIK2)

Ühes koolis leidis hiljaaegu aset juhtum, mis sai vastukaja ka **ajakirjanduses**.

„Tead, ega ei olegi midagi suurt nii väga olnud. No nüüd hiljaaegu oli üks juhtum, mis jõudis isegi Postimehe veergudele. Aga see ei olnud meie jaoks esialgu üldse suur juhtum. Et neljanda klassi poisid omavahel, kellel ikka ka varasemalt tuli omavahel nagelusi ette. Ja siis ühel päeval tulen mina kooli, öeldakse mulle, et ruttu-ruttu mine nüüd selgita välja, kes viskas teise mobiiltelefoni potist alla. No kuidas ma teen selle niimoodi tagantjärgi kindlaks? Süüdiolivad on ju esialgu terve kool! Kuna see poiss, keda meie teadsime asjaga seotud olevat, eitas meile raudkindlalt oma süüd, siis sel korral otsustasimegi, et kutsume endale appi veebikonstaabli. See on täiesti aktsepteeritav teguviis ja ei ole nii, et me kohe peame lapsevanemaid viivitamatult informeerima. Lapsed on iseseisvad inimesed ja nad peavad aru saama ja õppima, et nad vastutavad ise oma tegude eest. Aga oli siis hoopis nii, et oli see lapsevanem, kes arvas, et tema kukupaile tehti liiga ja nii see kõik läks. Kusjuures

meil oli ka varem korduvalt tolle poisiga selliseid väikeseid seigakesi olnud. Et see ei olnud meile tegelikult üllatus, et see poiss oli selle asja taga. Küll aga siis see lapsevanema reageering, kes reageeris ikka väga üle ja kogu asja täitsa pea peale keeras. Aga ma ikkagi arvan, et me ei teinud midagi valesti. Ei pandud kedagi seina äärde ja ei näidatud kellegi peale näpuga. Lastega lihtsalt vesteldi ja vestluse käigus süüdlane ise paotas, et oli jah tema. Ei olnud mingit ülekuulamist või muud vägivalda.“ (TIK1)

Aga küberkiusamine võib olla ka **õpetajatele** suunatud, nagu antud näitest ilmneb

„Siis on olnud kiusamist ka õpetajate suunas. Et võetakse õpetaja pilt ja tehakse näiteks õpetaja nimel kusagile libakonto. Mulle meenubki üks selline juhtum, kus siis õpetaja pildiga tehti üks instagrami konto, mis oli väga-väga ropunimeline. Seal siis jagati grupiliikmetest igasuguseid erinevaid pilte. Selle juhtumi lahendamisel me veebikonstaablit ei kaasanud. Rääkisime õpilastega ja palusime meie silme all see konto sealt kustutada“ (TIMK1)

Ühes koolis esines juhtum, mis kasvas just väga suureks seoses **kübertõrjumistega**. Kui kiusamisjuhtum oleks jäänud tavakiusamise raamesse, oleks asjast teadlikud olnud vaid väga väike hulk õpilasi. Kuna aga antud juhtum levis tänu nutivõimalustele suure intensiivsusega, siis kasvas juhtumi mõju asjaosalistele plahvatuslikult.

„Koolivälisel ajal kogunes kamp põhikooliealisi poisse. Ühe noormehe kallal pandi toime tegevusi, millest ma siinkohal detailsemalt rääkima ei hakka, aga lühidalt olgu öeldud, et tegemist oli ahistamisega. Kiusamise osa oli ka tegevuse filmimine. Filmitud video läks laiali ja ilmselt ringleb siiani. Kuna lugu ainult paisus ja jõudis väga suure kõlapinnani, siis pidasime vajalikuks ka politsei sekkumise ja selgitustöö õpilastele. Aga kuna selleks ajaks oli videot vaadatud juba Virust Võruni, siis on raske uskuda, et see kunagi enam internetist päriselt kaob. Ohver vahetas kooli, teised poisid on jätkuvalt politseil pidevalt jalus.“ (ÕPK2)

Ühe KiVa kooli tugispetsialist tõi välja alloleva **küberkiusamise juhtumi**:

„Üks poiss, seitsmendast klassist, oli filminud ühte teist seitsmenda klassi poissi, rääkinud sinna tema kohta väga inetut juttu kõrvale ja postitanud selle Youtube'i. Eks see video

hakkas siis seal oma elu elama, aga see tuli meil hästi kiiresti välja. See jõudis kiiresti meil õppealajuhatajani ja tema tõi siis selle postitaja poisi siia minu tupp. Me siis koos võtsime selle video kohe maha, nii et see video jõudis üleval olla tõesti väga vähest aega, aga jah, nad teevad midagi täiesti mõtlematult ja nad ei oska siis sellega midagi peale hakata. Tuli välja, et ta ei oskagi seda nüüd nagu maha võtta ja ta arvas, et see kõik jääb anonüümseks.“ (TIK1)

On esinenud ka allolev **küberkiusamise juhtum**

„Ühes kuuendas klassis oli selline juhtum, et üks õpilane võttis ühe klassikaaslase perekonnapildid ja siis monteeris need pildid intiimkehaosade külge ja siis levitas neid pilte suures ringis kuskil internetikeskkondades, läbi sotsiaalmeediakanalite.“ (TIMK1)

Veel **küberkiusamise juhtumite näiteid**

„YouTubes ja Soundcloudis on muusikapalad, kus siis ühed õpilased on teinud teisest õpilasest sellised muusikapalad, nagu räpilaulud, halvustavad muidugi. See juhtum jõudis siis meile läbi kolmandate õpilaste, kes tulid nõ kaebama, et selline asi juhtunud on. Siis palusime ka, et veebikonstaabel aitaks meid sellega tegeleda, aga see kõik võtab väga palju aega, nagu juba ütlesin.“ (TIMK1)

Üks KiVa-programmis osalev kool oskas välja tuua ka näite, kus **tavakiusamine läks üle küberkiusamiseks.**

„Aga meil oli siin endil üks omapärane juhtum. Et siis mängiti jalgpalli. Nii, et olid karistuslöögid, üks on väravas, teised mitme meetri kaugusel, väravas ainult üks poiss, teised filmisid. See väravas olnud poiss siis, ta oli pikali maas, karjus valudes, siis jagati seda kõike sotsiaalmeedias. Tegu oli seitsmendikega, et mitte enam ju nii väikesed, vaid täitsa juba enda tegudest arusaajad inimesed. Kuna see, kes väravas oli, ütles, et teda ei kiusatud, kuna ta tahtis jätkuvalt kuuluda sinna seltskonda, aga see mida videol nägime, oli ikka konkreetne vägivald. Klassijuhataja pöördus politsei poole, ja nõustas ise ka meid, st KiVa meeskonda. Seejärel otsustasime nii, et võtsime ise kõik seltskonna kokku, ka lapsevanemad, et mida teha, kuidas reageerida. Lõpuks oli nii, et lapsevanemad ei mõistnudki, et mis toimub, et mingit kiusamist ei olnud ju, et lapsed niisama mängisid. Mis

sest, et üks röökis valudest ja teised kõik irvitasid ja filmisid ja jagasid seda sotsiaalmeedias. Hoopis vanemad küsisid meilt, et kas me teame, et mis on jackass. Et see, mis just toimus, oligi see jackass, ja et lapsed kasvavad selles maailmas, et nad vaatavad seda ja lihtsalt jäljendavad, et oleks lõbus. Lõpuks direktor pöördus kooli poole. Kool mõistis tegevuse hukka, vanemad ei tulnud kooli taha. Lapsed ütlesid, et see on mäng.“ (TIK2)

Ja veel on välja tuua taoline näide selle kohta, kuidas **verbaalne kiusamine võib üle kanduda küberkiusamiseks**. See juhtum leidis aset KiVa-programmi järgivas koolis.

“Eelmises lennus oli meil, et verbaalne kiusamine läks üle küberkiusamiseks paralleelklassis. Filmiti läbi akna tunnis, koledad kommentaarid, aga kõik lahenes vaikselt ja rahulikult ära. Oli väike armukolmnurk, neljas klass ikkagi!“ (TIK2)

Pea kõikidel õpetajatel ja tugimeeskonna liikmetel oli välja tuua mõni kiusamisteemaline lugu, mis sai alguse sellest, et grupina oli tehtud näiteks Instagrami libakonto ja sinna pandi üles mitesobivaid pilte kaasõpilastest; või siis kommenteeriti üheskoos ebasüüdsalt juba ülespandud pilte. Sellised kiusamisjuhtumite näited olid vestlustes läbivaimad.

3.4 Õpilaste teadlikkus kiusamise ja küberkiusamise osas

Keskendusin ka sellele, et saada laiem ülevaade õpilaste enda teadlikkusest (õpetajate ja tugimeeskonna liikmete arusaamade põhjal) kiusamisest ja küberkiusamisest. Juba alates 2013. aastast on KiVa oma programmiga Eesti koolides teadmisi jaganud. Ka minu intervjueeritavate koolide hulgas olid mõlemad koolid, kes on KiVa-ga liitunud, alustanud selle esimesest lennust saati. See tähendab seda, et väga suur hulk õpilasi on saanud KiVa programmist kiusamise osas teadmisi juba mitmete aastate vältel. Nad on jõudnud selle ajaga välja kasvada algkoolieast ning on valdavalt praegu põhikooliealised.

„Väga teadlikud on tänapäeva noored neis asjades. Nad on teadlikud oma tegudest ka siis, kui nad neid teevad. Aga nad oskavad väga hästi ka argumenteerida ja enda jaoks musta valgeks rääkida.“ (ÕPMK2)

„Kardetavasti on vähemalt põhikooli keskpaigast ülespoole õpilased sellega palju paremini kursis kui õpetajad.“ (ÕPK2)

„No tavalise kiusamise teadlikkus, ma julgen arvata, on neil ikka tõesti kõrge. Et kui meil on need eritunnid nüüd juba alates esimesest klassist ja kui see noor jõuab lõpuks põhikooli, siis midagi on ikka külge jäänud. Tahab või ei taha. Me ikka väga palju pöörame KiVa-le igapäevaselt rõhku.“ (TIK1)

Samas jäi kõlama ka mõte, et ainult teoreetilistest teadmistest igast olukorrast alati edukalt välja tulla ei piisa. Päriselu ja teooria tuleb osata ka omavahel kokku viia. Paraku võib juhtuda, et teoorias on asi küll hiilgavalt selge, kui aga mängus on ka vahetud emotsioonid, siis ei ole tulemus alati ootuspärane

„Teoorias on lapsed üsna teadlikud kiusamise osas. Samuti on teadlikud internetiturvalisusest. Aga siin jääb küsimuseks see, kuidas nad oma teadmisi igapäevaelus rakendavad.“ (ÕPMK1)

Kui aga kiusamisele lisada küberkiusamise pool, siis õpilaste teadlikkust küberkiusamise osas enam nii kõrgelt ei hinnatud.

„Mis puudutab aga küberkiusamist, siis väiksemad sellega nii väga kursis ei ole“ ÕPK1

Tahtsin ka teada, kas õpilased oskavad ise hinnata küberkiusamisega seotud ohtusid. Kui turvaliseks nad netimaailma ja enda käitumist selles peavad? Siinkohal tuleb märkida, et liiga kõrgeks ei pidanud õpilaste teadmisi küberkiusamise ohtudest keegi. Kuna kiusamisvaba programmi tunnid on olnud kooliplaanis juba esimesest klassist peale, siis teooriat õpilased kahtlemata tunnevad, aga nutiseade käes viib mõtted eemale ja teod räägivad juba teist keelt.

„Vot ma arvan, et õpilased ise küll ei taju neid ohte küberkiusamise osas. See on kuidagi nii anonüümne nende arvates, et ma midagi kirjutan ja midagi ei juhtugi. Ma arvan, et küberkiusamist pealt nähes ja asjas ise sees olles nad ei oskakski minu juurest abi otsima tulla. See on ka sellepärast nii, et see kõik toimub kuskil varjatud kujul, kusagil portaalides. See tundub neile ka karistamatu, et seal ei saa vahele jääda.“ (TIK1)

„See oleneb sellest, kui palju koolis ja kodus sellest lastega räägitud on, see omakorda lapsevanematest ja klassijuhatajatest, ka kooli tugimeeskonnast. Ehk siis nagu tavakiusamise puhul, et ma usun, nad teavad reeglistikku väga hästi, teooria on kenasti selgeks õpitud.“ (TIMK2)

„Vast ikka tunnevad. Oleme siin nendega koos vaadanud ja läbi käinud ning pärast arutlenud näiteks mõned netilamba lood, veel targalt internetis, KiVa mängud. Aga no teadagi, teismelise siht, et proovime midagi, mis on meile keelatud.“ (TIK2)

Kui õpilastele on korduvalt räägitud, et netimaailm ei ole anonüümne ja ka seal tuleb oma tegude eest vastutada, siis ikkagi tuleb ette juhtumeid, kus saadetakse klassikaaslasest koledaid pilte, tehakse libakontosid vms.

„Netikultuur minu hinnangul ei ole ülemäära kõrge. Messengeris kirjutavad nad ja ütlevad palju rohkem, kui päris elus. Minu meelest on paljudel kohati mulje, et kirjutades nagu sa ei esinda täiel määral iseennast, et kirjutad ära ja mis seal ikka.“ (ÕPK2)

Kui õpilased näevad küberkiusamist pealt, siis kas nad oskavad ka sellele reageerida või arvavad, et tegu on vaid anonüümse teemaga, mis kuhugi ei jõua ja kedagi ei kahjusta? Tavakiusamist pealt nähes on õpilased ilmselt juba harjunud sellega, et tuleb sekkuda, kas nii on ka küberkiusamise puhul? Tuleb välja, et laias laastus tavaline kiusamine ja küberkiusamine ei ole õpilaste jaoks erinevad ning nii, nagu neid on õpetatud teavitama tavakiusamisjuhtumite puhul, oskavad nad seda teha ka küberkiusamisjuhtumite puhul.

„Ma ei arva, et siin on suur erinevus võrreldes tavakiusamisega. Et kui nad midagi pealt näevad, siis nad teavad, et peavad tulema informeerima. Ja nad teevad seda väga hästi.“ (ÕPK1)

„Lapsed teavad, et mistahes kiusamist märgates tuleb sellest täiskasvanule teatada.“ (ÕPMK1)

„No raske vastata. Eks nad pigem saavad aru, et tegu on nüüd kiusamisega, küberkiusamisega. Aga kas ja millisel hetkel nad reageerivad ja sellest meile teatama tulevad, on iseasi. Me siin väga loodame, et tulevad ikka kohe, mitte kui on juba liiga hilja.

Lihtsalt see nende omavaheline grupimentaliteet on ju ka selline, et paljudele rumalatale asjadele naerdakse koos kaasa. Sellisel hetkel nad ei pruugi üldse mõelda, et tegu ei ole normaalse asjaga.“ (TIMK1)

Kõige enam jäi saadud vastustest kõlama mõte, et teoreetilises osas on õpilased kahtlemata väga tugevad. Küll aga kaheldi õpilaste võimekuses teooriat ellu viia praktikas, seda enam, et iga kiusamisjuhtumiga kaasneb väga suurel hulgal emotsioone. Ka on kiusamisvaba programmi tundide osakaal suurem just algklasside osas ja väheneb põhikoolis. Oldi arvamusel, et ehk tuleks põhikooli osas küberkiusamise alaste kontakttundide arvu suurendada.

3.5 Õpetaja ja tugiisiku roll kiusamisjuhtumite ennetamisel ja lahendamisel

Veel tundsin huvi, kas ja kui palju õpilased pöörduvad otse õpetaja või kooli tugitöötaja poole juhul, kui nad on näiteks kiusamise pealtnägijad või ise kiusatava rollis. Õpilase pöördumine informeerimiseks või abi otsimiseks sõltus palju sellest, kas tegu oli aineõpetaja või klassijuhatajaga. Klassijuhataja poole pöörduiti pigem enne kui aineõpetaja poole, sest klassijuhatajaga on kontakt õpilasel õppetöö ajal suurem.

„Oi, nad on kohe minu juures. Kohe, kui midagi näevad-kuulevad, kohe tulevad rääkima. Pigem on see siin probleem, et ikka tuleb uuesti üle rääkida, et kas kõik asjad on kohe kiusamine.“ (ÕP1)

„Minu kui klassijuhataja poole on õpilased sageli pöördunud ka juhtumite pärast, mida veel kiusamiseks ei saa nimetada.“ (ÕPMK1)

Aineõpetaja, kellega intervjuud läbi tehes vestlesin, tunnistas samuti, et õpilaste pöördumine informeerimise ja abi otsimise eesmärgil on küllaldaselt tavapärane.

„Ikka tulevad räägivad ka. Me oleme siin avatud ja vabad, ei ole märganud, et õpilased meid pelgaks ja ei julgeks rääkida.“ (ÕPMK2)

Ka tugispetsialistide poole pöördumine ei ole õpilastele võõras ja neid ei peljata koolis, ent üldjuhul võib siiski väita, et esimene eelistus pöördumiseks on klassijuhataja. Ka oli ühel juhul probleemiks see, et kiusamisega tegelev tugispetsialist oli koolis veel sedavõrd uus, et õpilased ei teadnudki võimalusest tema poole pöörduda.

„Eks see väga palju oleneb klassist ja lapsest. Kellele olen juba rohkem tuttav, see tuleb pöördub kohe otse minu poole. Aga ikka väga palju veel pöördutakse otse klassijuhataja poole. Klassijuhataja on neile nõ omam inimene ja temaga on esmapilgul ehk lihtsam rääkida neist asjadest.“ (TIMK1)

„Esimene kontakt on alati oma klassijuhataja. Võib ka lapsevanem meiega ühendust võtta, kui on tagasihoidlikum laps. Aga üldiselt algab kõik klassijuhatajast.“ (TIK2)

„Oi jaa, ikka pöörduvad. Pöörduvad nii suured kui väiksemad. Kuigi vanemaid õpilasi kiusatakse ikkagi vähem, neil on juba teised teemad.“ (TIK1)

„Koolis on 700 õpilast ning neist on minu juurde isiklikult kiusamisega pöördunud siiani vaid umbes 10. Aga ilmselt on see arv hetkel väike ka seetõttu, et olen siin uus ja õpilased ei tunne mind veel. Kindlasti on juba mõne nädala pärast ka pilt teine, sest mul on plaan end nõ aktiivselt tutvustamas käimas. Olen kokku leppinud klassijuhatajatega, et teen klassijuhataja tundide ajal ühekordsed lühivisiidid, kus siis kiiresti tutvustan end õpilastele ja räägin, mis muredega nad minu poole pöörduda saaksid.“ (TIMK2)

Kolm klassijuhatajat, kellega vestlesin, tunnistasid, et neil ei ole siiani probleemiks olnud seda, et õpilased ei julgeks neile rääkima tulla kiusamisjuhtumi märkamisest. Aineõpetaja, kes ei olnud klassijuhataja, tunnistas, et temal on kiusamisega olnud vähem kokkupuudet, kuna temaga otse üldjuhul kiusamisest rääkima ei tulda. Tugimeeskonna spetsialistid tunnistasid, et enamus kiusamisjuhtumite lahendamise vajadusi tulevad nendeni läbi klassijuhataja. Samas nentisid nad, et ka õpilased ise on väga suhtlusaltid ning kui nad midagi ebakorrektselt märkavad, siis tulevad nad ka sellest rääkima, eriti just nooremad õpilased.

3.6 Konstrueeritud juhtumi lahendamine

Lisaks eelpool olnud küsimustele palusin intervjuueeritavatel lahendada ka üks konstrueeritud küberkiusamise juhtum. Eesmärgiks oli teada saada, mis meetodeid keegi juhtumi lahendamiseks rakendab, kui tõsiselt keegi juhtumit võtab, mis abinõud ennetamiseks ette võetakse, et taolisi juhtumeid enam ei esineks.

Juhtum, mida neile esitasin, oli selline:

Kamp põhikooli ealisi poisse koolivälisel ajal kiusab üht enda klassi poissi. 2-3 kiusavad, ülejäänud filmivad ja panevad filmitu ülesse sotsiaalmeediasse. Niimoodi jõuab see hiljem ka paljude teisten ning koolis räägitakse sellest väga palju ja kiusatav satub veelgi suurema halva tähelepanu alla.

Mis abi vajab kiusatav?

Mis abi vajavad kiusajad?

Mida teha sotsiaalmeedias ringleva videoga?

Kuidas rääkida ülejäänud klassiga / kooliga, kes on videot näinud?

Laias laastus võib öelda, et juhtum lahendati igal pool sarnaselt: esmalt klassijuhataja vestlused kontaktis olnud isikutega, siis infotund ülejäänud osalistega, vanemate teavitamine jms.

Üks tüüpiline lahendusmeetod oli taoline, kus esmalt vestleks kiusamisjuhtumiga kokku puutunud õpilastega klassijuhataja ning seejuures suunaks ta teema edasi koolis asuva KiVa-meeskonna poole (või selle puudumisel vastavate tugispetsialisti poole). Kindlasti soovitakse vestelda kõigi asjaosalistega ning edasi juba ka suurema ringiga, nagu näiteks selle klassiga, kuhu kiusamises osalenud õpilased kuulusid. Esmajärjekorras tegeletakse ka sellega, et netikeskkonnast eemaldada kõnesolev video.

„Et kui oleks tegu näiteks minu klassi õpilastega, siis ma kindlasti kõneleks nendega ise ka. Aga kohe täitsa kindlasti pöörduksin ma KiVa tiimi poole. Seal neil on täpselt oma etapid, kuidas selliseid suuri juhtumeid lahendada. Ilmselt oleks ka vaja lastevanematega rääkida. Ja klassis tuleks üldiselt sellest teemast rääkida kõigiga ja lapsi rahustada. Ilmselt tuleks rääkida ka veebikonstaabliga, et ta tuleks räägiks, kuidas oleks õige käituda ja veelkord netiturvalisusest.“ (ÕPK1)

„Alustaks ikka ka KiVa meetodite läbi. Esmane vestlus oleks nii kiusaja kui kiusatavaga, alguses ka eraldi. Siis järgneb juba tugivõrgustiku loomine. Järelvestlused, ka muu seltskond kaasata lõpuks. Ka lastevanemate informeerimine on oluline. Kohe samal päeval, kui vestlus on ära toimunud, siis teavitatakse klassijuhatajat ja tema teavitab lapsevanemat. Teisi õpilasi, kui olukord nõuab, informeeriks klassijuhatajate tasandil, informeeriksime

neid ja nende kaudu tunnis. Kui võimalik, siis video eemaldada esimesel võimalusel kiiresti netikeskkondadest.“ (TIK2)

Vaid aineõpetaja, kellega ma vestlesin, ütles, et tema ise selle juhtumiga tegelema ei hakkaks, vaid edastaks viivitamatult info edasi asjaosaliste klassijuhatajale ja kooli tugispetsialistile. Aineõpetaja lisas, et ainus, mida tema teha saab, on rääkida asjast üldises plaanis oma ainetunnis.

„Teavitaksin esmalt kohe klassijuhatajat ja tema siis tegeleb ja suunab edasi. Mina aineõpetajana saan teha seda, et räägin oma ainetunnis üldiselt juhtunust. Pööraksin palju tähelepanu väärtustele, elementaarsele viisakusele jms. Aineõpetajana ma sinna sisse ei läheks, vaid piirduksin teavitamisega vajalikele kontaktidele.“ (ÕPMK2)

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Järelduste ja diskussiooni peatükis vastan intervjuude käigus kogutud andmetest lähtudes bakalaureusetöö uurimisküsimustele, seejärel diskuteerin kiusamise ja küberkiusamise olemuse, KiVa-programmi vajalikkuse ning õpetajate ja tugiisikute rolli üle kiusamisjuhtumite märkamisel, lahendamisel ja ennetamisel.

4.1 Vastused uurimusküsimustele

Kas ja kuidas erinevad kiusamise ja küberkiusamise juhtumite poolest KiVa-ga liitunud ja mitteliitunud koolid?

Kuigi KiVa-programm on väga põhjalik ning käsitleb peale traditsioonilise kiusamise ka olulisel määral küberkiusamisega seotud teemasid, saan oma töö tulemuste põhjal väita, et ka KiVa-ga mitteliitunud koolid on leidnud enda jaoks kiusamisteedadega tegelemiseks toimivad meetodikad. On ka rõõm tõdeda, et KiVa jätkab endiselt laienemist Eesti haridusmaastikul ja juba liitunud koolid on programmi töö tulemuslikkusega rahul. KiVa kodulehe andmetel rakendab 2019/2020. õppeaastal KiVa programmi Eestis üle 90 kooli ja õppekoha. KiVa üheks oluliseks komponendiks on läbimõeldud ja kergesti tehtav analüüs, mis aitab konkreetsetel juhtumitel silma peal hoida ja vastavaid hinnanguid tuleviku tarbeks kujundada neil, kes KiVa programmi elluviimise eest koolis vastutavad. Seetõttu üheks suurimaks erinevuseks KiVa-ga liitunud ja mitteliitunud koolide vahel võikski ehk välja tuua hilisema analüüsi võimekuse. Kui KiVaga mitteliitunud koolid on samuti sisse seadnud piisavalt tähelepanelikud meetodid kiusamistemaatikaga tegelemiseks, siis analüüsi pool võrreldes KiVa-ga liitunud koolidega jääb oluliselt nõrgemaks ja tahaplaanile. KiVa kodulehe andmetel saavad KiVa-ga liitunud koolid endale tugeva kompetentsi selle läbi, et regulaarselt toimuvad põhi- ja täiendkoolitused ning seminarid; toimub süsteemne ja järgpidev kiusuennetus, sh 2 korda kuus toimuvad spetsiaalsed KiVa-tunnid 1.–6. klassile; koolis tegutsevad spetsiaalselt moodustatud KiVa-tiimid; töö parendamiseks viiakse läbi anonüümsed ja veebipõhised õpilasküsitlused 1.-6. klasside lastele. Ka minu esitatud küsimused KiVa-programmi järgivate koolide õpetajatele ja tugiisikutele tõid selle kõik hästi välja. Iga kool täidab KiVa-

programmis ettenähtud tundide ja koolituste-seminaride osa, koolides jalutavad vaheajal ringi ettenähtud korrapidajad ning eeskujulikult täidetakse analüüsi poolt.

Kuidas on kiusamine aja jooksul muutunud?

Töös selgus, et kiusamine on ajas muutunud. Üheks aspektiks võib pidada seda, et muutunud on ühiskond ja sellega kaasnevad ootused õpilastele, mis esitavad neile suuremaid väljakutseid ja tekitavad enam stressirohkeid olukordi. Aga teiseks aspektiks on kindlasti ka küberkiusamise kasv seoses nutiseadmete laialdase levikuga. Kui veel mõned aastad tagasi tuli koolis üksnes tegeleda tavakiusamise vormiga, siis nüüd on üha enam juurde tulnud küberkiusamise vorm. Siiski nentisid õpetajad ja tugisikud, et praegusel ajal on enamlevinud veel tavakiusamise vorm. Selget ajapiiri, mil muutus kiusamise osas juurduma hakkas, on raske välja tuua. Praeguseks oleme jõudnud olukorda, kus nutiseade õpilase käes koolipäeva jooksul on juba sedavõrd iseenesestmõistetav. Kui üldjuhul õpilased valdavalt tegelevad telefonis kas mängimise või suhtlemisega, siis kahjuks tuleb ka küllaldaselt kiusamisjuhtumeid ette.

Kindlasti on küberkiusamise kasv ja kõrgendatud tähelepanu selle ennetamisele seotud sellega, et hüppeliselt on kasvanud mobiilsete seadmete kättesaadavus. Aastal 2010 käis telefoni abil internetis 31% Eesti lastest, 2018. aastaks oli see näitaja aga kolmekordistunud: 93% vastanutest kasutas mobiil- või nutitelefoni abil interneti vähemalt kord kuus ning 86% tegi seda peaaegu iga päev või sagedamini (Sukk, Soo, 2018). See tuli ka väga hästi välja minu intervjuude põhjal: ei olnud kooli ega õpetajat, kes ei alustanud ise vestlust sellest, kuivõrd sage ja igapäevane nähtus on õpilase seotus tema nutiseadmega. Üks põhjus, miks on õpetajatele ja tugisikutele nutiseadmete kasutamine sedavõrd silmapaistev, on ka see, et tervelt 41% õpilastest veedab koolipäeval internetis umbes 2–3 tundi (Sukk, Soo, 2018). Seda, et nutiseadmete massilise kasutamise taga peitub ka suurem küberkiusamise kasv, näitab ka fakt, et laste hulgas kõige populaarsemad igapäevased netitegevused on seotud meelelahutusega ning olulisel kohal on ka suhtlus ja sotsiaalvõrgustikud (Sukk, Soo, 2018). Seega just see, mille pinnalt on kerge tulema küberkiusamine: halvustavad kommentaarid piltidele, libakontode loomine jms. Loomulikult, lisaks kasvavale küberkiusamisele eksisteerib koolides endiselt edasi ka tavakiusamise vorm. Vestlustes tunnistasid õpetajad ja tugimeeskonna liikmed, et koolipildis paistab enam silma just tavakiusamine, kuna küberkiusamine jääb nende jaoks varjatumaks ja eemalolevamaks. EU Kids Online'i 2018. aasta uuringu kohaselt on viimase 12 kuu jooksul 23% küsitluses osalenud lastest kogunud kiusamist. Kiusamist esineb enim silmast silma kohtudes – just sel viisil puutus kiusamisega mõni kord või sagedamini kokku 77% nendest, kes on viimase aasta jooksul

kiusamist kogenud (Kalmus, Siibak, ilmumas 2020). Huvitava võrdlusena EU Kids Online 2010. aasta ja 2018. aasta uuringust ilmneb, et kui 2010. aastal paistsid Eesti lapsed silma sellega, et edestasid suurelt Euroopa eakaaslasi nii kiusamise kui küberkiusamise kogemisel, siis 8 aastat hiljem ei esine kiusamises liialt suurt kasvutrendi. Kiusamise ja küberkiusamise kogemine on kas jäänud samale tasemele ja mõnes aspektis isegi veidi vähenenud. Näiteks üldise kiusamise all kannatamine on vähenenud märkimisväärselt: 2018. aasta andmeil oli kiusamist viimase 12 kuu jooksul kogenud vähem kui neljandik lastest (23%), ent küberkiusamise kogemine on veidi sagenenud: vähemalt mõnel korral aastas oli seda juhtunud 15% lastega (Kalmus, Siibak, ilmumas 2020).

Mis roll on koolil, tugispetsialistil / õpetajal kiusamisjuhtumite ennetamisel ja lahendamisel?

Kuidas nad oma rolli täidavad?

Need õpetajad ja tugispetsialistid, kellega mul oli võimalus rääkida, rakendavad kindlasti olulist rolli õpilaste jaoks ette tulevate erinevate kiusamisteede ennetamisel või lahendamisel. Kõik nad on oluliseks lüliks kooli tervikuna toimimise osas ja keegi neist ei olnud arvamusel, et kiusamistematika oleks midagi sellist, millega tegelema ei peaks või mis laheneks iseenesest. Ka KiVa-ga mitteliitunud koolide õpetajad / tugispetsialistid olid kiusamisest vägagi teadlikud ja omasid laialdasi teadmisi ettetulevate olukordadega tegelemiseks. Ka artikli „Eesti õpetajate roll laste internetikasutuse sotsiaalses vahendamises“ (Soo jt, 2015) kohaselt on enamik Eesti õpetajatest õpilaste internetikasutust sotsiaalselt vahendanud: üksnes 13% lastest ei suutnud meenutada, et nad oleks õpetajatelt kunagi juhiseid või informatsiooni saanud. Artiklis analüüsitud EU Kids Online 2010. a uuringu kohaselt on eesti keelt rääkivate ja väikestest asulatest pärit laste õpetajad vahendanud laste internetitegevusi aktiivsemalt ja mitmekülgsemalt ning pakuvad internetiohtude korral rohkem nõuandeid..

Ka õpilaste oskus pöörduda vajalikul hetkel abi saamiseks või teavitamiseks õpetaja / või tugiisiku poole tuli minu töös hästi välja. Õpilased on õpetajate ja tugimeeskona liikmete hinnangul teadlikud sellest, kust ja kelle käest nad abi saavad ja kuhu on vaja probleemi korral pöörduda. Samas tuleks ära märkida, et uuringute kohaselt (Ainsaar jt, 2012) pöörduvad lapsed internetiprobleemide puhul õpetajate poole harvemini kui näiteks eakaaslaste poole. Põhjus võib olla selles, et nad ei usalda täiskasvanute internetikompetentsi ning neil võib puududa usk sellesse, et täiskasvanud mõistavad noori. Samuti ei soovi noored, et informatsioon nende tegevuse kohta leviks teiste täiskasvanute seas. Kuna bakalaureusetöös olid interjueeritavateks vaid õpetajad, siis

nende poolt antud hinnangud nii tugevat põhjuslikku seost vastuste põhjal luua ei võimalda. Pigem jäi kõlama see, et õigel hetkel oskavad õpilased neid siiski usaldada.

4.2 Diskussioon

Käesoleva bakalaureusetöö keskseks ideeks oli küsimus, millised on õpetajate ja tugiisikute kogemused kiusamise ja küberkiusamisega koolis ning kas KiVa-programmi rakendamine või mitterakendamine muudab nende hinnangul kiusamise olemust ja sagedust. Valim – 4 erineva tausta ja suurusega kooli – ei ole lõplike järelduste tegemiseks piisav, kuid pakub ainet küllaltki süvitsiminevaks ja asjakohaseks analüüsiks. Kuna suur rõhk oli küberkiusamisel, said vaatluse alla võetud ka koolides olemasolevad reeglid ja piirangud või nende sisseeadmise vajalikkus nutiseadmete kasutamise osas. Koolid, milles kasutati KiVa programmi, olid kontrollkoolidest edukamad kiusamise vähendamise osas kõigi kiusamise eri vormi osas (Salmivalli jt, 2011).

Uurimused näitavad, et sõltumata maast või koolist on kiusamine väga laialt levinud. EU Kids Online'i (2010) maade liigituses kuulus Eesti koos kolme Skandinaavia riigi ja nelja EL-i uue liikmesmaaga kategooriasse „kõrgem kasutus, kõrgem risk“ (Kalmus, 2013). EU Kids Online 2018 küsitluse põhjal on kõige levinum küberkiusamise vorm vastikute või solvavate sõnumite saatmine – seda on kogunud ligikaudu 60% internetis või telefonis kiusatavatest lastest (Kalmus, Siibak, ilmumas 2020). Enamus EU Kids Online 2018 Eesti küsitlusele (Sukk, Soo, 2018) vastanud õpilastest oli seisukohal, et nad tunnevad ära selle hetke, kui keegi käitub internetis lubamatul viisil, mis neile ebameeldiv tundub. Ühtlasi selgus K. Naruskovi ja P. Luige poolt läbiviidud uuringu (2015) tulemustest, et õpilased ei erista kiusamise ja küberkiusamise terminit, vaid kasutavad mõlema puhul terminit kiusamine.

KiVa vajalikkus

Bakalaureusetöö üheks eesmärgiks oli välja selgitada KiVa-programmi vajalikkus koolides. KiVa on koolidele suunatud kiusamise vähendamise programm, mis sisaldab tegevusi ja juhendeid nii kiusamise ennetamiseks kui kiusujuhtumite lahendamiseks, selgitab KiVa koduleheküljel. Seetõttu valisingi uuritavateks koolideks nii KiVa-programmiga liitunud kui ka mitteliitunud koolid, et tekiks vajalik võrdlus koolide vahel. Mõnevõrra üllatavana selgus töös, et ka KiVa-programmiga mitte liitunud koolid olid loonud oma kindlad süsteemid kiusamise varaseks märkamiseks ja

ärahooldmiseks ning ei saa väita, et nad kiusamise ennetustööga oleks tegelenud vähem tõhusalt või pidanud seda vähem oluliseks kui KiVa-programmiga mitteliitunud koolid. Samuti olid need programmid küllaltki sarnased võrreldes KiVa tõenduspõhise programmiga, suurim erinevus tulenes analüüsi väiksemast osatähtsusest.

KiVa-programm on tõenduspõhine programm, mille tõhusust mõõdetakse jätkuvalt, Eestis näiteks iga õppeaasta maikuus toimuva õpilasküsitlusega (KiVa koduleht). Rahvusvaheline praktika näitab, et see Turu ülikooli teadlaste poolt välja töötatud programm on aidanud oluliselt vähendada kiusamist koolides, sh küberkiusamist, ning pidurdanud koolist välja langemist. Samuti on läbi mitmeaastase kogemuspraktika saadud teadmisi, et programm hõlmab endas mitmeid lisakasusid koolimeeldivuse, õpimotivatsiooni ja akadeemilise edukuse suurenemise ning ärevuse ja depressiivsuse vähenemise näol. KiVa programmis sisalduvad juhtumite lahendamise meetodid on aidanud juhtumeid lahendada või leevendada lausa 98% ohvrite jaoks (KiVa koduleheküljel). KiVa-programm eeldab ka pidevat kontrolli, analüüsi jms meetodeid, mis annavad pidevalt tagasisidet, mis seisus kool kiusamise osas on. KiVa-ga mitte liitunud koolidel ei olnud sedavõrd küllaldast tagasiside meetodit, nad ei olnud oma töös nii süsteemsed ega kogunud statistilisi andmeid. Selles seisnebki kõige suurem erinevus KiVa-programmiga liitunud ja mitteliitunud koolide vahel.

KiVa-programmi vajalikkuse Eesti koolides võtab minu uurimustöö kontekstis kõige selgemalt kokku see, et kahest mitte liitunud koolist oli üks koolidest vastu võtnud otsuse, et alates järgmisest õppeaastast nad liituvad KiVa-programmiga. Teine mitteliitunud kool tunnistas KiVa tõhusust, ent valis selle tee, et suurendas tugimeeskonna personali osakaalu koolis ja püüab uute pedagoogide näol endale palgata need, kes on eelnevalt läbinud Noored Kooli programmi, kus samuti pööratakse suurt rõhku kiusamistemaatikale. Julgen väita, et KiVa-programmi suur edutulem Eesti koolides peitub ka suures tugipersonalis. Just nende hulgas on igapäevaselt koolis inimesed, kelle vastutada on KiVa-programmi teabe edasiandmine õpilastele. Kool, kes uuest õppeaastast liitus KiVa-ga ning kes oli ka korra varem seda proovinud, ütles, et nad loobusid eelnevalt, kuna ei olnud piisavalt tugimeeskonda, kes programmi elluviimisega tegeleks.

Nutiseadmed

Nutiseadmete väga laialdane kättesaadavus ja levik on praeguse aja üheks märgiks. Seetõttu on leidnud suurt vastukaja teema, kas ja kuidas piirata koolipäeva vältel õpilaste ligipääsu oma

nutiseadmele. On koole, kes on kehtestanud nutiseadmete kättesaadavuse osas kindlad ja ranged reeglid, ent leidub ka seisukohti, et nutiseadmest ei saa teha lastele vaenlast, vaid see tuleb teha endale sõbraks. Minu uuritud koolide osas ei olnud ühtegi kooli, kus oleksid olnud väga ranged reeglid nutiseadmete kasutamise osas. Kolmel koolil neljast olid rangemad piirangud algkooliealistele õpilastele ja nemad koolipäeva vältel oma nutiseadet kasutada ei tohtinud. Oli koole, kes olid kehtestanud osades kooliruumides nutivabad alad, kuid nad tunnistasid ise, et need ei toimi. Ranget järelevalvet ei rakendata ning seega õpilased piirangutest kinni ei pea. Ka oli üks kool katsetanud enda jaoks nutitaskute sisseseadmist (tundi astudes asetab õpilane seadme vastavasse nutitaskusse), ent kuna ka see nõudis õpetaja poolt ranget kontrolli ja ei leidnud poolehoidu õpilaste poolt, jäi nutitaskute kasutamine väga väheseks.

Mõtlemapanev on ühe õpetaja arvamus, et tänapäeval, mil me oleme infoühiskonnast sedavõrd läbi imbunud ja õpilastel on juba välja kujunenud raske nutisõltuvus, tuleks leida tee, kuidas nutiseadmed õigesti ja targalt koolis rakendust leiaks; selle asemel, et me oleme valinud tee, kus me teeme neist oma vaenlase, tuleks leida hoopis väljund, kus me saame need seadmed panna enda jaoks kasulikult tööle. Ka EU Kids Online'i 2018. aasta uuringu põhjal on internetist õpilaste jaoks saanud oluline osa õppeprotsessist – nii koolis kui ka kodus kasutavad lapsed internetti millegi kordamiseks või harjutamiseks ja kirjatööde tegemiseks (Sukk, Soo, 2018).

Õpilaste teadlikkus kiusamisest ja küberkiusamisest õpetajate ja tugispetsialistide hinnangul

Bakalaureusetöö intervjuude analüüsi tulemusel saab väita, et õpetajate ja tugimeeskonna liimete vastuste põhjal on õpilased on kiusamistemaatika teoreetilise baasi osas vägagi teadlikud. Nad oskavad juba varases eas ära tunda, kas tegu on kiusamisega, ning kui on, siis mida sellisel juhul teha (õpetaja teavitamine jms). Samuti on õpilased teadlikud kiusamise pealtnägija rollist ning sellest, kuidas sinna sattudes õigesti käituda. Õpetajate vastustest selgus aga, et teooria on üks asi, tegelik elu midagi muud. Kuna õpilastel on teooria sedavõrd selge, ei tohikski aset leida mitte ühtegi kiusamisjuhtumit. Ometigi tuleb kiusamisjuhtumeid koolides ette igapäevaselt ja pigem ei ole juhtumite osakaalu vähenemist märgata. Teooria ülekandmine pärisellu tekitab õpilastele raskusi. Ise emotsionaalselt kiusamisjuhtumi keskmes olles unustavad nad õpetajate väitel sagedasti kogu eelnevalt õpitu ja käituvad impulsiivselt. Seda, et üldjuhul lapsed tunnevad ära küberkiusamise ja oskavad seda ennetada, toetab ka EU Kids Online'i 2018. aasta uuring, mille kohaselt nutiseadmete kasutamise oskus on Eesti noorte seas nende enda hinnangul hea ning Eesti

noored tunnevad end internetis enesekindlalt, vajades nõuandeid internetis tegutsemiseks enda hinnangul võrdlemisi vähe (Sukk, Soo, 2018).

Õpetaja / tugisiku rolli olulisus

Õpetajatel kui täiskasvanud mentoritel on oluline roll laste ettevalmistamisel internetimaailmas toimetulekuks ja lapse internetikasutuse turvalisel juhendamisel. Lapsed veedavad väga suure osa oma aktiivsest ajast klassiruumis õpetaja silma all ning sellega tekib väga palju situatsioone, mis lapsevanemale jäävadki märkamatuks, küll aga on märgatavad õpetajale.

Minu bakalaureusetöö uurimuse tulemusena selgus, et õpilased on õpetajate suhtes väga avatud. Kiusamist pealt nähes oli õpilaste loomulik samm sellest koheselt ka õpetajat teavitada. Seda tunnistasid nii klassijuhatajad, aineõpetaja kui ka tugimeeskonna liikmed.

Kaasav haridus on oluliselt laiendanud koolides olemasoleva tugipersonali arvu ning arvestades minu bakalaureusetöö üht kesket teemat – kiusamine – on ka see ainult kasuks tulnud. Oma töös ei puutunud ma kokku kooliga, kus ei oleks olnud tugipersonalis vastavat isikut, kelle jaoks oligi põhiline tegeleda kiusamisjuhtumite ennetamise ja nende lahendamiseks. Seega õpetaja kõrval kannab sama olulist rolli ka kooli tugitöötaja, kes sarnaselt õpetajale viibib õpilasega ühel ja samal ajal kooli avatud ruumis ning kogeb vahetumalt kui lapsevanem koolis õpilastega toimuvat kiusamise kontekstis. Ent kuna tänaseks on palgatud koolile küllaldaselt tugimeeskonna spetsialiste, saavad nad taasliituda.

4.3 Meetodikriitika

Kasutasin oma bakalaureusetöös kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivset uurimismeetodit on hea kasutada juhul, kui andmed, nende töötlemine ja järeldused ei ole seotud arvuliste näitajatega. Kvalitatiivse uurimise käigus keskendutakse ühe objekti süvaanalüüsile, uuritakse toimuva sisu (Laherand 2008). Kvalitatiivse uurimise korral püütakse vastata küsimustele miks ja kuidas; tegeletakse sõnaliste karakteristikutega ja objektide kirjeldustega; uuritakse inimesi või süsteeme neid jälgides; saadakse andmeid vaatluse, intervjuu ja sõnalise suhtlemise kaudu (Laherand 2008). Seega kasutatud meetod oli antud uurimuse jaoks sobilik, kuna võimaldas leida vastused kõikidele uurimisküsimustele.

Andmekogumismeetodina otsustasin kasutada poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuud on hea kasutada ühekordsel intervjuerimisel. Poolstruktureeritud intervjuu puhul ei ole etteantud raamistik jäik, seetõttu sain intervjuusid läbi viies tugineda eelnevalt ette valmistatud põhiküsimustele, mis aitas mul intervjuud hoida kindlates ja vajalikes raamides. Vastavalt intervjuu kulgemisele ja saadud vastustele sain juurde lisada abistavaid ja täpsustavaid küsimusi. Intervjuu kasuks otsustasin ka seetõttu, et intervjuu on arvamuste ja hinnangute saamiseks kõige vähem piiranguid seadev viis (Laherand, 2008). Bakalaureusetöö andmekogumismeetodiks valitud ekspertintervjuu vorm oli minu arvates ammendav selleks, et leida vastused püstitatud uurimisküsimustele ja –eesmärkidele. Pigem esines mitmel korral olukordi, kus intervjueritavad jagasid isegi rohkem kogemusi ja juhtumeid, kui uurimisküsimused eeldasid.

Valimi kriitikana võib tuua välja selle väiksuse, kuna 4 õpetajat ja 4 tugispetsialisti ei ole piisav, et teha märkimisväärseid üldistusi. Samas on kõigil intervjueritavatel olemas ekspertteadmised ja -kogemused, et anda ammendavaid vastuseid kiusamise alal ning konstrueeritud küberkiusamisjuhtumi lahendamist kirjeldada ja analüüsida.

Kvalitatiivse uuringu puhul tuleb lisaks arvestada ka uurija enda mõju ja hinnaguga tulemustele. Mõningatele aspektidele või tõlgendustele olen pööranud rohkem tähelepanu kui vajalik või vastupidi, ning tulemusi olen tõlgendanud ähtuvalt enda seisukohtadest ja teadmistest antud valdkonna kohta.

Kui ma oma seminaritöös viisin intervjuud läbi õpilastega, siis bakalaureusetöö jaoks otsustasin intervjuerimiseks valida õpetajad. Kahjuks oli minu kogemus õpilaste intervjuerimisel selline, et ma ei saanud neid nii palju rääkima, kui hea kvaliteetse uurimistöö jaoks oleks vajalik olnud. Vastused küsimustele jäid pinnapealseteks ja üheülbalisteks. See-eest õpetajatega tehtud intervjuusid pean ma õnnestunuks. Õpetajad olid vestlusele väga avatud ja vastasid küsimustele suure põhjalikkusega. Küll aga valmistas suurt raskust sobivate kontaktide leidmine. Vaid väga vähesed õpetajad soostusid küsimustele vastama. Enamus välja saadetud kirju jäid vastuseta või siis viidati, et nemad ei ole sobivad kontaktid intervjuuküsimustele vastamiseks.

5. KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö peamiseks eesmärgiks oli uurida, kuidas erineb suhtumine küberkiusamisse ja kiusamisse koolis, kus rakendatakse kiusamisvaba kooli metoodikat, ja koolis, kus seda ei tehta. Ühtlasi oli eesmärgiks saada ülevaade ka nutiseadmete kasutamisest koolides ning õpetaja ja tugiisikute rollist kiusamisjuhtumite lahendamisel, märkamisel, ennetamisel.

Töö teoreetilises osas olen välja toonud ülevaate kiusamise ja küberkiusamise olemusest ning andnud ülevaate KiVa projektist ja selle rakendamisest. Lisaks pakun ülevaadet sellest, mis rolli õpetajad tänapäeva koolis lisaks õpetamisele veel kannavad.

Töö eesmärgi saavutamiseks viisin läbi kvalitatiivuuringu (intervjuud õpetajate ja tugitöötajatega).

Bakalaureusetöö keskendus kolmele uurimusküsimusele:

1. Kas ja kuidas erinevad kiusamise ja küberkiusamise juhtumite poolest KiVa-ga liitunud ja mitteliitunud koolid?
2. Kuidas on kiusamine aja jooksul muutunud?
3. Mis roll on koolil, tugispetsialistil / õpetajal kiusamisjuhtumite ennetamisel ja lahendamisel?

Uuringu tulemused jaotasin kokkuvõtvalt kuude alapunkti, et paremini esile tuua intervjuudest kogutud materjal:

1. Koolide suhtumine nutiseadmetesse ja nutivabadesse aladesse.
2. KiVa roll kiusamise ja küberkiusamise ennetamisel ja juhtumite lahendamisel.
3. Kiusamise ja küberkiusamise juhtumid koolis.
4. Õpilaste teadlikkus läbi õpetajate silmade kiusamise ja küberkiusamise osas.
5. Õpetaja ja tugiisiku roll kiusamisjuhtumite ennetamisel ja lahendamisel.
6. Konstrueeritud juhtumi lahendamine.

Kokkuvõtvalt võin töö tulemusena öelda, et kiusamine ei ole koolidest kadunud ning ei olnud ka selgelt seisukohta, et see oleks vähenenud. Pigem olid arvamused, et küberkiusamine on jõudsalt kasvamas, suurendades sellega ka kogukiusamist koolides. KiVa-programmi rakendamine koolides täidab kindlasti oma eesmärgi ja suur eelis KiVa puhul on selge ja arusaadav analüüs, mida rakendades on kindlad tulemused kiusamisjuhtumite osas teada. Ka koolide suurenev tugimeeskond loob hea aluse kiusamise ennetamisega paremini tegelemiseks.

Enam tähelepanu vajaks nutiseadmete kasutamine koolides. Minuga vestelnud koolitöötajad (nii õpetajad kui tugimeeskonnaspetsialistid) tunnistasid, et nutiseadmete kasutamist tuleks koolides kindlasti piirata, küll aga ei oldud leitud sobivat viisi ega reeglistikku, mis oleks selge ja täidetav nii õpilastele kui õpetajatele.

Kuna tegemist on vägagi aktuaalse temaatikaga Eesti koolides, siis vajaks uurimisvaldkond veelgi põhjalikumalt edasiarendamist, näiteks valimi laiendamise näol või keskendudes enam vaid ühele töös olevale probleemistikule. Näiteks vajaks laiemat uurimist nutiseadmete kasutamine koolides ja / või selle piiramine.

6. SUMMARY

The main aim of this bachelor's thesis was to study the different attitudes towards bullying and cyber bullying in a school that implements the methodology of an anti-bullying school and in a school that doesn't pursue such methodology. The thesis also aims to provide an overview of the use of smart devices in schools and the role of teachers and support persons in the prevention, noticing and solving of bullying cases.

In the theoretical section of this thesis, the author provides an overview of the nature of bullying as well as cyber bullying, and provides insight into the KiVa project and its implementation. The theoretical section also elaborates on the roles that teachers in modern schools need to fulfil besides teaching.

For the purposes of achieving the aim of this thesis, the author carried out a qualitative survey (interviews with teachers and support specialists).

The present bachelor's thesis concentrates on three research questions:

1. If and how do schools participating and not participating in the KiVa programme differ from each other with regards to cases of bullying and cyber bullying?
2. How has bullying changed over time?
3. Which is the role of the school and support specialists/teachers concerning the prevention and solving of bullying cases?

The author also presented all interviewees with a constructed scenario of bullying.

The author summarised the results of the study into six subpoints in order to highlight the material gathered via interviews:

1. Schools' attitudes towards smart devices and smartphone-free zones;
2. The role of KiVa program in the prevention and solving of cases of bullying and cyber bullying;
3. Cases of bullying and cyber bullying in schools;

4. Student awareness of bullying and cyber bullying, through the teachers' eyes;
5. Teacher's and the support person's role in the prevention and solving of cases and bullying;
6. Solving the constructed bullying scenario

In conclusion, it could be said that bullying has not disappeared from schools, nor was there a clear position that bullying has decreased. Even more so, respondents found that cyber bullying is on the rise, hence also increasing overall bullying in schools. The implementation of the KiVa program at schools serves its purpose. One of the greatest advantages of the program is the clear and comprehensible analysis that yields certain outcomes with regard to cases of bullying. The growing support teams in schools also contribute to building a solid foundation for more effective prevention of bullying.

Most attention should be paid to the use of smart devices at schools. The interviewed school employees (teachers and support specialists alike) admitted that the use of smart devices at schools should be restricted but they have failed to find a method or a set of rules that would be apprehensible and achievable for both, students and teachers.

Since the topic remains increasingly relevant in Estonian schools, the field requires further research, e.g. by expanding the sample or conducting a more detailed study by focusing on a single problem presented in this thesis. One of the topics that deserves a more thorough inquiry is the use and restriction of use of smart devices at schools.

7. KASUTATUD ALLIKAD

Aan, L. (2018). Kiusamisjuhtumite lahendamise kogemused KiVa programmi kasutavates koolides. Magistritöö, Tartu Ülikool.

Aasvee, K., Eha, M., Härm, T., Liiv, K., Oja, L. & Tael, M. (2012). Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2009/2010 õppeaasta Eesti HBSC uuringuraport. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

Cowie, H. (2013). Cyberbullying and its impact on young people's emotional health and wellbeing. *The Psychiatrist*, 37, 167-170.

Cyberbullying Research Center (2015). Cyberbullying Facts Summarizing What is Currently Known. Külastatud aadressil <http://cyberbullying.org/facts> (15.01.201).

Eesti Keele Instituut, Eesti keele seletav sõnaraamat. Külastatud aadressil <http://www.eki.ee/dict/ekss/> (08.05.2020).

Haddon, L., Livingstone, S. (2012). EU Kids Online: national perspectives. Külastatud aadressil <http://eprints.lse.ac.uk/46878/> (15.01.2019).

Hanish, L. D., & Guerra, N. G. (2002). A longitudinal analysis of patterns of adjustment following peer victimization. *Development and Psychopathology*. 14, 69-89.

Havas Estonia uuring küberkiusamise kohta. Külastatud aadressil <https://www.samsung.com/ee/news/local/uuring-kuberkiusamist-on-kogenud-kolmandik-kutseõppilastest/> (15.01.2019).

Kalmus, V. (2009). Eesti lapsevanemad on laste internetikasutuse suhtes ülemäära muretud. EU Kids Online eestikeelne kodulehekülg. Külastatud aadressil <http://eukidsonline.ut.ee/?p=15> (03.05.2020).

Kalmus, V. (2013). Laste turvalisus uues meediakeskkonnas. Heidmets, M. (toim), Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013: Eesti maailmas, 83-85. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

Kalmus, V., Karu, K., Komp, L., Runnel, P. jt. (2010). Riskid ja turvalisus internetis: Euroopa laste vaatenurk. EU Kids Online Eesti projektitiim, TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> (20.04.2020).

Kalmus, V., Siibak, A. (2020, ilmumas). Eesti noored virtuaalses arvamusruumis. Sooväli-Sepping, H. (toim.) Eesti Inimarengu Aruanne 2019/2020. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

Kiusamisvaba Kooli internetilehekülg. Külastatud aadressil www.kiusamisvaba.ee (20.01.2019).

Kuusik, L. (2018). 6. ja 9. klassi õpilaste küberkiusamise tajumine küberkiusajate ja ohvrite võrdluses küberkiusamise kriteeriumitest lähtuvalt. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Kõiv, K. (2002). Koolivägivalla mitu palet. A. Tikerpuu (Toim.), Eesti Lastekaitse Liidu konverents „Ei vägivallale“. Konverentsi materjalid (lk 9-21). Tallinn: Lastekaitse Liit.

Kõiv, K. (2006). Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetaja kiusamine õpetajate poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanema poolt (lk 15-47). Tartu: Vali Press.

Laherand, M.-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk.

Naruskov, K. (2009). Küberkiusamine kolme Tartu linna ja kolme Tartu maakonna kooli näitel. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.

Naruskov, K., & Luik, P. (2015). Küberkiusamise fenomeni tajumine Eesti õpilaste seas: sooline võrdlus kiusamise kriteeriumite ja liikide alusel. Eesti Haridusteaduste Ajakiri. 3 (2), 186-215.

Politsei- ja Piirivalveamet. (2016). Küberkiusamine. Külastatud aadressil <https://www.politsei.ee/et/nouanded/noorele/kuberkiusamine/> (14.01.2019).

Poudel, D (2018). Turvaline internet. Digimaailma teejuht (lk 80-89), Digiabi.

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/valimid/> (28.10.2019).

Salmivalli, C., Kärnä, A., Poskiparta, E. (2011). Counteracting bullying in Finland: The KiVa Program and its effects on different forms of being bullied. *International Journal of Behavioral Development*, 35(5), 405-411.

Schwartz, H. (2013). Küberkiusamine (lk 4-29), Studium Kirjastus.

Sharp, S., Smith, P. K. (2004). Võitlus koolikiusamisega. Juhised turvalise koolikeskkonna loomiseks. XXI sajandi kool. Haridus –ja Teadusministeerium. El Paradisio. 13-16.

Smith, P. (2016). Kiuisamisvastane sekkumine koolis. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, nr 4(2), 118–176.

Soo, K., Kalmus, V., Ainsaar, M. (2015). Eesti õpetajate roll laste internetikasutuse sotsiaalses vahendamises. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, nr 3, 156-185.

Strömpl, J., Selg, M., Soo, K. ja Sahverdov-Zarkovski, B. (2007). Eesti teismeliste vägivaldatõlgendused. Uuringuraport. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 3.

Sukk, M., Soo, K. (2018). EU Kids Online'i Eesti 2018. aasta uuringu esialgsed tulemused. Kalmus, V., Kurvits, R., Siibak, A. (toim). Tartu: Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Sullivan, K., Cleary, M., Sullivan, G. (2004). Kiuisamine koolis. Mis see on ja kuidas sellega toime tulla (lk 1-28), Atlex AS.

Willard, N. E. (2007). Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenges of online social aggression, threats, and distress. USA: Research Press.

Õunapuu, L. (2014) Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikool.

LISAD

Lisa 1. E-kiri koolidele

Kiusamis- ja küberkiusamisteemaline intervjuu seoses lõputöö kirjutamisega

Sain teie kontakti kooli kodulehelt.

Minu nimi on Jaana Uustal, olen lõpetamas oma õpinguid Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni erialal. Tegelen aktiivselt oma bakalaureusetöö kirjutamisega, mille teemaks on “Küberkiusamine Kiva programmi järgivas ja mittejärgivas koolis”. Nagu ütleb töö pealkiri, on eesmärk uurida koolis aset leidvaid küberkiusamise juhtumeid. Samuti on tähelepanu ka kiusamisega seonduval.

Palun teie professionaalset abi. Kas oleksite nõus olema minu intervjuueeritav ning vastama etteantud küsimustele?

Loodan väga, et küsimustele vastamine pakub teile intellektuaalset naudingut ning võimalust arutleda oluliste kiusamisega seonduvate teemade üle.

Intervjuu võtaks aega ligikaudu 45 minutit.

Või kui te ise leiate, et te ei oleks intervjuueerimiseks sobiv inimene, kas siis oskaksite oma koolist ehk kedagi teist soovitada?

Kui olete nõus, saame edasi leppida kokku aja ning koha, kus intervjuu läbi viia.

Kõike head
Jaana Uustal

Lisa 2. Intervjuukava

Esimene plokk. Kas ja kuidas erinevad kiusamise ja küberkiusamise juhtumite poolest KiVa-ga liitunud ja mitteliitunud koolid?

- Teie kool on liitunud KiVa programmiga aastast ... (sõltuvalt koolist, mis aastast on liitunud). Kuidas KiVa programm on teie koolis vastu võetud? (Mitte KiVa kool: Miks te ei ole liitunud?).
- Kuidas lahendati kiusamisjuhtumeid enne KiVa-ga liitumist? (Mitte KiVa-kool: Kuidas lahendate teie kiusamisjuhtumeid?).
- Kes teie koolis tegeleb KiVa programmi elluviimisega? (Mitte KiVa-kool: Kes tegeleb kiusamisjuhtumite ennetamisega ja lahendamisega?).
- Mida teie koolis KiVa-programmi raames tehakse? (Mitte KiVa-kool: Mida täpsemalt te ennetamiseks teete?).
- Mil määral pöörab KiVa programm tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele? (Mitte KiVa-kool: Kui palju pöörate tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele?).
- Mida täpsemalt küberkiusamise ennetamiseks ja sellega toimetulemiseks tehakse?
- Kuivõrd esineb teie koolis kiusamisjuhtumeid / küberkiusamisjuhtumeid? Millist liiki kiusamist esineb rohkem?
- Kuivõrd on teie koolis olnud suuremaid kiusamise / küberkiusamise juhtumeid? Kuidas on need lahenenud?

Teine plokk. Kuidas on kiusamine aja jooksul muutunud?

- Kas ja kuidas on muutunud kiusamine koolis võrreldes ajaga, mil Teie koolis alustasite?
- Mil määral on koolis tavakiusamine vähenenud / suurenenud?
- Kuivõrd sageli juhtub, et tavakiusamine läheb üle küberkiusamiseks? Aga vastupidi?
- Kas saaksite tuua näiteks mõne teie koolis juhtunud loo, kus tavakiusamine on läinud üle küberkiusamiseks või vastupidi?
- Kuivõrd sageli juhtub, et üht ja sama õpilast kiusatakse nii koolis kui internetis?
- Kas ja kuidas on kiusamine ja küberkiusamine muutunud alates nutiseadmete laialdasest levikust õpilaste seas?

Kolmas plokk. Mis roll on koolil, tugispetsialistil / õpetajal kiusamisjuhtumite ennetamisel ja lahendamisel? Kuidas nad oma rolli täidavad?

- Kuidas Te hindate õpilaste teadmisi kiusamise/küberkiusamise osas?
- Kui hästi tunnevad õpilased küberkiusamisega seotud ohtusid?
- Kui hästi nad oskavad nendega toime tulla?
- Kuivõrd on nad kursis sellega, mida teha küberkiusamist pealt nähes?
- Kas ja mil määral on õpilaste teadlikkus kiusamisest / küberkiusamisest muutunud?
- Kuidas teie koolis reguleeritakse nutiseadmete kasutamist?
- Kuidas teie koolis suhtutakse nutivabadesse aladesse?
- Mil määral oleks telefonide tundidesse kaasavõtmist Teie arvates vajalik piirata?
- Kui palju õpilased pöörduvad kiusamisjuhtumitest teavitamiseks / nende lahendamiseks / abi saamiseks Teie kui tugispetsialisti / õpetaja poole?
- Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite?

Lisa 3. Intervjuud

Allpool on ära toodud 8 intervjuud, mis ma koolides läbi viisin.

Intervjuu transkriptsioon 1 Kood ÕPK1

Transkriptsioon

Intervjuu pikkus: 49:03

Intervjueerija: Jaana Uustal

Intervjueeritav: Klassiõpetaja

Intervjuuküsimused - KiVa kool

Küsimus: Teie kool on liitunud KiVa programmiga juba sellest ajast alates, mil KiVa Eestisse jõudis. Kuidas KiVa programm on teie koolis vastu võetud?

Vastus: Jah, meie kool tõesti oli üks esimesi liitujaid; otsustati võtta see julgus ja liituda kohe esimese ringiga. Minul endal on nüüd nõ teist ringi see KiVa läbi käia ja ma julgeksin öelda, et olen päris hästi kursis nende KiVa võimalustega. Mulle endale tõesti väga meeldib sellega tegeleda ja ma usun, et sellest on palju kasu. Ma usun, et see programm töötab tõesti kenasti, sellega kaasnevad sellised vahvad tunnid. Esimene aasta, kui ma siia kooli tulin, anti mulle raamat, et siin on KiVa raamat, ole palun hea ja tee. See materjal oli minu jaoks midagi uut, ma ei olnud enne üldse sellega kokku puutunud. Esimeses ja neljandas klassis me teeme kõige rohkem; on esimese klassi õpetajad ja neljanda klassi õpetajad, kes tegelevad sellega kõige rohkem, mul endal on nüüd teine ring seda teha ja nüüd ma juba tean, mis mul teha tuleb ja mis ma teen.

Küsimus: Aga kuidas KiVa programm on teie koolis vastu võetud?

Vastus: Ma arvan, et hästi on vastu võetud. Võibolla teda ei ole näha nii palju kui võiks näha olla, aga lapsed teavad, mis see on ja nad on väga hästi kursis sellega. Ei tea küll kedagi, kes selle vastu kuidagi oleks või vastu töötaks, kõik ikka hästi hindavad seda.

Küsimus: Kuidas lahendati kiusamisjuhtumeid enne KiVa-ga liitumist?

Vastus: Ma kahjuks sellega nüüd nii hästi kursis ei ole, kui mina siia kooli tulin, oldi KiVaga juba liitunud ja selle kasutamine täies hoos. Mina tulin siia kooli nüüd siis juba 6 aastat tagasi, ei olegi jutuks tulnud, et mis võis olla enne seda. Et kui ma siia kooli tulin, siis küsisin ja sain teada, et meie oleme liitunud selle esimese ringiga.

Küsimus: Võibolla oskate te mõne näite tuua oma eelmisest koolist, kas seal oldi KiVag liitunud ja kuidas seal kiusamisjuhtumitega tegeldi?

Vastus: Jah, ma tõesti töötasin ka enne koolis õpetajana teises koolis ja seal ei olnud KiVa. Aga ma ei saa nüüd ka öelda, et seal tõesti oleks mingi tohutu kiusamine olnud. Mul oli aga ka siis selline kool, kus olid nõ valitud lapsed. Või noh, oli katsetega kool. Et siis algklassides mul ei olnud küll, ei mäleta üldse, mingeid kiusamisjuhtumeid. Jah, sa võibolla peaksid läbi viima selle uurimuse kuskil suuremas kohas, Lasnamäel või Koplis! (naerab).

Küsimus: Teie koolis töötab siis KiVa programm ladusalt?

Vastus: Jah, meil läheb sellega ikka kõik väga hästi.

Küsimus: Kes teie koolis tegeleb KiVa programmi elluviimisega?

Vastus: Jah, üheks inimeseks siis mina olen. Et esimene ja teine moodul on siis esimeses ja neljandas klassis. Aga nüüd just vist minu mäletamist mööda läks üks moodul ka veel viiendasse klassi edasi. Aga siis lisaks on veel ka spetsiaalne KiVa tiim oma meeskonnaga, kes kõik seda tööd juhivad ja koordineerivad.

Küsimus: Kas mitte KiVa enda info hulgas ei ole, et eritunnid toimuvad kuni 6.klassini?

Vastus: Jah, täitsa võib olla. See vist ongi niimoodi kooliti erinev. Meil on ikka nii, et esimene moodul on esimene klass. Kuigi ma nüüd arvan, et me paar tundi jätame ka teise klassi. Kuigi tegelikult on nii, et me tegeleme igapäevaselt selle asjaga. Et ei ole nii, et nüüd on KiVa tunnid ja siis ei ole üldse enam KiVa tunde.

Küsimus: Kas KiVa tund on kohe konkreetne tund tunniplaanis?

Vastus: Ei-e, nii ei ole. Et ma võtan selle tunni ise kuskilt teiste ainete arvelt, näiteks vajadusel kasvõi eesti keelest või matemaatikast. Aga jah, nüüd see moodul, mis läks edasi viiendasse klassi, siis on nii, et viienda klassi õpetajad võtavad selle algklassidest üle ja nemad võtavad selle teise mooduli ette.

Küsimus: Mida teie koolis KiVa-programmi raames tehakse?

Vastus: Meil on siis KiVa tiim veel, kes päriselt nende juhtumitega üle kooli toimetab. Meie (õpetajad) oleme lihtsalt need, kes seda infot jagavad ja arutavad neid asu. Siis edasi on KiVa tiim. Et kui lapsel on mure, siis ta tuleb sellega oma õpetaja poole. Eks me ikka kõigepealt püüame ise asja arutada ja lahendust otsida. Aga kui on vaja või mõni suurem teema, siis ikka pöördume ka KiVa tiimi poole. Et me ikka teame, mida on vaja edasi teha, kui on suurem mure, et KiVa tiim ja siis vaatame edasi; kõik sõltub teemast ja mis nagu on edasi. Neil siis on oma protseduurireedid.

Küsimus: Mil määral pöörab KiVa programm tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele? Mida täpsemalt küberkiusamise ennetamiseks ja sellega toimetulemiseks tehakse?

Vastus: Jah, KiVa kohe tõesti keskendub ka küberkiusamisele, teises moodulis on see täitsa olemas. Et ma saan neile kindlasti rääkida ka küberkiusamisest ja selle ohtudest. Aga ma olen neile ise ka rääkinud lisaks, kuna see on tänapäeval järjest aktuaalsem teema, et see on ikka probleem üldiselt. Olen üle rääkinud need põhiasjad, et mida maksab teha ja mida ei maksa teha ja mis siis liigitub kohe päris kiusamiseks.

Ütleme, et esimene kuni kolmas klass minu hinnangul küberkiusamisega ei ole kokku puutunud. Nad teavad küll, mis see on, aga keegi nagu ise oma kogemusi ei ole omanud. Eelmine aasta oligi ainult üks kord, kui üks poiss sellest üldse rääkis, aga see oli ka kõik koolivälise juhtum. Keegi kuskil mingeid asju talle kirjutab, aga see ei olnud üldse meie koolist. Siis niimoodi korraks kevadel tuli see jutuks ja ma sain kõnelda lapsega, aga ma isegi ei mäleta, et see oli vist isegi niimoodi, et see kirjutaja oli täitsa tundmatu, keegi teda ei teadnud ja ei saanud isegi kusagile pöörduda. Aga ma siis soovitasin lapsele, et ta paneks selle konto kohe täitsa kinni. Rohkem meil ei ole sellel teemal üldse edasi temaga juttu olnud.

Küsimus: Kas lapsed saavad ka mingeid trükiseid vms sellist koju kaasa, et räägitust kodus vanematele teada anda?

Vastus: Ei, seda nüüd küll ei ole. Et kõik, mis me tunnis räägime, siis nii on. Keegi vanematest ei ole ka midagi rohkemat küsima tulnud. Kuigi vist on nii, et õppeaasta alguses on üks väike KiVa raamat. Jah, et see on küll, mille nad endaga koju kaasa saavad. Aga kas seal sees oli ka küberkiusamise osa? Jah, ma arvan, et küllap ikka oli see ka seal sees olemas. See vist on ikka nüüd igalpool sees olemas juba.

Küsimus: Kuivõrd esineb teie koolis kiusamisjuhtumeid / küberkiusamisjuhtumeid? Millist liiki kiusamist esineb rohkem?

Vastus: Väikestel nüüd küberkiusamisjuhtumeid küll ei ole. Võibolla seal alates viiendast-kuuendast klassist hakkab neid tulema. Aga ma nüüd nii täpselt ei teagi.

Küsimus: Aga kuidas on kiusamisjuhtumitega koolis? Kas neid on või ei ole? Palju või vähe?

Vastus: Õnneks on vähe. No tõesti on vähe. Tulevad ehk mõned õppeaasta jooksul. Ma küll just küsisin, et kuidas praegu seis on (KiVa tiimilt), aga nad nii otseselt ei teagi vastata kohe. Ütlesid, et praegu ei olegi ühtegi juhtumit, mis just nüüd lahendamisel oleks. Mingid väikesed asjad küll on olnud, aga need on juba eos saanud lahenduse endale. Aga mis nüüd nagu päris oleks kiusamine, et ei ole olnud viimasel ajal küll mitte midagi. Me ju neist asjust koguaeg kõneleme ja kui midagi on, siis nad (õpilased) tulevad kohe ja räägivad; et need asjad ei saagi suureks minna.

Küsimus: Või toimuvadki kiusamisjuhtumid hoopis nõ suletud uste taga?

Vastus: Jah, võib öelda, et need toimuvadki ainult seal (naerdes). Aga noh, üks väiksemad on alati nii ausad ja ja märkavad kohe ja tulevad rääkima, kui on midagi sellist, mida nende arvates ei tohiks olla.

Küsimus: Aga küberkiusamisjuhtumid?

Vastus: Väiksematega küll ei ole üldse selliseid asju jutuks olnud. Teises kooliastmes nüüd küll oli üks lugu, mis oli suuremalt jutuks. Tuli kõiki õpetajaid teavitada, aga nüüdseks on see lahenenud ja kumbki neist lastest enam meie koolis ei õpi ka. Seal oli siis see lugu, kuidas üks klassiõde siis mingi kanali läbi, mingi sotsiaalmeedia kanali läbi, kutsus teisi kaaslast üles kellegi vastu ja kirjutab koledaid asju, et see oli küll internetipõhine siis. KiVa tiim tegeles siis selle looga ja ka lapsevanemad kaasati. Aga see oli küll ainus lugu, mis ma niimoodi kuulsin ja millega rohkem tegeleti. See oli nüüd ka juba paar aastat tagasi.

Küsimus: Kuidas sa ise KiVa programmi hindad?

Vastus: Jah, mulle ta väga meeldib. Minu meelest on ta väga tõhus. Need on seal sellised hästi lastepäraseid ja lastele mõeldud ülesanded ja lastele endile need väga meeldivad. Seal on igasugused harjutused, et nad peavad lahendama erinevaid olukordi ja siis on videoülesanded näiteks ja. On mingid olukorrad ja erinevad võimalused ja mis see KiVa üldse on. Ja et seda tuleb ka selgeks teha, et kui on mingid olukorrad ja kus me nõ võrdselt tülli läheme, et kõik see ei ole kohe üks kiusamine. See kõik on kuidagi väga hästi vastu võetud.

Küsimus: Kas ja kuidas on muutunud kiusamine koolis võrreldes ajaga, mil Teie koolis alustasite?

Vastus: Mina olen nüüd koolis olnud 15 aastat. Eks muutunud on palju. Muutunud ongi eelkõige ühiskond ehk. Ma ei ole enda klassis küll ka mitte kunagi kokku puutunud tõeliselt tõsise kiusamisjuhtumiga. Olen kuidagi pääsenud sellest. Aga üldiselt on just ühiskond läinud kuidagi kurjemaks ja õelamaks üksteise vastu ja lapsed on siis ka nagu kurjemad ja õelamad, kui nad olid mõnda aega tagasi. Seda siis juba ka esimesest klassist alates. Mu eelmine lend oli isegi praegustega võrreldes nagu leebem, nüüd on see kortsus kulm ja mina ja mina kohe esimesest hetkest alates. On olnud väga palju tööd. Kurjust ja kaebamist ja teises viga nähes, ennast ei oska vaadata, seda on küll hästi palju. Aga kindlasti oleme saanud selle olukorra suure tööga hästi palju paremaks. Ma ei saa nüüd ka öelda, et vanasti ei olnud nii, aga tööd sellega oli kindlasti vähem.

Küsimus: Mil määral on koolis tavakiusamine vähenenud / suurenenud?

Vastus: Ikka on suurenenud see kiusamine. Me küll jah räägime ka koguaeg KiVast, aga kiusamine jääb ikka. Selle rääkimisega väheneb kõik kindlasti. Kui jätta kõik täitsa tähelepanuta, siis oleks kindlasti hullem. Tuleb reageerida ja tegeleda kohe kindlasti.

Küsimus: Kas see kiusamine on siis pigem füüsiline?

Vastus: Jah, väiksematel on see alguses kindlasti füüsiline. Kohe tuleb see käsi või jalg mängu, enne kui mõte jõuab tööle. Septembris oli ikka päris keeruline, mõned tegelased olid kohe igas päevas igas vahetunnis. Tuli välja mõelda, et kuidas sellega tegeleda, et kohe üldse sõnadega ei suuda mõni midagi selgeks teha. Ta ei ole valmis kohe üldse mitte kuidagi reageerima, ainult kätejalga. Eks ka tüdrukud ole rohkem sõnalised ja poisid füüsilised. Poisid on kohe otsekohesemad, poisid pigem sõnadele aega ei kuluta.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et tavakiusamine läheb üle küberkiusamiseks? Aga vastupidi?

Vastus: Et kui oleks kohe päris kiusamine, et see jääb niimoodi pikemaks ajaks, siis ma küll usun, et see võib nii olla. Aga noh, mul kahjuks näidet ei ole. Aga pigem ma usun, et see on niipidi, et on päriselus kiusamine ja läheb küberkiusamiseks üle kui vastupidi. Minu meelest mida vanemaks nad saavad, siis nad enam kätega kallale ei lähe ja siis nad peavadki leidma teisi mooduseid, kuidas ennast välja elada. Et mingisugune peale tulnud tunne ajab nad halba tegema ja on vaja selleks väljund leida. Vastupidi siis pigem mitte. Et siis peab kuidagi väga sooduspind olema. Keegi nagu ei takista ja keegi ei sega, et siis ta läheb nagu topelt.

Aga alati on ka lapsed, et kellel juhtub koguaeg rohkem ja siis on lapsed, kellel ei ole mitte kunagi mitte midagi. Et on ka väga tundlikud mõned lapsed, et tunneb, et keegi vaatas teda mingi pilguga ja ta tõlgendab seda kohe kiusamisega, aga tegelikult ei olnud selle taga mitte midagi. Et nad vahest tulevad mulle ütlema, et kiusab. Aga siis, kui koos vaatame üle, et mis see kiusamine oli,

et siis nagu ei olnudki ikkagi midagi. Tuleb ikka hästi palju rääkida ja rääkida. Minu klassis õnneks ei ole just käitumisraskustega lapsi, aga on rahutuid lapsi. Eks need rahutud lapsed ole siis ise pigem kiusajad kui vastupidi.

Lapsevanemate poolt mingit erilist tagasisidet ei ole olnud. Paar väiksemat asja on ehk üle küsitud, et kes võttis kelle mütsi ära või pani koti kapi taha või sellised väiksemad asjad. Eks ma siis räägin üle ja kuulun mõlemad osapooled üle. Ja enamasti on ikka nii, et ei ole ainult üks süüdi. Ei ole nii, et üks siis on see, kellele midagi tehti ja teine on ainult süütu kannataja. Need juhtumid alati kerivad milestki, milles mõlemad on sees olnud eelnevalt. See on kõik vastastikune. Mitte kunagi ei ole nii olnud, et üks on vaikne kannataja, ta on alati ka eelnevalt ise midagi ikka teinud, mis on sündmused edasi viinud. Ega kui ma nendega rääkima lähen, siis ma kunagi ei lähegi nii, et on kindel veendumus, et üks on kannataja ja teine süüdlane. Ma ikka arvestan, et nad on koos asju teinud, mis on siis kiusamiseni viinud ja püüan just välja selgitada, mis eelnevalt juhtus ja miks nad nüüd siiani välja jõudsid. Koos rääkides on ikka teistmoodi ja jõuame lahenduseni. Toimub leppimine ja nad saavad ise ka aru, et keesid üle.

Küsimus: Kuidas on lood telefonide kasutamisega koolis?

Vastus: Meie koolis siis on nüüd nii tavaks, et esimeses kooliastmes nad telefoni koolipäeva ajal kohe üldse ei tohi kasutada. Sellega meil probleeme isegi et ei ole. Ma ei tea endal küll ühtegi juhust, kus telefoniga oleks esimeses kooliastmes probleeme olnud. Telefonid on neil tunni ajal garderoobis kapis, isegi mitte kotis, ja kõik peavad sellest ilusasti kinni. See on ka kohe kooli eeskirjades kirjas, et esimeses kooliastmes ei tohi telefoni kasutada koolipäeva ajal. Et ka vahetunnis ei ole esimeses kooliastmes telefonidega probleeme. Kui on vaja emale-isale helistada, on see varasemalt õpetajaga kokku lepitud. Nii on meil algklasside osas kooli kodukorras kirjas. Vaja oleks kidlasti muuta veel see kord selliseks ka 5-9 klassideni, aga sinnani ei ole veel jõutud. Mul on tunnid ka 5. Ja 6. klasside õpilastega ja mul ei ole kunagi telefonidega tunnis probleeme olnud. Algusest peale on olnud kokkulepe, et telefonid on tunni ajal kotis vaigse peal ja nii lihtsalt on.

Küsimus: Kuidas Te hindate õpilaste teadmisi kiusamise/küberkiusamise osas?

Vastus: Minu hinnangul nad on täitsa teadlikud, sest me oleme palju kõnelenud sellest. Mis puudutab aga küberkiusamist, siis väiksemad sellega nii väga kursis ei ole. Mis puudutab suuremaid, näiteks mu eelmise lennuga, siis käis meil koolis veebikonstaabel, kes käis rääkis meile küberkiusamise igast aspektidest. Sellised väljastpoolt rääkijad on hästi head, nende öeldu mõjub lastele palju tõhusamalt.

Küsimus: Aga libakontosid on lapsed teinud?

Vastus: Väiksemate puhul ei tule ette. Küll aga oleme suurematega sellest rääkinud. Siis lisaks need väljastpoolt abid. Et mis on päriselt ja mis on nii nagu see sealt paistab, et ei ole päris. Seda on vaja neile selgitada.

Küsimus: Aga online-mängud?

Vastus: Jah, ma olen kursis, et läbi online mängude on ka võimalik lapsi kiusata. Midagi ma olen kuulnud ka, et nad omavahel räägivad. Aga ma olen siis nõu andnud, et ära mängi ja ära mine kaasa sellega. Kooli ei ole rohkem midagi neist asjadest jõudnud. Mul tuli meelde, et väikestel oli

alguses mingi mäng, oli mingi elukas, kes saatis neile mingeid sõnumeid. Aga see ei olnud nagu inimene, vaid robot, kes saatis neile mingeid asju ja koledaid kirju. Õppeaasta alguses nad sellest rääkisid, aga see vaibus kõik täitsa ise ära. Ma väga ei osanudki kommenteerida, et mis asi see nüüd on, ei osanud ette üldse kujutada.

Küsimus: Kui hästi tunnevad õpilased küberkiusamisega seotud ohtusid?

Vastus: Eks me oleme sellest ju ka rääkinud. Aga see küberkiusamine pigem juhtub koolist väljapoole ja meieni väga ei jõuagi. Et kui nad mul koolis telefoni üldse kasutada ei saa, siis ma ei teagi, mis nad kodus seal telefonis teevad. Aga praegu ma mõtlen, et järsku peaks küberkiusamisest ka hakkama rääkima juba KiVa esimeses moodulis. Et tuleks sellest varem juba informeerida. Eks nad ikka teavad ka neid ohte, aga ilmselt siiski pigem vähe.

Küsimus: Kuivõrd on nad kursis sellega, mida teha küberkiusamist pealt nähes?

Vastus: Ma ei arva, et siin on suur erinevus võrreldes tavakiusamisega. Et kui nad midagi pealt näevad, siis nad teavad, et peavad tulema informeerima. Ja nad teevad seda väga hästi. See küll probleem ei ole, et keegi jätab midagi teatamata. Küberkiusamisega oleks ilmselt ikka samamoodi, et tulevad teatama mulle kohe.

Küsimus: Kas ja mil määral on õpilaste teadlikkus kiusamisest / küberkiusamisest muutunud?

Vastus: Pigem on nad ikka teadlikumaks saanud. Nad on sellest nüüd nii palju juba kuulnud. Aga küberkiusamise kohta ma nii kindel nüüd ei olekski.

Küsimus: Kas küberkiusamise teema on KiVa programmis kohe algusest peale sees olnud?

Vastus: Ma nüüd nii algusest enam ei mäletagi, kui ma 5 aastat tagasi sellega alustasin. Pigem on see ikka viimaste aastatega tulnud. Minuni on ta küll nüüd hiljem jõudnud. Eks ka ühiskonnas ole nüüd rohkem neid lugusid kuulda olnud, nii et ma ikka arvan, et see on kõik pigem viimasel ajal tulnud.

Küsimus: Me küll telefonide kasutamisest juba rääkisime. Aga korra veel, et kuidas teie koolis reguleeritakse nutiseadmete kasutamist? Kuidas suhtutakse nutivabadesse aladesse?

Vastus: No-jah, meil on siis üldiselt nii, et 1-4 klass on telefonid koolipäeval keelatud ja alates viiendast klassist muutub see kord vabaks. Ja Noh sealt alates viiendast klassist eks nad siis ikka neid telefone usinalt kasutavad. Olen kuulnud, et ka tunnis on aeg-ajalt neil telefonidega probleeme. Mõned on ikka hädas, et ei panda telefone tunni ajal ära.

Küsimus: Mil määral oleks telefonide tundidesse kaasavõtmist Teie arvates vajalik piirata?

Vastus: Jaa, kindlasti oleks vaja piirata. See on väga oluline teema. Ei ole vaja tunnis tegeleda kõrvaliste asjadega. Eks neid kõrvalisi asju ole niigi palju ja telefon tekitab vaid seda müra ainult juurde. Suurematel klassidel on juba probleem, et see telefon on neile midagi sellist, mida lihtsalt ei suudeta käest ära panna; et ma ei tea, midagi juhtub, kui see telefon nüüd kohe ei ole käeulatuses. Me oleme aga k õpetajatega omavahel rääkinud, et täitsa võiks ju kohe kooli kodukorda kirjutada, et telefonid oleks kõigil õpilastel võrdselt koolipäeva jooksul keelatud. Me tahame kirjutada õppenõukogule vastava avalduse, aga ma nüüd ei teagi, kuhu sellega on jõutud. Praegu on nii, et algklassid ei või ja suured võivad, see tekitab väikestel väga suurt ebaõigluse tunnet ja nad pidevalt

protsteerivad ja küsivad, et miks nii. Nad siis pikisilmi ootavadki, et kui me viiendasse läheme, et kas me siis lõpuks võime. See oleks nagu justkui mingisugune privileeg, aga nii ei peaks olema. Et räägi oma klassikaaslasega, et miks sa pead seal telefonis olema.

Küsimus: Kui palju õpilased pöörduvad kiusamisjuhtumitest teavitamiseks / nende lahendamiseks / abi saamiseks Teie kui õpetaja poole?

Vastus: Oi, nad on kohe minu juures. Kohe, kui midagi näevad-kuulevad, kohe tulevad rääkima. Pigem on see siin probleem, et ikka tuleb uuesti üle rääkida, et kas kõik asjad on kohe kiusamine. Kohati tundub, et nad võiksid ka ise juba midagi ära lahendada ja kui mulle tundub, et see ei ole midagi erilist, siis ma suunan neid omavahel rääkima ja arutlema, et ehk lahendavad ise olukorra ära. See sõna kiusab on midagi sellist, mis jube lihtsalt tuleb. Kohe kui midagi on, siis kohe, et kiusab. Aga ei, nad räägivad väga palju ja vahest pakuvad ise juba kohe välja oma mõtetest lahenduse või et mida teistmoodi teha. Meil koolis on ka VEPA, mis on ka väga tore programm ja väga toetab seda KiVa. See hästi rõhub sellele, et märkan seda head ja toetan ja üldse ei lasegi tekkida sellistel kiusamisolukordadel. Eks VEPA ja KiVa mõte ole sarnane, et lõppkokkuvõttes saada heaks inimeseks, aga VEPA rõhub rohkem headusele; hea otsimine, hea märkamine. Et see VEPA-ga tegelemine võtab juba eos ära hästi palju kiusamisjuhtumeid, neid ei saagi tekkida, kui me muudkui räägime hea tegemisest.

Küsimus: Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite? Kuidas lahendaksite Teie kiusamisjuhtumi, mida Teile kirjeldasin?

Vastus: Oi-oi-oi, see on ju väga tõsine lugu. Ma ei oskaks ettegi kujutada, et meie lastega midagi nii suurt saaks juhtuda. Et kui oleks tegu näiteks minu klassiõpilastega, siis ma kindlasti kõneleks nendega ise ka. Aga kohe täitsa kindlasti pöörduksin ma KiVa tiimi poole. Seal neil on täpselt oma etapid, kuidas selliseid suuri juhtumeid lahendada. Ilmselt oleks ka vaja lastevanematega rääkida. Ja klassis tuleks üldiselt sellest teemast rääkida kõigiga ja lapsi rahustada. Mis valesti tehti, miks see nii halb oli. Ega ma ei kujuta ettegi, kuidas lapsed sellise asja üldse vastu võtaksid. Ilmselt tuleks rääkida ka veebikonstaabliga, et ta tuleks räägiks, kuidas oleks õige käituda ja veelkord netiturvalisusest. Ma arvan, et minu roll oleks pigem siiski lastega kõneleda ja klassis üleüldiselt anda teada, et selline teguviis ei oleks kindlasti aktsepteeritav. Siis vaataks, mis sealt KiVa tiimist välja koorub.

Küsimus: Kas te sooviksite ise veel midagi lisada?

Vastus: Eks see kõik olegi nii aktuaalne teema hetkel. Aga õnneks on meil siin väiksem kool ja me saame kõik kohe lahendada enne, kui lugu suureks jõuab paisuda. Ma saan aru, et küberkiusamine on järjest kasvav dentents. Aga ehk suudame seda veidi pidurdada, kui püüame enim rõhku pöörata ka sellele, kuidas õpilased koolis telefone kasutavad. Ehk sellega kasvab ka õpilaste teadlikkus, et ei ole vaja kogu aeg telefonist nii sõltuv olla ja et saab ka teistmoodi.

Jaana Uustal: Aitäh!

Intervjuu transkriptsioon 2

Kood TIK1

Transkriptsioon

Intervjuu pikkus: 45:11

Intervjueerija: Jaana Uustal

Intervjueeritav: Sotsiaalpedagoog

Intervjuuküsimused - KiVa kool

Küsimus: Teie kool on liitunud KiVa programmiga aastast 2013. Kuidas KiVa programm on teie koolis vastu võetud?

Vastus: No kahjuks olen ma täiesti vale inimene siia sellele küsimusele vastama. Mis sellest meie kooli liitumisest nüüd saab, 6 või 8 aastat lausa? Mina alustasin siin alles poolteist aastat tagasi. Aga mis ma nagu näen siin, siis tõesti palju pööratakse rõhku sellele programmile ja et tõsiselt ikka võetakse. Et meil siin on kohe täitsa see KiVa tiim ja me kõik ikka täie tõsidusega oleme selle juures. Et meil on siin vahetundides ka nii, et mõlemal korrusel, nii all kui üleval, käivad vahetunnis siis KiVa liikmed, vestid seljas, ja lapsed kohe tulevad ja tahavad meiega rääkida, nad väga otsivad kontakti. Et see sõna kiusama on samas nagu pisut devalveerunud, kuigi samas jällegi nad just peaksid selle sõna tähendust praeguseks etapiks väga hästi teadma. See kiusama ja kiusab ja see on ikka igapäevane teema meil. Et koguaeg jälle tullakse, et ta kiusab mind või siis ka vastupidi, et õpetaja, ma kiusasin teda. Et see on ka ühelt poolt selline asi, millega pelgalt vahetunnis õpetaja tähelepanu saada, kellel on parasjagu see vest seljas. Muidu see on ikka hea.

Küsimus: Kuidas lahendati kiusamisjuhtumeid enne KiVa-ga liitumist?

Vastus: Pole üldse aimugi. Mul endal ka laps ei ole siin koolis siis käinud ja üldse ei tea kohe. Eks võib ju mõelda, et vanasti oli kõik ju iselahenev, keegi ei pööranud kiusamisele mitte mingit erilist tähelepanu. Võib oletada, et laias laastus oli siis siin ka nii. Aga tõesti, täpselt ei tea kahjuks. Aga kui võtta, et siin ka praegu ei ole selliseid kiusamisjuhtumeid, on mõned üksikud, siis ega neid vast ka varem nüüd nii meeletutes kogustes ei olnud. Eks see oli ka varem nii, et paljud asjad, mida lapsed püüavad kiusamiseks nimetada, siis vestluse käigus tuleb välja, et see ei ole ikkagi kiusamine. Oli kas mingi ühekordne rumalus või muud sellist.

Küsimus: Kes teie koolis tegeleb KiVa programmi elluviimisega?

Vastus: Jaa, meil on siin selleks KiVa tiim ja me oleme siin selles väga üksmeelsed. KiVa tiimis on siis veel lisaks koolidirektor, mõned klassiõpetajad ja mina olengi selle tiimipealik. Ametinimetuse poolest olen ma koolis sotsiaalpedagoog, aga siis lisaks olen ma veel KiVa tiimi pealik. Veel on ka koolipsühholoog, esimeste klasside õpetajad ja viiendate klasside õpetajad ja veel ka HEV-koordinaator.

Küsimus: Mida teie koolis KiVa-programmi raames tehakse?

Vastus: No esiteks on meil siis nii, et absoluutselt igas vahetunnis korrapidajad kannavad neid rõvedaid neonkollaseid veste. Eks on ka õpetajaid, kes sellest viilivad, eriti just all suuremate korrusel, aga siiski – see on meil selline kindel asi, et vest selga korrapidaja õpetajal ja silma peal hoidma. Mina ikka trotsi pärast panen selle vesti endale selga, eks no see on naljakas ka ja äratub

õpilaste tähelepanu. Eks sellel on ka distsiplineeriv mõju, et kui see kollases vestis tüüp seisab seal, siis tean, et käitun hästi. Et pisut ehk hoitakse tagasi ennast.

Meil saab palju probleeme alguse ka muidugi sellest, et liiga palju lapsi on liiga väikese ruumi peale kokku surutud. Neil ei olegi vahetunnis oma energiat mitte kusagile suunata. Me oleme ruumi mõttes täiesti lõhki ja see on väga-väga halb.

Meil siis on veel ka niimoodi, et kohustuslikud KiVa tunnid on esimeses ja viiendas klassis. Sellepärast on meil viiendas ka, et 1-4. klassini on üks klassijuhataja ja siis viiendast tuleb neile uus klassijuhataja. See uus õpetaja teeb oma uue klassiga neid KiVa tunde. See seob neid omavahel rohkem ja annab võimaluse tal oma klassiga ka tuttavaks saada. Aga väga palju tunde toimub lihtsalt vajaduspõhiselt. Ehk et kui klassis on mingisugused jamad või mingid tõrjumised, mida aeg ajalt ikka ette tuleb, siis antakse neid tunde vajaduspõhiselt. Siis annab neid tunde enamasti ikka nende oma klassijuhataja või annab vahest ka mõni KiVa tiimi liige.

Lisaks nendele tundidele on siis igapäevane töö. On juhtumite lahendamine ja preventatsioon. Ehk et kui me jõuame varem õigeaegselt sekkuda, siis need juhtumid ei jõuagi kriitilise kiusamisjuhtumini. Teeme veel ka õevahetunde, kus toimuvad KiVa mängud, need on aga rohkem nooremale kooliastmele. Meil toimuvad omavahel ka KiVa koosolekud regulaarselt, kuhu kaasame ka meie kooli teised filiaaled. Veel on ka KiVa koolitused õpetajatele ja muidugi iga-aastane KiVa küsitlus, mis viiakse läbi õpilaste hulgas. Selle viisime nüüd just maikuus läbi ja oli see 1.-6. klasside õpilastele. Ega palju rohkem ei toimu, nii on.

Küsimus: Kas vanematele klassidele ei toimu midagi?

Vastus: Jah, nii ei toimu. Aga see ei tähenda, et nad tähelepanuta oleks. Neil on vaba voli iga aeg ise pöörduda KiVa tiimi poole, eks me ka ise aeg-ajalt märkame midagi ja vaatame, kas oleks vaja sekkuda ning klassijuhataja saab ka alati soovi korral pöörduda. Siis teeme neile midagi erandkorras. Kõik toimub neile nagu öeldakse vajaduspõhiselt.

Küsimus: Mil määral pöörab KiVa programm tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele? Mida täpsemalt küberkiusamise ennetamiseks ja sellega toimetulemiseks tehakse?

Vastus: Oo-jaa. Vat meil oligi siin nüüd viimane kiusamisjuhtum. See oli täiesti ootamatu ja tegu oli ühekordse kiusamisjuhtumiga. Mis siis klassikaliselt ei olegi nagu kiusamine, sest kiusamine peaks olema ka pidev ja järjepidev. Aga oli siis nii, et üks poiss, seitsmendast klassist, oli filminud ühte teist seitsmenda klassi poissi, rääkinud sinna tema kohta väga inetut juttu kõrvale ja postitanud selle Youtube. Eks see video hakkas siis seal oma elu elama, aga see tuli meil hästi kiiresti välja. See jõudis kiiresti meil õppealajuhatajani ja tema tõi siis selle postitaja poisi siia minu tuppa. Me siis koos võtsime selle video kohe maha, nii et see video jõudis üleval olla tõesti väga vähest aega, aga jah, nad teevad midagi täiesti mõtlematult ja nad ei oska siis sellega midagi peale hakata. Tuli välja, et ta ei oskagi seda nüüd nagu maha võtta ja ta arvas, et see kõik jääb anonüümseks. Ta ütles mulle, et ma ju ei filminud tema nägu. Aga no kuule, see teine poiss oli seal ikka kohe täiesti äratuntav, polnud küsimustki, et kes see on. Ja noo see tekst veel, mis ta sinna juurde rääkis. Et see poiss on vägistanud tüdrukuid ja ahistanud ja no mingisugust täitsa lolli juttu ajas sinna kõrvale. See küll nagu KiVa alla ei lähe, aga on konkreetne näide, et isegi seitsmendas klassis nad teevad midagi sellist rumalust.

Küsimus: Aga KiVa ikkagi on eelnevalt tegelenud küberkiusamise teemaga ka ikka?

Vastus: Ja-jaa, loomulikult. Algusest peale ikka on küberkiusamine teemas sees olnud.

Küsimus: Kuivõrd on teie koolis olnud suuremaid kiusamise / küberkiusamise juhtumeid? Kuidas on need lahenenud?

Vastus: Tead, ega ei olegi midagi suurt nii väga olnud. No nüüd hiljaaegu oli üks juhtum, mis jõudis isegi Postimehe veergudele. Aga see ei olnud meie jaoks esialgu üldse suur juhtum. Et neljanda klassi poisid omavahel, kellel ikka ka varasemalt tuli omavahel nagelusi ette. Ja siis ühel päeval tulen mina kooli, öeldakse mulle, et ruttu-ruttu mine nüüd selgita välja, kes viskas teise mobiiltelefoni potist alla. No kuidas ma teen selle niimoodi tagantjärgi kindlaks? Süüdiolivad on ju esialgu terve kool! Kuna see poiss, keda meie teadsime asjaga seotud olevat, eitas meile raudkindlalt oma süüd, siis sel korral otsustasimegi, et kutsume endale appi veebikonstaabli. See on täiesti aktsepteeritav teguviis ja ei ole nii, et me kohe peame lapsevanemaid viivitamatult informeerima. Lapsed on iseseisvad inimesed ja nad peavad aru saama ja õppima, et nad vastutavad ise oma tegude eest. Aga oli siis hoopis nii, et oli see lapsevanem, kes arvas, et tema kukupaile tehti liiga ja nii see kõik läks. Kusjuures meil oli ka varem korduvalt tolle poisiga selliseid väikeseid seigakesi olnud. Et see ei olnud meile tegelikult üllatus, et see poiss oli selle asja taga. Küll aga siis see lapsevanema reageering, kes reageeris ikka väga üle ja kogu asja täitsa pea peale keeras. Aga ma ikkagi arvan, et me ei teinud midagi valesti. Ei pandud kedagi seina äärde ja ei näidatud kellegi peale näpuga. Lastega lihtsalt vesteldi ja vestluse käigus süüdlane ise paotas, et oli jah tema. Ei olnud mingit ülekuulamist või muud vägivalda.

Aga jaa, siis paar aastat tagasi oli üks teine juhtum, millest siiani ikka aeg-ajalt räägitakse. See vast ongi meie kooli nõ kõige suurem juhtum olnud. Mina ise tulin kooli siis, kui see juhtum hakkas just endale lõppu saama. Ma siis veel KiVa koolitusel ei olnud üldse käinud ja ma ise selle juhtumiga aktiivselt ei tegelenud. Küll aga jah ma tean, et mis oli ja kes olid ja enam-vähem, et kuidas see siis lahenes. Mis need tüdrukud olid, käisid vist 6. klassis? Praegu kumbki neist tüdrukutest enam meie koolis ei käigi. See kiusamine läks siis küll päris suureks. Oli nii tavakiusamist, sellest kõik algaski. Aga lõpus kolis see kõik internetti ära. On selline rakendus, ma ise küll ei tea, et kuidas see töötab, aga oli vist Snapchat selle nimi? Seal siis pidi nii olema, et sa saad saata sõnumeid, aga pärast enam ei jää neist mitte ühtegi jälge. Et saadad sõnumi ära, siis need, kes sa tahad, need loevad seda ja pärast ei ole enam mitte kuidagi võimalik tõestada, et need sõnumid üldse olemas olid. Siis selle Snapchati kaudu oli olnud päris palju kiusamist. Aga kuna neid enam kusagil näha ei olnud, neid saadetud sõnumeid, siis see tüdruku, kes see neid saatis, kasutaski seda ära ja väitis koguaeg, et ei-ei-ei, tema pole midagi sellist teinud. Seal veel paljud teised tüdrukud, klassikaaslased, kaasati ka sinna sisse. Nad ei kiusanud ise küll, aga siis kiusamise mõistes nad nagu olid pealtnägijad. Samas nad olid ka ohvrid, sest see kiusaja lihtsalt kasutas neid ära. Algas see kõik lihtsalt tunnis pastaka ära võtmisega ja oli mingi kampsuni sodimine, kuni siis jõudis internetti. Sai juba räägitud ka mõlema tüdruku vanematega. See tüdruk, keda kiusati, lõpuks enam üldse koolis ei käinudki, nii raskelt elas seda üle. Aga see kiusaja tüdruk, tema vahetas üldse kooli. Tal olid ka kodus suured probleemid, lapsega keegi ei tegelenud ja keegi ei vaadanud, kas tüdruk koolis käib ja mis ta teeb. Lõpuks siis KiVa tiim otsustas kokku kutsuda kohe koosoleku, kus alguses olid koos kõik asjasse puutuvad lapsed, ka need pealtnägija rollis olivad. Ja veel tehti nii, et kutsuti kokku ka kõik lapsevanemad, kelle lapsed temaga seotud olid. Kedagi ei süüdistatud otseselt ja üks liiga palju ei näidatud näpuga ka sellele süüdlasele, aga lihtsalt siis räägiti, et mis toimub ja mis on kiusamine ja miks ka pealtnägija roll on oluline jms. Et ka lapsevanemad lõpuks kursis oleksid. Ega ongi raske öelda, et kas see juhtum oleks meil ka siis lahenduse leidnud, kui tüdrukud veel meie koolis käisid. See kõik kulmineerus õppeaasta lõpus ja uueks õppeaastaks enam kumbki tüdrukutest meie koolis ei alustanud. Ega laias plaanis siis midagi muud ei tehtud, kui oli intensiivselt KiVa koosolekuid ja teavitusi ning järjest rääkimisi-rääkimisi-

rääkimisi. Tegu oli ka juba ju nii suurte tüdrukutega, kellel mõistus peas ja kes olid ka juba eelnealt nii palju seda KiVa saanud, et nad teadsid ju tegelikult väga hästi, mis on kiusamine.

Aga jaa, internett on väga suureks probleemiks. Palju kiusamist on sinna üle läinud. Et lapsed isegi seitsmendast, isegi kaheksandast klassist, ei saa veel ikka aru, et kui ma sinna midagi panen, siis see läheb lendu ja hakkab oma elu elama ja seda peatada on praktiliselt võimatu.

Küsimus: Aga millist liiki siis kiusamist ikkagi rohkem esineb?

Vastus: Ikka tavalist, kindlasti tavalist. Eks see küberkiusamine on pigem uus asi ja veel päris väikestele, kes on aldimad tavakiusamisele, ei ole seda veel enda jaoks leidnud. Aga eks see võib olla muutumises. Tänapäevased näiteks neljandate klasside lapsed, kes juba on praegu üsna suures nutitelefonis sõltuvuses, jõuavad vanemasse ikka, siis vot nemad võivad hakata tegusid tegema. Siis see oht ma usun, et kasvab. Et kuna praegu see veel on uus asi, siis ta ei ole peamiseks jõudnud.

Küsimus: Kui nüüd esinebki mõni tõsisem kiusamisjuhtum, siis kuidas te seda lahendate?

Vastus: Siin on nüüd erinevaid meetodeid. Laias laastus kõigepealt räägitakse ohvriga ja seda niimoodi, et keegi ei näeks ega teaks. Ja siis võetakse kiusajad ette. Nendega räägitakse korraga. Või no siis vaadatakse, et kui palju neid on. Kas on vaja ette võtta neid mitmekesi või paarikaupa, vaadatakse parasjagu, mis situatsioon on. Siis räägitakse nendega. Siin on ka erinevad taktikad. Et kohe kõik kaardid lauale, et me teame, mis sa teinud oled. Või toimub ka kiusajate vastandamine ja andeks palumine. Ei ole sellist ühte kindlat stsenaariumi, kõik toimub vastavalt olukorrale.

Küsimus: Kui sageli te lapsevanemad kaasate?

Vastus: Jaa, me üldiselt neid ei kaasa, või siis kohe ei kaasa. Kõigepealt me teeme selle kõik õpilastega ära ja siis, kui vaja, et siis informeerime ka lapsevanemaid. Rohkem nagu tagasisisestame, et mis on toimunud. Lapsevanem loomulikult küll vastutab oma lapse eest, aga laps peab kõigepealt ise selle vastutuse võtma. See ei ole nii, et emme tuleb ja hakkab klattima. Laps peab ise aru saama, et mis ta teinud on ja vastutuse võtma. Et kas siis vabandab ja no kui ei vabanda, siis me peame selle teemaga veel edasi minema. Ja no kui see, keda on kiusatud, ka ei anna andeks, siis tuleb selle poolega veel edasi töötada. Aga lapsevanemaid me üldjuhul selles mõttes ei kaasa, et me ei tee niimoodi sellist suurt koosolekut, et nüüd saame kõik kokku ja hakkame üksteist mingi sõimuga üle valama, et sinu laps tegi minu lapsele vot nii. Seda kindlasti ei ole ega tohigi olla ju. See ei vii kuskile. Kui lapsed omavahel saavad asjad korda, siis see ongi, mida on vaja. Et see jääks meelde ja et nad enam nii teinekord ei teeks. Või no vähemasti mõtleks enne kui teeks.

Küsimus: Kas ja kuidas on muutunud kiusamine koolis võrreldes ajaga, mil Teie koolis alustasite?

Vastus: Oi, no mul on väga väikene kogemus sellel alal. Ma arvan, et laias laastus kiusamise temaatika on läbi aastakümnete üks ja sama. Narritakse neid ja kiusatakse ikka neid, kes millegipoolest on erinevad, kellel on mingi lõhn küljes või kes käib kehvemamlt riides või kes õpib kas väga hästi või siis ka väga halvasti. No mul näiteks oli neljandas klassis veel üks selline kiusamisjuhtum, mis oli siis tõrjumine. Et ühte tüdrukut tõrjuti siis sellepoolest, et tal ei olnud firmatosse ja ei olnud ka nutitelefonit, oli tavaline nuppudega telefon ja et talle meeldis vabal ajal hoopis raamatuid lugeda. Teda ei huvitanud youtuuberid, vaid tal olid hoopis teised huvid. Teda siis tõrjuti meil siin.

Aga siis kindlasti võib öelda, et eks ongi lisandunud see uuem küberkiusamise pool. Mis veel nii aktiivne ei ole, aga mis kindlasti näitab kasvudententsi. Seda vanasti ei olnud.

Küsimus: Mil määral on koolis tavakiusamine vähenenud / suurenenud?

Vastus: Eks see tavakiusamine on ikka nii nagu ta koguaeg on olnud, võibolla on sealgi rohkem juhtumeid kui oli varasemalt. Aga siis juurde on tulnud veel ka see küberkiusamise pool. Et kiisamine nagu laiendab oma piire, ära ei ole kindlasti midagi jäänud. Ma väga loodan, et kui nad muutuvad teadlikumaks kui kiisamisest üleüldse, siis nad teevad seda ise vähem. Aga samas jällegi on mul selle kahe aastaga ka selliseid näiteid, et laps, keda ise on kiisatud, muutub mingis teises situatsioonis ise kiisajaks. Ei teagi, et kas nad püüavad ise kuidagi rehabiliteerida see läbi. No mulle igatahes tundub, et võrreldes eelmise aastaga on kõike seda pisut rohkem ikka. Aga võibolla on ka see, et kuna me sellest koguaeg räägime, tüütamiseni nämmutame, tuleb kõik see rohkem pinnale. Võibolla me lihtsalt enne ei näinud seda.

Aga eks tulevad peagi KiVa küsitluse vastused ja me saame täpsemalt võrrelda seda pilte. Aga mulle tundub igatahes, et kõik on pigem ikka suurenenud. Et minu lauale jõuab igatahes kõike seda rohkem. Ei midagi suurt, väikesed lood, aga neid aina tuleb. Koguaeg tuleb kätt pulsil hoida. Igapäev ikka ei küsi, aga paar korda nädalas ikka võtad lapse enda juude, kasvõi vahetunnis, ja küsid, kuidas olukord on, kas on midagi uuesti tekkinud. Ei ole nii, et vestleme ükskord ära ja võin ära unustada, see on ikka kõik järjepide suur töö.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et tavakiusamine läheb üle küberkiusamiseks? Aga vastupidi?

Vastus: Vot ma ei teagi. Nii need juhtumid ei ole minuni jõudnud. Minuni jõuab eelkõige see, mis toimub koolis. Ma arvan, et küberkiusamine üldjuhul siiski toimub väljaspool kooli vabal ajal. Või ma ei teagi, millal nad neid asju postitada jõuavad.

Küsimus: Kas saaksite tuua näiteks mõne teie koolis juhtunud loo, kus tavakiusamine on läinud üle küberkiusamiseks või vastupidi?

Vastus: Vot ausalt, täpselt nii ei teagi jälle. Eks meil oli siis see eelpool räägitud juhtum, tüdrukutega. Aga see ei olnud selline lihtne juhtum, kus saab öelda, et vot oli ainult nii. Seal oli nii palju erinevaid asju. Et ta (kiisaja) püüdis ennast kehtestada. See sama laps, kes tuleb kodust, kus tal ei ole toetust, ei ole autoriteeti, ei saa oma muredest rääkida kellegiga. Tal on enesehinnang madal, püüdes seda varjata, näidates ennast välja teistsugusena kui ta tegelikult on, loob endale imidži, mis ei ole tegelikult tema ja muu selline. Aga jah, laias laastus siis oli nii, et lugu algas klassikaliste kiisamisvõtetega, mis kulmineerus kusagil internetis.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et üht ja sama õpilast kiisatakse nii koolis kui internetis?

Vastus: See oleks loogiline, et see niimoodi läheb. Aga kõik kiisamised, mis me saame siin lahendatud, üleüldse ei jõuagi sinna kübertasandile. Või ma vähemalt loodan, et ei jõua. Aga see, mis toimub väljaspool kooli, see ongi selle töö kõrval kõige kurvem aspekt. Lisaks sellele, et sa näed neid katkiseid lapsi, sa saad teha ainult koolis ja ainult nii palju ja edasi sa ei pääse mitte kuskile. Sa ei pääse kodudesse ja sa ei pääse sinna, kus see laps tegelikult oma vaba aega veedab. See on nii väike osa, mis minuni jõuab ja mis ma teha saan.

Küsimus: Kas ja kuidas on kiisamine ja küberkiisamine muutunud alates nutiseadmete laialdasest levikust õpilaste seas?

Vastus: No tänu sellele, või no mis tänu, nende tõttu ongi see küberkiusamine meil üleüldse siin praegu teemaks.

Praegu just rääkisin meie valla haridusnõunikuga ja tal on suurepärase idee. Teha kõik meie valla koolid mobiiltelefonide, nutiseadmete vabaks. See on suurepärase idee! Kuidas see tal küll õnnestub, vot ei tea, aga ma olen väga selle idee poolt. Aga see peaks olema võimalik. Et Tallinna Reaalkool, seal ongi mobiiltelefonid keelatud ja ongi kogu lugu. Ega meil on ka praegu nii, et 1.-4. Klass on telefonid keelatud. Need on nendel vaikse peal, kas kapis või kotis või kuskil, aga nad ei kasuta neid päeva jooksul kordagi. Ausalt öeldes ongi mul väga raske mõista, et kui kool on taolise korra läbi viinud algklasside osas, siis miks pärast seda ei jätkata hiljem juba ka põhikoolis? Seda enam, et me ju kõik näeme, et see asi töötab! Et kui väikestel ei ole seoses telefonidega mitte ühtegi jama ja suurtel alailma jälle on, siis miks mitte teha kohe see keeld ülekoolliseks. Väike muudatus kooli sisekorraeeskirjadesse ja see oleks olemas. Aga praegu läheb viiendast asi käest ära. Oleks loomulik jätk seda jätkata ju!

Küsimus: Kuidas Te hindate õpilaste teadmisi kiusamise/küberkiusamise osas?

Vastus: No tavalise kiusamise teadlikkus ma julgen arvata, on neil ikka tõesti kõrge. Et kui meil on need eritunnid nüüd juba alates esimesest klassist ja kui see noor jõuab lõpuks põhikooli, siis midagi on ikka külge jäänud. Tahab või ei taha. Me ikka väga palju pöörame KiVa-le igapäevaselt rõhku. Aga küberkiusamine on nii ja naa. Aus vastus on, et ega nad ei ole sellest ikka nii väga teadlikud midagi. See jääb neile kõik nii kaugeks ja nii anonüümseks ja tegu saab seal enne tehtud, kui mõte järgi jõuab.

Küsimus: Kui hästi tunnevad õpilased küberkiusamisega seotud ohtusid? Kui hästi nad oskavad nendega toime tulla? Kuivõrd on nad kursis sellega, mida teha küberkiusamist pealt nähes?

Vastus: Vot ma arvan, et õpilased ise küll ei taju neid ohte küberkiusamise osas. See on see sama, millest me enne rääkisime, et ma arvan, et nad ei taju neid ohte. See on kuidagi nii anonüümne nende arvates, et ma midagi kirjutan ja midagi ei juhtugi. Ma arvan, et küberkiusamist pealt nähes ja asjas ise sees olles nad ei oskakski minu juurest abi otsima tulla. See on ka sellepärast nii, et see kõik toimub kuskil varjatud kujul, kusagil portaalides. See tudnub neile ka karistamatu, et seal ei saa vahele jääda. No nagu see Snapchat, et saadad teate ära ja pärast ei jää sellest mitte mingit jälge. Kes on kirjutanud, kust on kirjutatud, eks sa siis pärast tõesta, et sind on seal kiusatud, kui ei jää mingit jälge. Samas info liigub ju, keegi ikka kuskil räägib, infoküllus sellega ikka jääb. Ja see on kõik ka see, mis toimub suures osas, kui mitte ainult, väljapool koolielu, mis meieni siis paraku ei jõuagi.

Küsimus: Kas ja mil määral on õpilaste teadlikkus kiusamisest / küberkiusamisest muutunud?

Vastus: No nad on ikka palju teadlikumad kõigest, kui olid näiteks mõned aastadki tagasi. Kindlasti teadlikkus kasvab oluliselt, seda ka küberkiusamise vallas. Eks me ka küberkiusamisega teeme nüüdsest väga palju informatiivset ja preventiivset tööd; ei jää ka seal osas neil midagi saamata. Kuigi jah, see kõik on nii peale tulev suurelt, usun ma siiski, et järjest rääkides suudame me seda ikka ohjes hoida.

Küsimus: Kuidas teie koolis reguleeritakse nutiseadmete kasutamist? Kuidas suhtutakse nutivabadesse aladesse?

Vastus: Sellest me siis juba veidi eelnevalt eks ju rääkisime. Et mina isiklikult küll väga pooldan seda, et kool ei ole see koht, kus on vaja telefoni kasutada, isegi vahetunnis ei ole see aeg ja koht. Siis tule ja suhtle otse sõbraga, mitte ära ole seal telefonis. Õnneks meil ongi keelatud 1.-4. klass täitsa keelatud ja 5.-9. kl on lubatud vahetundide ajal. Aga nüüd on siis lootus, et uuest õppeaastast tuleb siis kogu vallas uus nõue selles osas. Et koolipäeva jooksul telefonid olgu vaikse peal kellel siis kus, kas kapi otsas või laua sahtlis või kotis. Igal juhul et ta seda kasutada ei tohi. Et kui välja võtavad, siis telefon võetaksegi õpetaja poolt ära.

Küsimus: Mil määral oleks telefonide tundidesse kaasavõtmist Teie arvates vajalik piirata?

Vastus: Olen täiesti piiramise poolt. Kool on õppimise koht. Ja ma väga loodan, et see ei ole pelgalt tühi lubadus valla poolt keelata telefonide kasutamine koolipäeva jooksul, vaid et ka nii tehaksegi ära. Eks siis uuel õppeaasta alguses ole kohe näha, kuidas sellega läheb.

Küsimus: Kui palju õpilased pöörduvad kiusamisjuhtumitest teavitamiseks / nende lahendamiseks / abi saamiseks Teie kui KiVa tiimi juhi poole?

Vastus: Oi jaa, ikka pöörduvad. Pöörduvad nii suured kui väiksemad. Kuigi vanemaid õpilasi kiusatakse ikkagi vähem, neil on juba teised teemad.

Küsimus: Vanematel õpilastel on siis äkki juba rohkem küberkiusamist, mis teieni ei jõua?

Vastus: Jaa, see võib olla ka. Aga see tuleks ikka välja. See tuleks lõpuks tõrjumisena välja koolisituatsioonis. Et kui keegi on äkitselt kõrvale heidetud, siis oleks see näha.

Küsimus: Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite?

Vastus: No siis me toimimegi hästi kiiresti. Et see sama lugu, et kui kiusaja identiteet on teada, siis on lihtne edasi tegutseda. Kui kiusaja identiteet on teadmata, aga sellist juhust meil ei ole olnud, eks siis tuleb hakata selgitama, kes seda on teinud. Ega siin ei ole midagi muud teistmoodi kui tavalise kiusamise puhul. Osapooltega rääkida ja vaadata, kuidas asi on ja laheneb. Aga kui ei õnnestu näiteks süüdlase osapoolt meil endil välja selgitada, siis me kindlasti pöördume veebikonstaabli poole, kes tuleb kooli ja räägib asjadest ja küll siis ikka lahenema hakkaks.

Küsimus: Kuidas lahendaksite Teie kiusamisjuhtumi, mida Teile kirjeldasin?

Vastus: Kas on teada, et kes filmis ja kes postitas?

Küsimus: On teada, aga neid oli rohkem kui üks. Need kes filmisid, need ka postitasid.

Vastus: No siis tulebki kõigepealt võtta, või mina võtaksin kõigepealt need, kes postitasid ja filmisid, võtaksin letti ja jõuaks selleni, et nad võtavad oma postituse maha. Siis vestleksin ohvriga, küsiks, mis on tema soovid, mida ta ootab, mis kogu selle valu ja alanduse kompenseeriks. Kui ohver on oma ettepaneku teinud ja oma ootustest rääkinud, mis justkui teda rahuldada võiks, siis ma jõuan tagasi teiste kamba liikmete juurde ja kui ka nemad on selle lahendusega nõus – olgu see siis avalik vabandus või mis iganes – seda dirigeerib juba see ohver.

Küsimus: Aga see üks, kes tegi?

Vastus: No siis ongi see, et kui see on väga suur asi, et see seksuaalne alatoon võibolla mis iganes. Siin ütleb iga väike poiss, et hää, sa oled gei, kuigi nad ei teagi, et mis see tähendab. No kui on vaja, siis ilmselgelt tuleb kooli poolt see põhitegija ette võtta, võibolla käskkiri. Aga see on juba kooli teema, mitte KiVa teema. KiVa käskkirju ei väljasta.

Küsimus: Kuidas lastevanematega?

Vastus: No lapsevanemad ei puutu selles suhtes asjasse, et taaskord ma ütlen, laps vastutab oma teo eest. Kui laps suudab selle vastutuse võtta, siis suudame selle lahenduse võtta. Küll aga tuleb kindlasti lastevanematele saata informatiivne selgitav kiri. Nii ohvri vanematele kui ka nendele kõikidele teistele asjasse puutuvatele. Et mida tehti, kuidas asi lahenes ja mida edasi tehakse. Siis ilmselgelt kui klassirahu on häiritud, tuleb pöörduda kõigi eelduste kohaselt koolipsühholoogi juurde ja teha mõned tunnid. Või ka KiVa meeskond, kes võiks teha mõned küberkiusamisega seotud tunnid. Et kõik osapooled saaks suud puhtaks rääkida, oma mured välja räägitud, õhk puhtaks. Sest niikaua kui nad ei saa ära räägitud, siis see muudkui ketrab ja ketrab vahetundides ja need, kes üldse ei räägi, nendel on see kõik hinges. Et nii nad saavad vähemalt kõik ära räägitud.

Aga paljugi sõltub ikka kõik täpselt sisust. Kui on ikka väga räige, eks siis ole ka palju keerulisem seda kõike lahendada. Aga ma eeldan, et midagi liiga hullu ei tehtud ja me saame selle kõik ikka lahendatud. Et ohvrile tuleb anda suunavaid küsimusi, et mis varem juhtus, miks see asi üldse nii suureks kasvab, et mis ja miks just nüüd ja nii juhtus, kuidas ma ennast kaitsta saaks. Tuleb õpetada küsima ja küsimustele vastuseid leidma. Tuleb õpetada küsima juba varasemast east. Et väiksemad küsivad täiskasvanult, miks see asi nii on. Et kui juba varakult oskad niimoodi küsida, siis asjad ei kerigi ehk nii suureks. Kui nad juba väiksest peale oskavad küsida, siis oskavad nad seda hiljem ka põhikoolis. Et küsid siis abi kas kodus või koolis.

Küsimus: Kas on soovi veel midagi lisada?

Vastus: No ma tahangi veel vaid lisada, et kui emad ja isad teeks oma kõige olulisemat tööd siin ilmas kogu südamest ja täie tõsidusega, siis jääks väga palju probleeme üldse olemata. See, et juba lasteaia ealistega ei tegeta, see lihtsalt on ebanormaalne. Aga kui lapse väärtused on paigas, ta on tunnustatud juba varasest peale, siis temast lihtsalt ei saa kiusaja ega saa ka kõige eelduste kohaselt ohver, sest ta oskab tulla õigel ajal ja öelda, et mul on vaja abi.

Aitäh teile!

Intervjuu transkriptsioon 3

Kood ÕPK2

Transkriptsioon

Intervjuu pikkus: 48 min

Intervjueerija: Jaana Uustal

Intervjueeritav: Klassijuhataja

Intervjuuküsimused - KiVa kool

Küsimus: Teie kool on liitunud KiVa programmiga juba aastast 2013 ehk et on olnud ka üks esimestest liitujatest üldse.

Vastus: Aeg läheb ruttu, kas tõesti nii kaua on juba KiVa meie koolis olnud? Peast täpselt aastat no tõesti üldse ei mäleta, aga kindlasti olin ma juba siin koolis, mis tähendab, et millalgi pärast sügist 2018 oleksin mina pakkunud, aga et juba nii kaua.... KiVa programmiga tegelevad meil siin siis kaks esimest kooliastet, st algklassid ja põhikooli osa. Aga haaratud on olnud ka kõik õpetajad, ka gümnaasiumipoolse õpetajad. No ja näiteks korrapidamine, mis tuleb KiVa programmist, et sellega oleme me siin vastavalt vajadusele kõik seotud.

Küsimus: Kuidas KiVa programm on teie koolis vastu võetud?

Vastus: Minu hinnangul on KiVa programm vastu võetud ikka pigem positiivselt, kuna kiusamist pole kunagi liiga vähe. Ka meie väikese koha kontekstis. Oleme suurkool, kõike tuleb ette ja lapsed on järjest aktiivsemad.

Küsimus: Kuidas lahendati kiusamisjuhtumeid enne KiVa-ga liitumist?

Vastus: Ega nii kauget aega enam mäletagi, kui sa just ütlesid, et me oleme liitunud juba 2013. aastast. Aga usun, et eks neid lahendati ikka juhtumipõhiselt ja klassijuhataja-vanemate koostöös. Väiksemad asjad ilmselt ei jõudnud kojugi, oleme püüdnud neid koolis siin ise lahendada.

Küsimus: Kes teie koolis tegeleb KiVa programmi elluviimisega?

Vastus: Meil on oma KiVa tiim, kus on enamasti tugispetsialistid ja algklassiõpetajad (mitte kõik). Ma ise ei ole KiVa programmiga nii aktiivselt seotud, aga minu meelest on kohe seal programmis ka omad nõuded, et kes täpsemalt on sellega koolis seotud ja kui palju neid peab olema. Mina annan tunde ka vanemale kooliastmele, algklassidega ei ole mul mingit tegemist, seega ma nii täpselt kahjuks ei teagi, kes meil sellega tegelevad. Aga noh, seda ikka tean, et enamus, kui mitte kõik, algklasside õpetajad ja siis tugimeeskond.

Küsimus: Mida teie koolis KiVa-programmi raames tehakse?

Vastus: Esimesed kuus klassi tegelevad klassijuhatajatundides KiVa käsiraamatu põhjal erinevate teemade käsitlemisega, mis on mõeldud kiusamise ennetamiseks. KiVa meeskond lahendab keerulisemaid juhtumeid ja õpetajad peavad korda. Algklasside osas pööratakse KiVale väga palju rõhku. Eesmärgiks on, et kui nad oma algklassieast välja kasvavad ja tulevad nõ suurte sekka, siis

nad oskaks käituda, oskaks märgata, arvestada. Et ei tekiks suurt rüselemist ja arusaamatust. (Meil on algklasside osale oma korrus, kuhu põhikooli- ja gümnaasiumiõpilastele asja ei ole, nagu ka algklassiõpilased ei tohi minna teistele koolikorrustele).

Küsimus: Mil määral pöörab KiVa programm tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele?

Vastus: Eks ta ikka pöörab, minu enda klassis oli üks taoline juhtum mõned aastad tagasi. Arutasime teemat käsiraamatu alusel ja ka politsei esindaja käis klassijuhatajatunnis rääkimas. On olnud ka koolis teisi juhtumeid, näiteks ühe video levitamise asjus, aga kahjuks täpsemalt kommeneerida seda praegu ei saa.

Küsimus: Mida täpsemalt küberkiusamise ennetamiseks ja sellega toimetulemiseks te siin kohapeal teete?

Vastus: Kuna oleme KiVa kool, siis KiVa profülaktilised tunnid ja muu sellega seonduv on juba ääretult tavapärane. Aga oleme kutsunud sageli kooli ka politseid ja veebikonstaablit näiteks õpilastele loenguid pidama. Ma nüüd ei teagi, kas see on ka äkki KiVa nõue või pigem usun ma, et KiVa spetsialistid näevad, et selleks on vajadus ja kasutavad seda siis otstarbekalt ära. Ma leian, et võibolla kõige suurem kasu ongi neist politsei poolt peetud loengutest. Õpilased istuvad sirge seljaga ja kuulevad, kõigil on autoriteet. Kui oma igapäeva õpetaja räägib sama juttu, siis ehk ei jõuagi nii tugevasti öeldu kohale. Aga veel on meil siin oma majas sees omal algatusel ja vastavalt vajadusele eri-klassijuhatajatunnid. Need on aga siis ellu kutsutud ka sündmuse põhisel.

Küsimus: Kuivõrd esineb teie koolis kiusamisjuhtumeid /küberkiusamisjuhtumeid?

Vastus: Ma igapäevast kiusu ei oskagi siin välja tuua. Koolipäevad on pikad, suhteid õpilaste ja õpetajata vahel on igasuguseid. Aga nagu juba mainisin, et minu klassis oli üks juhtum, kus siis tütarlaps saatis ebameeldivaid ja laimavaid sõnumeid, sageli seksuaalse või alandava sisuga ja no see teine suurem juhtum oli paar aastat vanemate õpilastega, kes tegid ebaseaduslikult video vägagi ebameeldivast vahejuhtumist ning lasid selle netti ringlusse.

Küsimus: Kuidas on need lahenenud?

Vastus: Minu klassi tütarlaps kasvas suureks. Lõpuks kas siis sai oma teost aru või tulid lihtsalt teised huvid peale. Enne oli nii, et rääkisid mis sa rääkisid, kohale talle ikka midagi ei jõudnud. Kuni siis järsku ühel uuel õppeaasta alguses oli tegu nagu täitsa teise inimesega, kohe oli aru saada, et on nõ suureks saanud. Videot on küll võimalikult palju ära korjatud, aga tegelikult ringleb see siiani ja kes väga tahab, leiab selle ülesse ja saab ka aru, kes on sellesse loosse seatud. Need õpilased on veel meie koolis, aga nad oleks ka nagu ise sellest juhtumist nüüdseks välja kasvanud, vähemalt nii mulle tundub.

Ja veel meenub selline lugu, et koolivälisel ajal kogunes kamp põhikooliealisi poisse. Ühe noormehe kallal pandi toime tegevusi, millest ma siinkohal detailsemalt rääkima ei hakka, aga lühidalt olgu öeldud, et tegemist oli ahistamisega. Kiusamise osa oli ka tegevuse filmimine. Filmitud video läks laiali ja ilmselt ringleb siiani. Kuna lugu ainult paisus ja jõudis väga suure kõlapinnani, siis pidasime vajalikuks ka politsei sekkumise ja selgitustöö õpilastele. Aga kuna selleks ajaks oli videot vaadatud juba Virust Võruni, siis on raske uskuda, et see kunagi enam internetist päriselt kaob. Ohver vahetas kooli, teised poisid on jätkuvalt politseil pidevalt jalus.

Küsimus: Millist liiki kiusamist esineb rohkem?

Vastus: Ei oska tõesti statistiliselt öelda. Ilmselt ikka mingit koridorides nügimist ja ütlemist on rohkem kui küberkiusamist, aga väita ei julge midagi. See nügimine on see, mis meile silma paistab ja mis paneb koheselt reageerima. Oma nutitelefoni sahistavad nad alailma ja sealne meieni, st õpetajateni, ei jõuagi. Kui siis vaid suuremad juhtumeid, aga pole neid minuni nii väga jõudnud.

Küsimus: Kas ja kuidas on muutunud kiisamine koolis võrreldes ajaga, mil Teie koolis alustasite?

Vastus: Ei teagi. Mulle pigem tundub, et on üldises plaanis vähenenud, aga eelmisel aastal kerkis jälle paar julmemat juhtumit üles, millega küll kohe tegeleti, aga me ei suuda ka kontrollida, mis väljaspool kooli toimub. Võib-olla ütlekski, et laias plaanis pigem on vähenenud, aga see ei tähenda, et aeg-ajalt päris julmi seiku ette ei tuleks.

Küsimus: Mil määral on koolis tavakiisamine vähenenud / suurenenud?

Vastus: No ma jääks siin just välja öeldud sõnade juurde. Kuna ma algklasside osaga üldse kokku ei puutu, vaid ainult suurematega ja pigem rohkem ka gümnaasiumiealistega, siis mina julgen öelda, et pigem on see vähenenud.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et tavakiisamine läheb üle küberkiisamiseks?

Vastus: Oskaksin ainult teoretiseerida, nii et pigem ei julgegi vastata. Aga ma ei näen selgelt pilti, et see kõik võib tänapäeval väga kergelt juhtuda. Eriti, et nutiseadmed on ju ni laialdaselt ja vabalt ja koguaeg kättesaadavad.

Küsimus: Kas saaksite tuua näiteks mõne teie koolis juhtunud loo, kus tavakiisamine on läinud üle küberkiisamiseks või vastupidi?

Vastus: Seesama videolugu. Kiisamine oli, aga sellest tehti video ja pandi see üles. Internetikeskkonnas hakkas see kõik elama oma elu ja sai endale määratlematult suuremad mõõtmed, kui oleks olnud lihtsalt nõ tavakiisamine. Ja kuna see vide on on endiselt leitav, siis see juhtm ju elabki endiselt edasi. Tavakiisamine oleks ammu unustatud, aga see video oma olemasoluga tuletab kõike uuesti taaskord meelde.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et üht ja sama õpilast kiisatakse nii koolis kui internetis?

Vastus: Minu loogika ütleb, et see ei saa olla tavatu, aga kuna ma ei tea eriti küberkiisamise juhtumitest midagi, siis pigem jätan vastamata. Siin ongi see, et küberkiisamine ei jõuagi niivõrd minuni. Minu gümnaasiumiealised ei tule mulle kurtma, mis nende messengerides ja snapchatides ja mis neil kõik veel on, toimub. Või kas siis üldse toimub? Või see ehk ongi nooremate pärusmaa? Aga ma kindlasti ei eita seda. Kindlasti on nõ probleemseid õpilasi, kes sellega kokku puutuvad. Saan vaid väga loota, et neid märgatakse ja osatakse aidata. Ükskõik siis, ole sa kiisatav või kiisaja, abi vajavad mõlemad.

Küsimus: Kas ja kuidas on kiisamine ja küberkiisamine muutunud alates nutiseadmete laialdasest levikust õpilaste seas?

Vastus: Ilmselt käib päris palju nokkimist SMS-ide, Messengeri jne kaudu. Eelmisel aastal oli ka üks juhtum SnapChatis (gümnaasiumi osas), kuhu saab panna ükskõik mida anonüümselt.

Keegi tegi endale kooli nimega konto ja hakkas sinna postitama laimavaid ja kiuslikke fotosid. Asjaga tegeles ka politsei, aga leiti, et kuriteo koosseis puudub ja seega ei saanud ka välja nõuda IP-aadressi. Selliseid asju ei juhtuks nii kergesti, kui igapäev telefonitaskus ei oleks.

Küsimus: Kuidas Te hindate õpilaste teadmisi kiusamise/küberkiusamise osas?

Vastus: Kardetavasti on vähemalt põhikooli keskepaigast ülespoole õpilased sellega palju paremini kursis kui õpetajad.

Küsimus: Kui hästi tunnevad õpilased küberkiusamisega seotud ohtusid?

Vastus: Ilmselt tänapäeval juba tunnevad, sellest ikkagi räägitakse päris palju. See on teoreetiline pool. Aga kas nad selle tundmise ja teadmise ka nõ pärisellu kaasata oskavad, selles ma nii kindel ei ole. Netikultuur minu hinnangul ei ole ülemäära kõrge. Messengeris kirjutavad nad ja ütlevad palju rohkem, kui päris elus. Minu meelest on paljudel kohati mulje, et kirjutades nagu sa ei esinda täiel määral iseennast, et kirjutad ära ja mis seal ikka. Näost-näku juba nii palju ei ütleks ja nii julge ei oleks. Samas on just ju see kirjutatav see, mis jätab oluliselt rohkem jälgi kui näost-näku ütlemine.

Küsimus: Kui hästi nad oskavad nendega toime tulla?

Vastus: Ega sageli ei oskagi. Alustame sellest, et nooremad õpilased ei julge vanematele, sõpradele või õpetajatele sellest isegi rääkida. Gümnaasiumi SnapChati juhtumi puhul pöördusid õpilased minu poole, kuna nad kartsid oma nimedega politseisse minna.

Küsimus: Kuivõrd on nad kursis sellega, mida teha küberkiusamist pealt nähes?

Vastus: Kursis on nad kindlasti. Iseasi, kas nad selle järgi ka käituvad. Mina arvan, et pigem mitte. Lüüakse käega, mõeldakse, et mind see ei puuduta, loodetakse, et midagi ei märgata.

Küsimus: Kas ja mil määral on õpilaste teadlikkus kiusamisest / küberkiusamisest muutunud?

Vastus: Kindlasti on teadlikkus kasvanud. Juba KiVa programm käib läbi igasugu situatsioonid, mida õpilased ise ei pruugi kiusamisena tajuda („me tegime ju ainult nalja!“), aga mis on tegelikult siiski kiusamine. Kui mul endal oli põhikooliklass juhatada, oli ka mitmeid kordi sellest juttu. Ka küberkiusamisest räägitakse aina rohkem ja kui keegi isegi algklasside õpilastest tuleb väitma, et ta ei tea sellest midagi, siis pakun, et ta lihtsalt valetab või ei saa küsimusest õigesti aru. Aga veelkord. Teadlikud võivad nad olla, aga kuivõrd oskuslikult nad selle teabe tavaellu rakendavad.

Küsimus: Kuidas teie koolis reguleeritakse nutiseadmete kasutamist?

Vastus: Meie koolis ametlikke piiranguid telefonide kasutamise osas ei ole. Sellest on küll palju räägitud, aga kuna meil eriti tunnis probleeme ei ole seoses nutitelefonidega, siis me oleme jätnud ka tunnivälise aja reguleerimata. Võibolla lähitulevikus midagi muutub selles osas, kuna järjest enam on surve, et pigem võiks telefonid kooliajal olla kas siis all garderoobis või midagi sellist. Algklasside õpetajad küll sageli ei lubagi telefoni päeva jooksul kasutada, kui õpilasel pole vajadust kellelegi helistada. Aga seal on ka kontakt õpilaste ja õpetaja vahel hoopis teine ja kontroll parem.

Küsimus: Kuidas teie koolis suhtutakse nutivabadesse aladesse?

Vastus: No meil on siin küll ühe klassi uksele silt „nutivaba ala“ koos soovitusetega, mida seal pigem teha võiks. Aga mina pole küll näinud, et see õpilasi kuidagi peataks. Ja ühel korral on ka meil üks koridori pool nutivabaks märgistatud. Aga ikka kasutavad. See vajadus pidevalt oma telefoni näppida on sedavõrd suur, kooliastme vanusest sõltumata.

Küsimus: Mil määral oleks telefonide tundidesse kaasavõtmist Teie arvates vajalik piirata?

Vastus: Minul endal ei ole juba mitmeid aastaid olnud probleemi, et õpilased tunnis töötamise asemel telefoni nokiks. Pigem kasutame inglise keele tundides neid kas sõnaraamatute kasutamiseks või Kahoodi mängimiseks vms. Olen suutnud telefoni teha oma tundides õppevahendiks. Sellega on minu arvates siis ka see hea asi, et nad saavad oma vajadust telefoni pidevalt kontrollida justkui rahuldunud, mis sest, et õppetöö vormis. Eks see vajadus kontrollida tuleb õpetaja seatud distsipliinist. Ja kui keegi õpilastest seda distsipliini korduvalt eirab, eks siis tuleks mõelda uutele reeglitele. Senimaani, kuni kõik toimub ka telefone kaasatas, ei näe ma otsest vajadust midagi piirata.

Küsimus: Kui palju õpilased pöörduvad kiusamisjuhtumitest teavitamiseks / nende lahendamiseks / abi saamiseks Teie kui õpetaja poole?

Vastus: Klassijuhataja poole ikka pöörduakse. Põhikooliõpilaste probleemid jõuavad sageli õpetajani ka läbi lapsevanemate, õpilane ise sageli ei tulegi. SnapChati juhtumist oli ülal juba juttu ka.

Küsimus: Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite?

Vastus: Põhikoolijuhtumi puhul tegelesime pigem omavahel, politseiniku kutsusime üldist selgitustööd tegema. SnapChati andsime kohe politseisse, kuna tegemist oli väga terava laimukampaaniaga.

Küsimus: Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite? Kuidas lahendaksite Teie kiusamisjuhtumi, mida Teile kirjeldasin?

Vastus: Kindlasti vajab ta professionaalset abi. Tavaõpetajast ja isegi klassijuhatajast võib jääda väheks, kui trauma on väga suur. Kui ta on nõus klassijuhataja või mõne teise asjassepuutuva õpetajaga rääkima, peab ta kindlasti ära kuulama ja rõhutama, et tema ise ei ole kindlasti kuidagi selles süüdi, et teised õpilased võtsid nõuks video teha ja internetti panna.

Küsimus: Mis abi vajavad kiusajad?

Vastus: Üsna sageli on sellistel kiusajatel endil enesehinnanguprobleem. Kindlasti peab neile selgitama, kui halb nende tegu oli, aga ilmselt siinkohal ei piisa karistusest. Ehk saab neid kuidagi suunata kas mingitesse spordi- või muudesse huviringidesse, kus tegevus on ikkagi täiskasvanu poolt kontrollitud. Nendega peaks aeg-ajalt ka vestlema, et teada saada, kuidas neil läheb.

Küsimus: Mida teha sotsiaalmeedias ringleva videoga? Kuidas rääkida ülejäänud klassiga / kooliga, kes on videot näinud?

Vastus: Õelda kõigile sõnaselgelt, et sellise video oma telefonis omaminegi on kuritegu. Kutsuda klassidesse politseinikud, kes saavad telefonid üle kontrollida (seda oleme teinud). Püüda

selgitada, millised tagajärjed võivad taolisel videol olla (meie juhtumid pidi kannatanud poiss kooli vahetama). Politsei saab ka tegeleda – nii palju kui võimalik – selle maha võtmisega erinevatelt saitidelt. Väga oluline on see, et õpetajad annaksid oma sõnade ja hoiakuga edasi sõnumi, et sellise asja suhtes valitseb nulltolerants.

Küsimus: Kas te sooviksite ise veel midagi lisada?

Vastus: Kiusamise mõõda on läinud pigem hoomamatuks ja meie siin koolis, isegi vaatamata sellele, et oleme eesrindlikud KiVa programmi kasutajad, ei jõua seda kontrolli alla saada. Meie tegevus siin on vaid piisake suures meres. Kodu-kool-laps-lapsevanem-õpetaja. See on oluline ring ja kõigi osapoolte koostöö on siinjuures ääretult oluline. Kui üks lüli ei tee koostööd, tekivadki juhtumeid, mida me oma töös kahjuks igapäevaselt näeme ja mis segavad traditsioonilist õppetööd. Traditsioonilist kiusamist on võrreldes küberkiusamisega suht lihtne tabada, aga ka siin olid suured lüngad ja kui mitte meil, siis kuskil ikka, tekkisid kiusamisjuhtumeid, mis kestsid aastaid ühe õpilase suhtes. Ent see, mis toimub nutiseadmetes, üldse mitte ei pruugigi kunagi kooli jõuda ja nende juhtumite lahendamiseks ja õpilase aitamiseks jäävad meil käed lühikeseks. Aga me oleme tublid. Alla ei anna ja teeme oma tööd edasi.

Jaana Uustal: Aitäh!

Intervjuu transkriptsioon 4

Kood TIK2

Transkriptsioon

Intervjuu pikkus: 52 min

Intervjueerija: Jaana Uustal

Intervjueeritav: Tugispetsialist

Intervjuuküsimused - KiVa kool

Küsimus: Mis aastal teie kool KiVa programmiga liitus? Kuidas KiVa programm on teie koolis vastu võetud?

Vastus: Meie kool liitus 2013/2014 õppeaasta. Igal aastal on olnud meil siin omad raskused, algus oli ikka väga raske. Tundide teema, just põhikooli osas, ajaprobleem. Ainult klassijuhataja tunnis on ajaliselt võimalik KiVa programmist midagi teha, et aega selleks leida. Aga kui nüüd mõelda, et klassijuhatajatund on ainult kord nädalas ja on ju veel palju teisigi teemasid, mis oma klassiga arutada – siis nagu ei jääkski KiVa jaoks kohe üldse mitte aega. Algklassides on jah lihtsam, et KiVa tund ongi kohe õppeprogrammi sisse arvestatud. No ja tasustamine. Me teame, et Tallinnas näiteks tasustatakse suurem hulk tunde kui meil siin, meil ainult 1 tund nädalas tasustatakse. Veel siis vestide kandmine. Programmist tulenevalt on ette nähtud, et KiVa-korrapidajad kannavad ilusasti vesti, et nad oleksid kergesti nähtavad ja eristatavad. Ent alguses kohe üldse mitte keegi ei tahtnud meil siin seda vesti kanda. Nüüd õnneks on sellega harjutud ja ei teki enam probleeme. Üks teema on muidugi, et kas see vest peab siis just selline olema nagu ta on, et täiskasvanugi ei taha seda omale selga panna. Saaks ju mõelda midagi muud eristamise jaoks, või siis lihtsam ilusam vest. Samas meie koolis oli vahepealsetel aastatel korrapidaja roll vahetunnis üldse täitsa ära kadunud. Nüüd tänu KiVale kui see tagasi on, siis jumal tänatud, et on. Kord majas, lapsed rahulikumad, kõik rahulikum. Aga sellised algusaasta raskused oleme nüüdseks kindlasti ületanud. Ent ei saa öelda, et kõik oleks sujuvalt läinud, oli ikka üksjagu pusimist ja selgitamist.

Küsimus: Kuidas lahendati kiusamisjuhtumeid enne KiVa-ga liitumist?

Vastus: Eks siis keerukamate asjadega tegeles näiteks koolipsühholoog. Aga üldiselt iga klassijuhataja lahendas juhtumeid omamoodi. Selget ja konkreetset ülevaadet ei olnud, suheldi lapsevanemaga, lapsega, ka õppealajuhatajaga. Registreerimist ei olnud, ülevaadet ei olnud.

Küsimus: Kes teie koolis tegeleb KiVa programmi elluviimisega?

Vastus: Meil on oma KiVa meeskond siin kohapeal koolis olemas. Aga meil siin kohaliku haridusmaastiku tasandil on nüüd just nii palju muutunud ja teistmoodi. Koolis igapäevaselt enam tugimeeskonda ei ole, st sotsiaalpedagoog jms. Nemad asuvad igapäevaselt koolist eemal tugikeskuses. Kui on raskemad juhtumid, siis alles pöördume nende poole. Muidu püüame lahendada kõik siin koolis kohapeal. Esmalt klassijuhataja ja tema siis vaatab, kas ja kuidas on vaja informeerida meid, st koolis olevat KiVa meeskonda. Ja kui ka meie hakkama ei saa, siis üldist tugikeskust informeerime juba meie.

Küsimus: Mida teie koolis KiVa-programmi raames tehakse?

Vastus: Midagi uut me ise siin välja mõelnud ei ole, kõik on tavapärane ja järgime ette antud kava. On KiVa tunnid 1-4 ja 4-6 klassidele ka. Siis see vestide kandmine ja korra pidamine. Veel on meil KiVa plakatid väljas, üritused, loengud, orienteerumine. Kooli alguses lastevanemate teavitamine. Oli ka kogu personalile koolituspäev. Oleme kutsunud ka KiVa enda sihtasutusest meile kedagi loengut pidama.

Küsimus: Mil määral pöörab KiVa programm tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele?

Vastus: Ikka pöörab. Meil siin hiljaaegu oli üks suurem juhtum. Vestlesime siis seotud lastega, misjärel nad pildid võtsid maha. Selgitame, et kiusajad on ka need, kes oma sõnadega artiklit kommenteerivad. Samuti et iga sõnamulin ei ole veel kiusamine, tunnetuslik väli. Väikseid intsidente on ikka olnud, aga need leiavad lahenduse ilma meieta, st klassijuhataja on need vestluse käigus lahendanud. Libakontosid nad siin aeg-ajalt teevad, suurt probleemi ei ole ei vanemates klassiastmetes, no vähemalt meile ei ole jõudnud.

Küsimus: Mida täpsemalt küberkiusamise ennetamiseks ja sellega toimetulemiseks tehakse?

Vastus: On arvuti tunnid, noorsoopolitsei, targalt interneti programmid, huvijuht kutsus klasse interneti kiusamise loengule

Küsimus: Kuivõrd esineb teie koolis kiusamisjuhtumeid /küberkiusamisjuhtumeid?

Vastus: Verbaalseid kiusamisjuhtumeid esineb kindlasti enim. Just põhikooliosas. 4-klassi üleminek viiendale on väga raske. KiVa tuleb ka 7 ja 9 klassis, aga siis kiusamisteedad juba muutuvad, tulevad juba paarisuhted ja sellest tulenevad kiusamised. Et osad on veel lapsemad ja naeravad neid, kes tahavad käsikäes käia vms. Füüsilist kiusamist praegu ei ole olnud, ikka verbaalne on see.

Kui keegi on klassis väga eraklik, tagasihoidlikum, siis kamp teisi hakkab nägema, et võim käib läbi, ei luba sööklas seal istuda, kui mingit mänguasja ei ole, siis sina siia lauda ei tule jms. Palju ka välimuse suhtes sõnadega tehakse haiget. Kui kellegi riided erinevad. Kui veidi korpulentsem tüdruk, siis. Aga riietuse osas on meil õnneks koolivorm, mis hoiab palju pingeid ära. Ent ikkagi vaatamata sellele on olnud riietumise osas kiusamist, mis siis veel oleks, kui vormi ei ole! Nii et leian, et koolivorm on hea, peab olema.

Küsimus: Kuidas on kiusamisjuhtumid lahenenud?

Vastus: Üks juhtum oli meil lausa näiteks selline, et lõppes nii, et õpilane vahetas kooli. Meie hinnangul tulenes see siis lapse isiksusest, vaimsest tasakaalust lähtuv oli kõik. Ta läks algklassidest edasi põhikooli, kiusati ka klassijuhatajat juba selle lapse kaudu, nii et klassijuhataja pani lahkumisavalduse. Lapsevanemad viisid ta nii kaugele. Laps muudkui, et teda kiusatakse, mõtles ise lugusid välja, et koolipshühholoog pani talle vastu pead, aga oli võimalik tõestada, et seda ei olnud jms. Kui juhuslikult nähti, et laps ka ise kiusas, siis lapsevanem oli fakti ees ja pani lapse hoopis teise kooli, aga teises koolis me teame, on tal edasi samad asjad. Probleemid on lapses ja vanemad lähevad lapsega kaasa, ei kuula meid ja ei otsi meie kaudu lapsele abi.

Aga muidu on siis meil probleemi ilmnedes esmane vestlus ja järelvestlus ja vahest rohkem või 1 kord veel vestleme, siis juba lahenevad asjad.

Küsimus: Millist liiki kiusamist esineb rohkem?

Vastus: Ikka seda tavalist kiusamist on rohkem. Kõik kiusamisjuhtumid ei jõua KiVasse, saame enne ka ära lahendada. Laste ja õpetajate kontakt on väga hea algkoolis. Ka põhikoolis, aga suuremad lapsed, tegelevad palju juba ka väljaspool kooliaega. Kui näiteks politsei tegeleb meie kooli lastega, on vaja seda meile ka teatada. Et kui lapsed teavad, et meie teame, tõmbavad nad ka ise tagasi.

Küsimus: Või te äkki ei märka küberkiusamist, sest see on varjatud?

Vastus: Ikkagi teaksime, kui oleks ka palju häirivat ja haiget tegevat küberkiusamist, lapsed tulevad ja räägivad, nad on päris avameelsed.

Küsimus: Kas ja kuidas on muutunud kiusamine koolis võrreldes ajaga, mil Teie alustasite?

Vastus: Lastevahelised suhted on laias laastus ikka samad, aga tunnen, et lastevanemate survepool on tugevnenud. Lapsevanemal ei ole aega ka oma last ära kuulata. KiVa teeb tugevalt vahet, et kas on konflikt või kiusamine. Konfliktidega meie ei tegele, ainult siis, kui on pikaajaline, korduv ja kui klassijuhataja ei saa ise enam hakkama.

Küsimus: Mil määral on koolis tavakiusamine vähenenud / suurenenud?

Vastus: Nii ja naa. Täitsa üheselt küll ei ütle. Kõigub. Eestis tehtud analüüside põhjal, et pigem vähenenud. Aga ära ei kaogi. Oleneb ka lendudest ja aastatest. Teavitamises peitub suur roll. Et terve kool on selle taga, et terve kool on KiVa kool, mitte me üksinda vaikselt ei pusi siin seda asja. See on väljapaistev hoiak ja aitab väga palju.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et tavakiusamine läheb üle küberkiusamiseks?

Vastus: Ei ole seda täheldanud. Tegeleme kohe, lahendame kohe, ei teki suuri asju, meil on siin kohe päriselt sõbralikud suhted.

Aga tuli meelde, et eelmises lennus oli meil, et verbaalne kiusamine läks üle küberkiusamiseks paralleelklassis. Filmiti läbi akna tunnis, koledad kommentaarid, aga kõik lahenes vaikselt ja rahulikult ära. Oli väike armukolmnurk, neljas klass ikkagi!

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et üht ja sama õpilast kiusatakse nii koolis kui internetis?

Vastus: No meil on siin nii, et kui me koolis ära räägime, siis räägivad nad kohe kõike omavahel. Kui ka nt kellegile vanemale helistame, siis kohe terve klass teab. Et miks sa pidid emale helistama, et sa ju saad minuga ka rääkida. Sellega on siis nii, et kui me pöörame juba varakult rõhku tavakiusamisele, siis nad teavad juba, et me hoiame silma peal ja ei hakka enam juurde midagi korraldama.

Küsimus: Kas ja kuidas on kiusamine ja küberkiusamine muutunud alates nutiseadmete laialdasest levikust õpilaste seas?

Vastus: Sõnavara, mismoodi lapsed ise suhtlevad, küsimus, kas solvuda v mitte. Aga see kõik on ka juba kergelt üle läinud, jaotunud juba. Nõ vana teema. Nad on nende nutiseadmetega juba nii ammu harjunud, et enam ei pane ise ka tähele, et kust see muutus ja missugune kõik on alguse saanud.

Küsimus: Kuidas Te hindate õpilaste teadmisi kiusamise/küberkiusamise osas?

Vastus: Kui õpetaja on oma KiVa-tunnid korralikult läbi viinud, et siis on nad päris teadlikud. Et ei teki probleemi, st kui algklassides on korralikult läbi viidud, on õpilased teadlikud edasi ka põhikoolis. Pärast on lihtsam arutleda, analüüsi läbi viia jms.

No on näitks plakatite võistlus, kõik teevad, on targad, teavad mis on. Aga ikka korraldavad midagi. Et erinevust ja kõike peab austama, riietus, nahavärv, nädal möödab ja jama ikka majas, jälle tuleb edasi rääkida. Teooria praktikasse viimine ikka raske. Tunded ja iga. Et kui nokite riiete kallal, siis ka lapsevanem võiks veidi vaadata ja anda juhiseid. Et see on järjepidev ja katkematu töö ikkagi. Vahet pole, kui palju on mingis klassiastmes midagi räägitud, ikka tuleb rääkida veel ja veel ja nii koguaeg ja korduvalt.

Küsimus: Kui hästi tunnevad õpilased küberkiusamisega seotud ohtusid?

Vastus: Vast ikka tunnevad. Oleme siin nendega koos vaadanud ja läbi käinud ning pärast arutlenud näiteks mõned netilamba lood, veel targalt internetis, kiva mängud. Aga no teadagi, teismelise siht, et proovime midagi, mis on meile keelatud. Nii see on...

Küsimus: Kuivõrd on nad kursis sellega, mida teha küberkiusamist pealt nähes?

Vastus: Tunnevad ära ja tulevad ja räägivad. Keegi julge ikka leidub. Seda on aastatega tunnetada, et tuleb rääkima keegi kolmas, et temaga on nii ja nii, oskavad seista oma kaaslaste ees. Mis ma enne olen öelnud, et meil on siin head suhted ja raske oleks öelda, et midagi tõsist jääks varjatuks. Keegi ikka tuleb ja räägib.

Küsimus: Kuidas teie koolis reguleeritakse nutiseadmete kasutamist?

Vastus: Algklassilapsed telefone ei kasuta, nii on klassijuhatajatega kokku lepitud ja see meil toimib, eraldi reeglistikku selle kohta ei ole. Õppeülseannetel tunni ajal nad võivad oma telefone kasutada. Vanemas kooliastmes vahetundides ollakse telefonides palju, aga seda ei ole me eraldi reguleerima hakanud. Ei saa võtta üht ja ranget seisukohta, et telefon on häiriv. Näiteks kunstitunnis nad maalivad sellega ja muusikatunnis kuulavad muusikat. Selle nutiseadme taga on tänapäeva lapsele ka palju head, millest nii palju ei räägita. Ainult et kui halb see nutiseade on, aga tuleb leida tasakaal ja see nutiseade hoopis enda kasuks tööle panna.

Küsimus: Kuidas suhtutakse nutivabadesse aladesse?

Vastus: Meil on siin nutivaba ala täitsa olemas, aga ausalt öeldes on see täiesti mõtetu. No on üks koridor pooleks tehtud, et ühel pool võib ja teisel mitte, aga see ei toimi. Piiranguid ei ole.

Küsimus: Mil määral oleks telefonide tundidesse kaasavõtmist Teie arvates vajalik piirata?

Vastus: Algklassides on se siiski keelatud ja neile tuleb kindlasti seada kindlad reeglid ja piirangud. Keelata saab asju kui teame, et keelamine annab ka tulemust. Kõike nii rangelt keelata ja piirata ei saa. Meie siin oleme seisukohal, et põhikoolis ei saa, sest see seade oma võimalustega on neile sedavõrd ahvatlev, et siis nad lähevad sellega üldse kusagile nurkadesse, meie silma alt ära.

Ehk peitub tasakaal selles, et ei näeks selles nutiseadmes ainult halba. Osad õpilased pildistavad kohe täitsa kunstipäraseid fotosid, teised vaatavad materjale enne tunnikontrolle, või kasutavad üldse palju õppimiseks. Et kui nt keegi puudub, pildistab sõbra vihikust seda osa, mis eelmises tunnis kirjutati. See on väga lubatud. See on ikkagi abivahend, oleme seadnud piirid, mitte liiga piiravad ja ranged ning see toimib.

Küsimus: Kui palju õpilased pöörduvad kiusamisjuhtumitest teavitamiseks / nende lahendamiseks / abi saamiseks Teie kui tugispetsialisti?

Vastus: Esimene kontakt on alati oma klassijuhataja. Võib ka lapsevanem meiega ühendust võtta, kui on tagasihoidlikum laps. Aga üldiselt algab kõik klassijuhatajast. Otse meie poole eriti ei pöördu, meie suhtleme eelkõige läbi klassijuhatajate.

Küsimus: Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite?

Kuidas lahendaksite Teie kiusamisjuhtumi, mida Teile kirjeldasin?

Mis abi vajab kiusatav?

Mis abi vajavad kiusajad?

Mida teha sotsiaalmeedias ringleva videoga?

Kuidas rääkida ülejäänud klassiga / kooliga, kes on videot näinud?

Vastus: Alustaks ikka ka KiVa meetodite läbi. Esmane vestlus oleks nii kiusaja kui kiusatavaga, alguses ka eraldi. Siis järgneb juba tugivõrgustiku loomine. Järelvestlused, ka muu seltskond kaasata lõpuks.

Ka lastevanemate informeerimine on oluline. Kohe samal päeval, kui vestlus on ära toimunud, siis teavitatakse klassijuhatajat ja tema teavitab lapsevanemat.

Teisi õpilasi, kui olukord nõuab, informeeriks klassijuhatajate tasandil, informeeriksime neid ja nende kaudu tunnis.

Kui võimalik, siis video eemaldada esimesel võimalusel kiiresti netikeskkonadest.

Küberkiusamise juhul jälgida, et kuhu see edasi läheb, meie ei saa ju maha võtta.

Aga meil oli siin endil üks omapärane juhtum. Et siis mängiti jalgpalli. Nii, et olid karistuslöögid, üks on väravas, teised mitme meetri kaugusel, väravas ainult üks poiss, teised filmisid. See väravas olnud poiss siis, ta oli pikali maas, karjus valudes, siis jagati seda kõike sotsiaalmeedias. Tegu oli seitsmendikega, et mitte enam ju nii väikesed, vaid täitsa juba enda tegudest arusaajad inimesed. Kuna see, kes väravas oli, ütles, et teda ei kiusatud, kuna ta tahtis jätkuvalt kuuluda sinna seltskonda, aga see mida videol nägime, oli ikka konkreetne vägivald. Klassijuhataja pöördus politsei poole, ja nõustas ise ka meid, st KiVa meeskonda. Seejärel otsustasime nii, et võtsime ise kõik seltskonna kokku, ka lapsevanemad, et mida teha, kuidas reageerida. Lõpuks oli nii, et lapsevanemad ei mõistnudki, et mis toimub, et mingit kiusamist ei olnud ju, et lapsed niisama mängisid. Mis sest, et üks röökis valudest jateised kõik irvitasid ja filmisid ja jagasid seda sotsiaalmeedias. Hoopis vanemad küsisid meilt, et kas me teame, et mis on *jackass*. Et see, mis just toimus, oligi see *jackass*, ja et lapsed kasvavad selles maailmas, et nad vaatavad seda ja lihtsalt jäljendavad, et oleks lõbus. Lõpuks direktor pöördus kooli poole. Kool mõistis tegevuse hukka, vanemad ei tulnud kooli taha. Lapsed ütlesid, et see on mäng.

Nii et tuleb kõigega kaasa minna. Muutuva maailmaga. See, mis meile täiskasvanutele tundub ülim kiusamine, siis mingite omapäraste uute reeglite ja kommete järgi seda ei olegi. Ehk ei ole seda siis ka see teie kirjeldatud juhtum? Et lapsed tahtsidki nii teha? Tagurpidi pööratud maailm...

Küsimus: Kas te soovite veel midagi lisada?

Vastus: Võibolla rõhutaks selle kord veel üle, et ranged piirangud ja reeglid ei ole mingi garantii kiusamise likvideerimiseks. Nutiseade tuleb panna enda kasuks tööle ning kõigil on kergem. Kiusamine isenesest käib ikka kollektiiviga kaasas ja koolis me sellest juba ei vabane. Saame vaid suunata ja teadlikult tegeleda.

Aitäh!

Intervjuu transkriptsioon 5

Kood ÕPMK1

Transkriptsioon

Intervjuu pikkus: 53:48

Intervjueerija: Jaana Uustal

Intervjueeritav: Klassiõpetaja

Intervjuuküsimused - KiVa programmiga mitteliitunud kool

Küsimus: Teie kool ei ole liitunud KiVa programmiga. Miks?

Vastus: Meie kool osales pilootprojektis KiVa esimesel aastal Eestis. Järgmiseks aastaks lagunes meie kooli tugisüsteem, kelle eestvedajad olid KiVa tiimi liikmed. Samuti tundus juhtkonnale KiVa programmi jätkamine liigselt kulukas. Sel ajal ei olnud ka tugimeeskond koolis piisavalt suur, et selle asjaga tegeleda. Alles nüüd on leitud piisavalt vahendada, et arendada tugimeeskond selliseks, kes jõuaks ka KiVa ja kõikide muude vajalike asjadega tegeleda. Vahepeal oli meil vist ainult 1-2 tugimeeskonna poolset koolitöötajat, nüüd on neid ikka palju rohkem. Aga nagu te ise ka juba teate, et me kohe oleme taasliitumas ja uuesti KiVa proovimas. Täpsemalt oskab sellest kindlasti rääkida meie KiVa-meeskonna juht. Meid õpetajaid on igatahes informeeritud, et oleme KiVaga taasalustamas ja et lastel, algklasside osas, tulevad tunniplaani ka mõned KiVa-teemalised tunnid.

Küsimus: Kas teie hinnangul oleks see liitumine KiVa-ga vajalik?

Vastus: KiVa programmiga oleks vajalik liituda, kuna sellega liitunud koolid on saavutanud suuri edusamme. Meie kool on olnud ajaga järjest kasvav, seega on olnud kasvavas trendis ka kiusamisjuhtumeid. Õpetajana küll tunnen, et väga oleks vaja professionaalset lähenemist kiusamisjuhtumite lahendamiseks. Kaua sa ikka õpilast peale tunde jäta ja talle käitumisalast loengut pead, tore oleks, kui asjaga saaks tegeleda süsteemselt ja mingi järjepideva loogika alusel. Ja ei pea ju ka ise jalgratast leiutama, kui see juba tehtud on. Ehk et KiVa-programm on minu meelest küll nüüdseks juba ammu end tõestanud ja meie kool oleks võinud sellega vabalt liituda ka mõned aastad varem. Aga nagu eelnevalt ütlesin, oli meil probleem tugimeeskonna komplekteerimisega, mille nüüdseks õnneks ületanud oleme.

Küsimus: Kuidas teie koolis lahendatakse kiusamisjuhtumeid?

Vastus: Eks meil ole see nüüd kohe kõik suures muutumises. Kindlasti läheb väga palju üle tugimeeskonnale. Aga senini on meil olnud siis nii, et meie koolis lahendab kiusamisjuhtumeid klassijuhataja ning vajadusel kaasab koolipsühholoogi. Toimub vestlus või ka grupivestlus. Eks see laias laastus ma kujutan ette jääb ka samaks. Esmane kontakt jääb niikuinii klassijuhataja kanda, sellest ei ole pääsu. Eks ka klassijuhataja, just algklasside osas, tunneb niikuinii nõ oma lapsi kõige paremini ja teab nende probleeme süvitsi. Eks ta siis vajadusel informeerib tugipersonali või võtab ka ise lahendamistest osa.

Küsimus: Kes teie koolis tegeleb kiusamise ennetamisega?

Vastus: No praegu, kui me ei ole KiVa-ga liitunud ja sealset programmi ei järgi, on jäänud kõik klassijuhataja õlule. Kuna ma ise tegelen ka igapäevaselt algklassidega, ja mul on nõ oma klass, siis tegelengi oma klassi kiusamisjuhtumite lahendamiste ja võimalikult ka nende ennetamistega ikka igapäevaselt. Sellest ei ole pääsu, kiusamine on nii koolis sees, et see ei loe, et me ei ole KiVa-ga liitunud, tegelema peame sellega ikka. See ei ole nii, et me ei ole KiVa-ga liitunud ja siis me üldse kiusamisega ei tegele. Ikka igapäevaselt tegeleme. Laias laastus siis kiusamise ennetamisega tegelevad meil peamiselt klassijuhatajad. 1.-4.klassini toimub see süsteemsemalt. Põhikoolis tegeleb sellega pigem sotsiaalpedagoog, kuna siis on õpilastel juba aineõpetajad ja kontakt klassijuhatajaga ei ole enam selline nagu algklasside osas.

Küsimus: Aga kiusamisjuhtumite lahendamisega?

Vastus: Kiusamisjuhtumite lahendamisega tegeleb siis ka ikklassijuhataja, sotsiaalpedagoog või psühholoog. Samuti sekkub iga aineõpetaja ning teavitab sellest klassijuhatajat. Seda just põhikooli osas, kus aineõpetajad puutuvad igapäevaselt õpilastega rohkem kokku kui klassijuhataja.

Küsimus: Mida täpsemalt te ise kiusamise ennetamiseks tehakse?

Vastus: Algklassides on mitmeid katkendeid ja situatsioone, kus toimub kiusamist. Kuna me klassiõpetajana viibime lastega ka vahetunnis väga palju nõ samas avalikus ruumis, siis on see paljugi meile kõik vahetult näha. Silma kinni ei pigista, ikka sekkume. Paneme siis õpilased arutlema antud teemadel. Samas õpitakse ennast teise olukorda panemist. Et miks ja milleks ja kuidas jne. Et kuidas sina ennast tunned, kui sõber sulle nii teeks ja miks sina sõbrale nii teed jne. Algklassiõpilased on õnneks siiski veel nii palju lapsed, et neil on ka lapselikumad kiusamisjuhtumid. Niisama togimised ja asjade äravõtmised. Aga eks igaüks elab erinevalt seda üle. Õrna hella hingega tüdrukult raamatu äravõtmine klassikaaslase poolt võib mõjuda palju traumeerivamalt kui mõni pealtnäha suurem asi. Põhikoolis on käinud ka mõned külalislektorid kiusamisest rääkimas. Kui klassis on suuremaid probleeme, viib koolipsühholoog läbi tunde ja grupivestlusi, et edasisi probleeme vältida.

Küsimus: Mil määral pöörab teie kool tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele?

Vastus: Küberkiusamisest räägitakse samuti ainetundide raames, kui vastav teema aktuaalne on. Aga ma ei saaks öelda, et me oleks küberkiusamise teemat nüüd nii aktuaalselt käsitlenud. Pigem on ikka tavalised kiusamisjuhtumid, mis leiavad aset siin meie juures koolis. Aga võibolla on see minu arvamus tulenenud ka sellest, et ma töötan igapäevaselt algklassiõpilastega. Meil on siin majas algklasside klassid eraldi, igapäevaselt ma ei ole vanemate koolilastega kontaktis. Ehk nemad pööravad ka rohkem tähelepanu juba küberkiusamisele, jään siin vastuse võlgu.

Küsimus: Mida täpsemalt küberkiusamise ennetamiseks ja sellega toimetulemiseks tehakse?

Vastus: Nagu ütlesin, siis algklassi osas küberkiusamine ei ole nii teemas. Aga mis mule meelde tuleb, on see, et mõni aeg tagasi oli meil küll siin õpilastele selline päev, kus räägiti turvaliselt internetis käimisest. Siis kaasati ka algklasside õpilased. Kooli oli kutsutud vist siis veebikonstaabel, kes pidas vastava teemalisi loenguid erinevatele kooliastmetele. Minu meelest oli see küll õpilastele väga vajalik informatsioon. Et kuidas paroole hoida ja kuhu maksab kontosid teha ja kuidas netis suhelda.

Küsimus: Kuivõrd esineb teie koolis kiusamisjuhtumeid /küberkiusamisjuhtumeid?

Vastus: Niimoodi hästi kitsalt öelduna, siis kiusamisjuhtumeid ikka esineb, aga ei oska öelda, kui suurel määral. Erinevate küsitluste põhjal võib öelda, et meie koolis jääb see alla Eesti keskmise. Aga mul endal ei ole neid statistilisi andmeid käes. Kuna kiusamine kahjuks on saanud koolipäeva igapäevaseks kaaslaseks, siis me igapäevaselt sellele tähelepanu ka pöörame. Kui ennetada ei saa, siis räägime peale toimunut.

Minul endal ei ole olnud siiani lahendada tulnud ühtegi küberkiusamisjuhtumit.

Küsimus: Millist liiki kiusamist esineb rohkem?

Vastus: Sellised andmed puuduvad. Pigem ikka need, mida on võimalik märgata. Ehk et siis tavaline kiusamine. Küberkiusamisest ei ole me minu teada siin senini nii aktiivselt rääkinud. Ehk siis, kui kaasame endaga ka KiVa, muutub ka see pool aktiivsemaks ja me ise ka sellest teadlikumaks. Me ise, õpetajad, et kuidas lahendada küberkiusamise poolt ja kuidas märgata ja kuidas ennetada.

Küsimus: Kuivõrd on teie koolis olnud suuremaid kiusamise / küberkiusamise juhtumeid?

Vastus: Aastate jooksul on üksikud juhtumid tulnud avalikuks kogu kooliperele.

Küsimus: Ja kuidas need on lahenenud?

Vastus: Kokku on kutsutud ümarlaud, kuhu kuuluvad juhtkonnaliige (direktor, õppejuht), klassijuhataja, psühholoog, lapsevanem. Pole kuulnud, et kiusamine oleks pärast seda jätkunud.

Küsimus: Kas ja kuidas on muutunud kiusamine koolis võrreldes ajaga, mil Teie koolis alustasite?

Vastus: Ma ise olen koolis klassiõpetajana olnud nüüd vist umbes 10 aastat. Ega midagi ei ole öelda, kõik on ikka kasvavas tendentsis. Juba tavakiusamise maht on oluliselt suurenenud ja juurde on tulnud siis küberkiusamise pool. Vähemaks küll midagi jäänud ei ole. Aga mis on märgata, et ka õpilased on ajaga ise palju tundlikumaks läinud. Järjest enam on näiteks katkiseid perekondi, kust tulevad siis ka tundlikud lapsed. Kui veel mõned aastad tagasi olid enamus õpilasi sellised, kes asjade nalja pärast ära võtmise peale ei reageerinudki, vaid läksid ise ka selle nõ naljaga kaasa, siis nüüd jääb see klassikaliseks nõ naljaks harva. Kohe ikka kiusamine ja nutuni välja.

Küsimus: Mil määral on koolis tavakiusamine vähenenud / suurenenud?

Vastus: Ei, vähenenud ei ole kindlasti. Ikka suurenemise poole on kõik. Suureneb tavakiusamine ja suureneb õpilaste tundlikkus selle suhtes. Ja noh, täiesti lisandub küberkiusamise pool, millele seni ehk nii suurt rõhku ei olegi pööratud.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et tavakiusamine läheb üle küberkiusamiseks?

Vastus: Minu arvamus on pigem see, küberkiusamine on lihtsalt juurde tulnud. Aga kus ja kas midagi üle läheb, seda on mul ka raske õpetajana hinnata. Adekvaatsem vastus sellele tuleks ehk õpilastelt endilt või ka KiVa meeskonna poolt, kellel on ehk juhtumipõhiseid lahendeid selle kohta.

Meie siin koolielus kahtlemata näeme rohkem otsest tavakiusamist. Küberkiusamine ei karga niimoodi välja, et meie õpetajatena sellega nii tihedalt saaksime kokku puutuda.

Küsimus: Aga vastupidi?

Vastus: Kui on toimunud küberkiusamine, siis see süvendab konflikte ja võib jätkuda koolis nn tavakiusamise näol.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et üht ja sama õpilast kiusatakse nii koolis kui internetis?

Need kaks kiusamisliiki on pigem seotud. Keda kiusatakse koolis, seda tihti ka internetis.

Küsimus: Kas ja kuidas on kiusamine ja küberkiusamine muutunud alates nutiseadmete laialdasest levikust õpilaste seas?

Vastus: Lastel on peaaegu kõigil nutitelefon taskus. Nad veedavad väga suure osa ajast mängides telefonimänge või teiste pilte ja videoid vaadates ning kommenteerides. Sageli pole need kommentaarid heatahtlikud. Tihti ei saa lapsed arugi, et mõne kommentaariga võib kellelegi väga haiget teha. Meie koolis on algklasside lastel telefoni kasutamine koolipäeva jooksul lubatud ainult kokkuleppel õpetajaga. Väljaspool kooli on võimalik loota vanematele, et nad hoiaksid silma peal, millega lapsed internetis tegelevad. Tihti aga pole kiusajate vanemtel aega või huvi, et jälgida lapse tegevusi internetis.

Küsimus: Kuidas Te hindate õpilaste teadmisi kiusamise/küberkiusamise osas?

Vastus: Teoorias on lapsed üsna teadlikud kiusamise osas. Samuti on teadlikud internetiturvalisusest. Aga siin jääb küsimuseks see, kuidas nad oma teadmisi igapäevaelus rakendavad. Et kui ma hindan õpetajana nende teadmisi kiusamise osas päris heaks, siis kahjuks pean ma nentima, et kiusamisjuhtumeid vaatamata sellele siiski ju vähemaks jäänud ei ole. Konfliktisituatsiooni tekkides kaob see teadmine kusagile ära ja teadmiste asemel vallanduvad emotsioonid, mis panevad siis mitte nii arukalt käituma. Võibolla oleme me teadliku kiusamise teemaga veel liiga vähe aastaid tegelenud, et piisavalt suurt kogemsute põhjal tagasisidet õpilastelt käitumise osas oodata. Ehk vajame me veel juurde aastaid, et kiusamise teema on nii läbi nämmutatud aastate vältel, et siis hakkavad vähenema ka kiusamisjuhtumeid.

Küsimus: Kui hästi tunnevad õpilased küberkiusamisega seotud ohtusid?

Vastus: Ka siin julgen ma kindlalt oletada, et teooria taha asi ei jääks kindlasti. Aga kahjuks on ka nii, et teadmistest alati ei piisa.

Küsimus: Kui hästi nad oskavad nendega toime tulla?

Vastus: Seda ei oska kommenteerida. Pean heaks toimetulekuks ka seda, kui laps julgeb sellest täiskasvanule rääkida. Tihti selgub, et ka ohver on andnud oma panuse, et kiusamine jätkuks ehk siis reageerib kiusaja tegevusele, mis annab viimasele indu juurde.

Küsimus: Kuivõrd on nad kursis sellega, mida teha küberkiusamist pealt nähes?

Vastus: Lapsed teavad, et mistahes kiusamist märgates, tuleb sellest täiskasvanule teatada. See on umbes sama nagu tavakiusamisegagi. Pealt nähes eriti ei reageerita, kuna ilmselt on hirm ise ohvriks langeda

Küsimus: Kas ja mil määral on õpilaste teadlikkus kiusamisest / küberkiusamisest muutunud?

Vastus: Kuna ühiskonnas üldiselt on üsna tugevalt kiusamise teema üleval, siis teavad lapsed kiusamise eriliikidest rohkem. Tänu sellele teavitatakse õpetajaid ja vanemaid kiusamisjuhtumitest.

Küsimus: Kuidas teie koolis reguleeritakse nutiseadmete kasutamist? Kuidas suhtutakse nutivabadesse aladesse?

Vastus: Algklasside lapsed saavad oma telefoni kasutada vaid juhul, kui õpetaja on planeerinud tunni nutiseadet kasutades või kui laps palub luba ja õpetaja on selle andnud. Põhikooli ja gümnaasiumi osas on hetkel keerulisem aeg. Lapsed kasutavad tihti oma telefone ka tundide ajal. Kool on võtnud kasutusele nutiseadme taskud, kuhu õpilane enne tundi oma telefoni paneb niga peale tundi kätte saab. Nutivaba ala meie koolis eraldi ei ole.

Küsimus: Mil määral oleks telefonide tundidesse kaasavõtmist Teie arvates vajalik piirata?

Vastus: Olen nõus, et õpilane peaks tunnist osa võtma ilma, et ta pidevalt nutiseadet vaataks, kasutaks. Selleks on vaja kõikide õpetajate järjepidevat tööd, et asi toimiks.

Küsimus: Kui palju õpilased pöörduvad kiusamisjuhtumitest teavitamiseks / nende lahendamiseks / abi saamiseks Teie kui õpetaja poole?

Vastus: Minu kui klassijuhataja poole on õpilased sageli pöördunud ka juhtumite pärast, mida veel kiusamiseks ei saa nimetada. Kui tundub, et asi on järjepidev, siis pigem on ühendust võtnud lapsevanem.

Küsimus: Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite?

Vastus: Esimene, keda teavitatakse, on klassijuhataja. Temalt võib tulla lisainfot. Lepitakse aeg kokku, millal psühholoog või sotsiaalpedagoog saab kiusajaga vestelda. Vajadusel toimub ka järelvestlus.

Küsimus: Kuidas lahendaksite Teie antud juhtumi?

Vastus: Võimalusel läheksin vahele, lõpetaksin tegevuse. Teavitaksin õpilaste klassijuhatajat ja sotsiaalpedagoogi. Kiusatavale on esialgu abi kasvõi teadmisesest, et tema poolt on keegi. Ta teab, et ta pole üksi. Kiusajad vajavad selgitusi, mida nende tegevus võib kaasa tuua. Vaja on välja selgitada, miks üks või teine kiusamisega kaasa läks. Sotsiaalmeedias ringleva videoga tuleks pöörduda netipolitsei poole. Ülejäänud lastele on vaja teha grupivestlusi teemadel, mida teha, kui ebasobivat videot on jagatud. Selgitada, et seda jagades või teistele näidates, ollakse ise samasugune kiusaja, kui need, kes selle filmisid. Väga palju muidugi sõltub lastest ja nende taustast, kuidas antud olukorda lahendada.

Aitäh!

Intervjuu transkriptsioon 6

Kood TIMK1

Transkriptsioon

Intervjuu pikkus: 49:05

Intervjueerija: Jaana Uustal

Intervjueeritav: Sotsiaalpedagoog

Intervjuuküsimused - KiVa programmiga mitteliitunud kool

Küsimus: Teie kool ei ole liitunud KiVa programmiga. Miks?

Vastus: Varasemalt seisis see asi paljugi raha taga ja ei olnud ka siit koolist kedagi eestvedajat. Aga mul on nüüd häid uudiseid, asjad on suures muutumises. Me sõlmisime KiVa-ga juba eellepingu ära sellel kevadel (2019) ja uuest sügisest õppeaastast hakkame me KiVa-ga täiesti pihta. Teistkordselt juba. Ma ise siis siin koolis küll ei töödanud, aga mulle on räägitud, et mingi aeg nad ka siin proovisid KiVa-t, aga mulle öeldi, et siis see oli nii kallis, ei nähtud kohe mingeid tulemusi ja eelkõige siis ei leitud koolist inimest, kes sellega tegelema tahaks hakata ja uut inimest ei saadud palgata. Nüüd, kui koolis on tugisüsteem oluliselt paremini ja õpilassõbralikult täidetud, siis nüüd saame anda KiVa-le uue võimaluse.

Küsimus: Kas teie hinnangul oleks see liitumine KiVa-ga vajalik?

Vastus: Jah, kindlasti. Ma ise olengi paljugi selle taga, kuulun sinna meeskonda, kes KiVa-t kooli on tahtnud tuua ja kes seda siin ka rakendada hakkab. Igasuguseid kiusamisjuhtumeid tuli järjest enam ning õpetajatele ja klassijuhatajatele langes liiga suur koormus koguaeg nendega tegeleda. Me väga loodame, et alustades algklassides KiVa tundide ja programmi elluviimisega, et siis sellega kasvavad oluliselt ka õpilaste sotsiaalsed oskused ning juba mõne aja pärast, kui nende laste osakaal, kes on saanud KiVa teadmisi juba esimesest klassist peale, aina kasvab, et siis on meie koolis kiusamisjuhtumite osakaal suures languses. Eesmärk on ka üldse kooliklimat paremaks muuta, et õpilastel kasvaks teadmine igapäevastes situatsioonides paremini käituda.

Küsimus: Kuidas teie koolis lahendatakse kiusamisjuhtumeid?

Vastus: Meil on ka praegu tugimeeskond, vaatamata sellele, et me ei ole KiVa kool. Tugimeeskonnas on siis psühholoogid ja sotsiaalpedagoog. Suuremad asjad jõuvad siis meieni ja meie aitame neid lahendada. Aga üks igasugused väiksemad igapäevased kiusamisjuhtumid jää ikka klassijuhatajate ja õpetajate lahendada. Eks õpilased tule ise ka sageli väikeste asjadega meie juurde, et keegi kedagi tõukas või võttis koti ära, aga võibolla on ka nii, et me neid juhtumeid nii väga ei kuule ja näegi. Me igapäevaselt ju tunde kui selliseid ei anna, need jäävad õpetajate märgata. Kui on sekkumist vajaminev kiusamisjuhtum, räägime osapooltega kõik asjad läbi ja püüame leida sobiva lahenduse.

Küsimus: Kes teie koolis tegeleb kiusamise ennetamisega?

Vastus: Ennetamisega me kahjuks nüüd tegelend ei olegi üldse. Seetõttu ka see otsus KiVa-ga liituda. Kuna meil viimastel aastatel on just tugimeeskonna osas palju personali muutunud, ei ole olnud ühtset meeskonda, siis see on jäänud paljugi ka selle taha. Aga nüüd mulle endale küll tundub, et oleme saanud hea tiimi kokku, kes ehk jääb rohkemaks kui aastaks või mõneks kuuks, ning saame hakata rohkem ka ennetustegevusega tegelema. Aga midagi ikka tehti ka, eelmine sotsiaalpedagoog paljuski siis vedas seda. Kutsus kooli esinema näiteks veebikonstaabli või korraldas õpilastele joogatunni, et nad õpiksid rahulikumaks olemist. See aasta käis meil ka mingi seksuaalsuse teemaline etendus ja enne seda oli ka seksuaalteemaline loeng põhikooliosale. Oli ka mingi sotsiaalsete oskuste loeng, aga see ei läinud meil käima, kõik jäi pooleli ja midagi ei tulnud sealt välja.

Küsimus: Aga kiusamisjuhtumite lahendamiseks?

Vastus: Siis tegelebki juba sotsiaalpedagoog või psühholoog. Abi tuleb küsima kas õpilane ise või saame info klassijuhatajalt või aineõpetajalt. Eks kui siin koolis kauem töötada, hakkab endale ka juba mingi selge pilt moodustuma. Probleesemate käitumistega õpilaste ring on üldjuhul teada ja me teame, keda me jälgime ning püüame nendega ka juba ennetavalt juttu teha.

Küsimus: Mida täpsemalt te ise kiusamise ennetamiseks tehakse?

Vastus: Mina ise siis olen käinud klassides, just põhikooliosas, käinud rääkimas kiusamisest. Olen ise seda algatanud, aga olen läinud ka klassijuhataja pöördumise peale. Siis olengi läinud ja rääkinud kiusamisest ja teinud palju grupitööd nendega. Näiteks ühed väga head kaardid on Telial välja antud, nende kaartide abil saangi teha kiusamisennetamise grupitööd õpilastele. Õpilased jaotatakse gruppidesse, antakse üks kaart neile, kus on kirjeldatud ühte kiusamisjuhtumit ja nad siis peavad leidma üheskoos lahenduse sellele. Ma ise nüüd kevadel läbisin ka KiVa programmi baaskoolituse, sealt olen saanud ka endale palju teadmisi kiusamisjuhtumitega tegelemiseks. Ma ise võtsin südameasjaks, et meie kool saaks KiVa-ga liitunud. Otsisin ka teisi sobivamaid võimalusi, aga ei leidnudki neid ja tegin ettepaneku taas KiVa-ga liituda. Tegime avalduse ära ja kandideerimise. Ma nii täpselt ei teagi, et kas iga kool läbib kandideerimise. Kindlasti on suureks nõudmiseks KiVa poolt see, et kool peab ise selleks väga valmis olema, tahe ja meeskond on väga olulised. Just tugimeeskond ka, ainult õpetajatest ei piisa. Kool peab ise olema motiveeritud. Pidime täitma väga põhjaliku ankeedi, misjärel tuli sealt nende esindaja veel ka meiega vestlema. Alles seejärel saame teada, et kas saame KiVaga liituda või mitte.

Küsimus: Mil määral pöörab teie kool tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele?

Vastus: Pean vist ütlema, et eraldi rõhku ei ole pööratud. Meil siin neid juhtumeid on nüüd küll olnud. Püüan mõnda juhtumit meenutada.... No näiteks ühes kuuendas klassis oli selline juhtum, et üks õpilane võttis ühe klassikaaslase perekonnapildid ja siis monteeris need pildid intiimkehaosade külge ja siis levitas neid pilte suures ringis kuskil internetikeskkondades, läbi sotsiaalmeediakanalite.

Küsimus: Mida täpsemalt küberkiusamise ennetamiseks ja sellega toimetulemiseks tehakse?

Vastus: No küberkiusamisjuhtumi puhul me siin lisaks enda meeskonnale kutsume appi ka veebikonstaabli. Aga see on kõik väga pikaajaline ja ei too kiiret lahendust. Samal ajal olenevalt juhtumi tõsidusest, tegeleme siin maja sees ka ise sellega edasi. Veebikonsaabli kutsumisega on see, et võid ju ta kutsuda, aga üldjuhul jõuab ta kohale mitu nädalat hiljem ja siis on sündmus juba

vaibunud ka. Või mis ma nüüd räägin, ta ju ise kohale ei tulegi, kõik käibki läbi veebi ja on väga pikaajaline protsess.

Küsimus: Kuivõrd esineb teie koolis kiusamisjuhtumeid /küberkiusamisjuhtumeid?

Vastus: Kui nüüd küberkiusamisest edasi rääkida, siis hästi värske juhtum on see, et YouTubes ja Soundcloudis on muusikapalad, kus siis ühed õpilased on teinud teisest õpilasest sellised muusikapalad, nagu räpilaulud, halvustavad muidugi. See juhtum jõudis siis meile läbi kolmandate õpilaste, kes tulid nõ kaebama, et selline asi juhtunud on. Siis palusime ka, et veebikonstaabel aitaks meid sellega tegeleda, aga see kõik võtab väga palju aega, nagu juba ütlesin.

Siis on olnud kiusamist ka õpetajate suunas. Et võetakse õpetaja pilt ja tehakse näiteks õpetaja nimel kusagile libakonto. Mulle meenubki üks selline juhtum, kus siis õpetaja pildiga tehti üks instagrami konto, mis oli väga-väga ropunimeline. Seal siis jagati grupiliikmetest igasuguseid erinevaid pilte. Selle juhtumi lahendamisel me veebikonstaablilt ei kaasanud. Rääkisime õpilastega ja palusime meie silme all see konto sealt kustutada.

Küsimus: Aga mis te siin kohapeal püüate küberkiusamise ennetamiseks teha?

Vastus: Me veel ei ole otseselt midagi teinud, kuigi ilmselgelt peaks, lihtsalt ajaressurss ei ole seda võimaldanud.

Küsimus: Millist liiki kiusamist esineb rohkem?

Vastus: Mulle tundub, et praegu veel on tavakiusamist siiski rohkem, aga ilmselgelt tuleb küberkiusamine suurte sammudega järgi. Tavakiusamist on meil siin distantsilt ka lihtsam jälgida. Küberkiusamisest saame üldjuhul siis teada, kui keegi kolmas tuleb rääkima või pudeneb see juhtum kuidagi muudmoodi meieni, ise seda märgata on vist isegi et võimatu.

Küsimus: Kuivõrd on teie koolis olnud suuremaid kiusamise / küberkiusamise juhtumeid?

Vastus: Ega sellist arvu ei oskagi öelda, aga iga nädal on ikka selliseid juhtumeid, mis jõuavad minuni. Lisaks siis loomulikult otse klassi- ja aineõpetajateni jõudnud ja nende lahendada olnud juhtumid. Suur filter on siis läbi klassijuhatajate ja õpetaja läbi ära olnud. No on ikka nii, et koguaeg ongi ühed ja samad tegelased, kellega me siin vaeva näeme. Et tundub, et justkui on kõik kiusamisteemaline nende vahel juba nii läbi räägitud ja ära nämmutatud, aga läheb siis vaid paar päeva mööda, kui jälle needsamad tegelased suhteliselt sarnase sisuga teemaga seisavad siin minu juures reas. Et see on selline lõppematu ring. Ma siin praegu räägin põhikooliealistest. Algklassiomadel on teine sotsiaalpedagoog ja neid aitab väga palju ka nende enda klassijuhataja. Eks neid juhtumeid mõned ikka ole, kus on vaja olnud kaasata ka lisaks koolipoole inimestele lapsevanemad. No näiteks hiljuti oli nii, et üks õpilane spikerdas, jäi sellega õpetajale vahele. Õpetaja esialgu otsustas, et ta ei langeta spikerdanud õpilase hinnet, et annab talle andeks. Aga selle vaidlustas siis hoopis teine kaasõpilane, et mismõttes nii on, siis hakkas ka mina spikerdama, et nüüd sain temast kehvema hinde, aga ma ei spikerdanud. Seepeale otsustas õpetaja ikkagi spikerdanud õpilase hinnet alandada ühe palli võrra, misjärel pöördus kooli lapsevanem, et tema laps ei olegi spikerdanud, vaid on hoopis aastaid olnud tagakiusatav selle teise õpilase poolt. Lapsevanem ajas asja väga suureks, kaasas ka valla lastekaitsespetsialistid selle teemaga tegelema. Vald pöördus siis minu ja koolipsühholoogi poole. Meile pakkus see juhtum väga palju tööd, pidime üksipulgi suhtlema kõigi osapooltega. Lõppkokkuvõttes tuli välja, et ei ole mingit kiusamist õpilastel omavahel, spikerdanud õpilase lapsevanem mõtles ise selle kiusamise välja, et justkui näidata oma last ohvrina, et ta lapse hinnet alandati spikerdamise puhul. See võibolla ei

olnud selline traditsiooniline kiusamisjuhtum, aga hea näide ikka, mis me oma töös teeme ja kuidas teinekord justkui tühistest asjadest kõik üle pea kasvab.

Veel tuleb mulle meelde üks juhtum nüüd sügisest (2018), kus ühte tüdrukut oma klassis kiusati, öeldi tema kohta igasuguseid halbu asju. Kord kui tüdruk vihastas ja läks klassi ees endast välja, siis karjus teistele, et tuleb homme kooli ja laseb kõik maha. Selline ähvardus, on ta siis mõeldud naljana või mitte, on meie jaoks väga-väga tõsine häirekood ja kohe hakkame kogumeeskonnaga tegelema nii selle tüdrukuga kui ka siis klassiga, et aru saad, mis suhted neil seal omavahel ikkagi on. Ka selle juhtumi puhul kaasasime lahendamisse lastekaitse ja kohaliku konstaabli, et õpilastele anda signaal, et selliste asjadega ei tehta isegi mitte nalja.

Küsimus: Kuidas on lood küberkiusamisega?

Vastus: No küberkiusamine jõuab meieni palju-palju vähem. See tavakiusamine paistab ikka rohkem silma, keegi märkab seda, teavitab meid või õpetajaid. Kuidas sa aga märkad tavapärasest rütmis küberkiusamist? Küberkiusamine toimub rohkem varjatult ja väga harva tuleb keegi õpilastest rääkima, et mind on netikeskkonnas kiusatud. Kui meil üldse selliseid küberkiusamise juhtumeid on, siis need tavaliselt jõuavad meieni läbi kolmandate osapoolte.

Hiljtui meil siin üks tüdruk küll tuli rääkima, et teda netis kiusatakse. Ta andis meile kõik nimed, kes selle taga on ja rääkis, mis talle ülekohtune tundub. Siis rääkisime kõikide nende teiste õpilastega ja mis meie jaoks lõpuks selgus, oli et see tüdruk hoopis ise otsis sellist tähelepanu, et ta ise provotseeris neid teisi ja alati ei olnudki need kiusamisjuhtuid üldse tõestatavad. Oli selline segane lugu. Et midagi nagu oli, aga tüdruk oli ka ise tugevalt asjaga seotud.

Meil kunagi oli siin ka üks selline juhtum, et klassigrupis, messengeris siis vist, ütles keegi, et tuleb homme kooli püssiga. Siis ka jõudis info kohe meieni ja reageerisime kiirelt, kutsudes kooli rääkima kohaliku konstaabli õpilastega. Aga see oli selline erandlik juhtum.

Küsimus: Aga kas teil tuleb meelde ka mõni selline juhtum, kus tavakiusamine on läinud üle küberkiusamiseks?

Vastus: Jaa, seesama räpialulude juhtum. See, kellest need laulud tehti, temaga me olime juba pikalt varem tegelema, sest teda kiusati juba ammu teiste poolt. Aga ikkagi siis jõudis see ka edasi kõik minna. Ma arvaks, et see on üsna tavapärane nüüd tänapäeval, et see, keda niisama kiusatakse, et teda kiusatakse samal ajal ka netikeskkonnades. Lihtsalt see koolis toimuv kiusamine paistab meile paremini kätte ja me saame sellega tegeleda. Mis nad pärast oma telefonides edasi teevad, kui keegi meile sellest rääkima ei tule, siis me seda ei teagi.

Küsimus: Aga vastupidi? Et kiusamine on alanud netikeskkonnas ja tuleb kooli üle tavakiusamiseks?

Vastus: No kõik võib olla, aga seda on meil siin väga raske märgata. Pigem ma usun, et asjad toimuvad vastupidi.

Küsimus: Kas ja kuidas on muutunud kiusamine koolis võrreldes ajaga, mil Teie koolis alustasite?

Vastus: Siin koolis ma siis kahjuks ei olegi kuigi kaua töötanud. Nüüd üle aasta. Enne olen ka selle valdkonnaga, st kiusamisega, kokku puutunud, aga mitte koolis. Aga mulle tundub, et kiusamine on teema, mis ikka igapäevaselt vajab suurt tegelemist. Ja no kuna meil ei olnud ju siin nüüd KiVa üldse enne ja ei olnud ka nii tugevat meeskonda, siis meil on siin väga suur töö ära teha. Asjad üle pea vast kindlasti ei ole, lihtsalt tuleb pidevalt käia ja selgitada, mis on kiusamine ja kuidas sellega toime tulla ja et igasugune nügimine ei vaja veel kohe siia tulemist. Ja siis veel

see peale kasvav küberkiusamine. Tegelikult ongi väga hea, et sa siia tulid sellest rääkima. Mulle tekitab see endale väga palju mõtteid ja saan aru, et me peame siin tugevasti ka selle poolega tegelema. Aga kindlasti kiusamine on suurenemas. Vaatamata sellest, et me koguaeg aina rohkem sellest räägime, siis minu meelest tolerantsus ja viisakus ja rahulikkus väheneb; ühiskond nagu soosib kõike seda ja see kandub kõik laste käitumisse üle; see kiirus ja et vanematel ei ole laste jaoks aega ja see kõik on suures omavahelises seoses. Kiusataksegi üha rohkem. Mitte sellepärast, et hullult väga tahetakse kiusata, vaid see on ka nagu enesekaitse vorm, võimalus saamata jäänud tähelepanu otsimiseks.

Küsimus: Ja küberkiusamine sealhulgas on siis ka kasvav?

Vastus: Jah, kindlasti kasvav. See tuleb väga suurelt peale ja loodan vaid, et meil on piisav oskusteave sellega tegeleda. Jälle, suured lootused on ka selles osas sügisest alustava KiVa peal meil siis. Ega küberkiusamine kontekst toob kaasa ka selle, et kiusatakse neid, kellel nii uhkeid nutiseadmeid ei ole. Nuppudega telefonide kasutajaid vist ei olegi. No nemad oleksid kindlasti kohe suure põlu all. Õpilastel on siin ikka väga uhked ja kallid telefonid ja nad ka uhkustavad nendega.

Küsimus: Kuidas Te hindate õpilaste teadmisi kiusamise/küberkiusamise osas?

Vastus: No nad tegelikult teavad väga hästi, mis on kiusamine. Kui ma olen käinud nendega rääkimas tundides ja küsin küsimus, et mis on kiusamine või et mis ei ole, siis nad oskavad mulle väga teadlikult vastata. Aga ikkagi kui kiusamiseks läheb, siis ununeb see teadmine ja õpitu justkui ära, nad ei oska siis seostada, et see ongi nüüd see kiusamine, millega ta just praegu tegeleb ja hakkama sai. Aga siin ongi juba oma väljakujunenud grupikäitumised. Et kui klassis on ikka ühed ja need samad need, kes kiusavad ja nendel on siis oma kiusatavad. Nad võivad väga hästi kõik teada, mis on kiusamine, aga välja kujunenud käitumist nad juba ise muuta ei oska. Või ei taha. Ei teagi.

Küsimus: Kui hästi tunnevad õpilased küberkiusamisega seotud ohtusid?

Vastus: Ma arvan, et selles osas peaks veel kindlasti palju tööd tegema. Ma arvan, et nad kõike seda ülse ei adu täiega. Kõik anonüümsust puudutav ja ka siis näiteks identiteedi vargused jms. Et see netimaailm ei ole üldse aus ja läbipaistev, selle selgitamisega on vaja palju tööd teha.

Küsimus: Kui hästi nad oskavad nendega toime tulla?

Vastus: No raske vastata. Eks nad pigem saavad aru, et tegu on nüüd kiusamisega, küberkiusamisega. Aga kas ja millisel hetkel nad reageerivad ja sellest meile teatama tulevad, on iseasi. Me siin väga loodame, et tulevad ikka kohe, mitte kui on juba liiga hilja. Et kui keegi teeb kusagil enda arvates nalja, et tulen lasen teid kõike maha, et kellegil on siis kainet mõistust meile sellest kohe rääkida, mitte et kätte jõuaks see hetk, kui keegi päriselt ongi mingite mittenormaalsete tegudega meil siin koolis. Aga jah, väga raske hinnata, kuidas nad reaalses situatsioonis käituvad. Lihtsalt see nende omavaheline grupimentaliteet on ju ka selline, et paljudele rumalatale asjadele naerdakse koos kaasa. Sellisel hetkel nad ei pruugi üldse mõelda, et tegu ei ole normaalse asjaga. Eks neil on ju igasugused omavahelised suhtlusgrupid, kord need tekivad, siis jälle kustutakse ja siis tehakse uued. Neid vestluseid me pealt ei tea ja neid gruppe me üldse kontrollida ei saa. Mu enda laps käib 3. klassis ja neil kõigil on seal mitu omavahelist gruppi, kus näiliselt justkui tegeletakse ka küberkiusamisega, aga kuna nende omavahelised suhted on kõik head ja pigem lapselikud, siis need ongi nende omavahelised rumalad naljad lihtsalt.

Küsimus: Kas ja mil määral on õpilaste teadlikkus kiusamisest / küberkiusamisest muutunud?

Vastus: Ma usun, et kuna sellest räägitakse ikka väga palju, no nii kiusamisest kui ka küberkiusamisest üldse, siis kindlasti nende teadlikkus ajaga väga palju kasvab. Aga sellega ei ole see, et taoline käitumine üldse ära kaoks. Kiusamine on ja jääb. Lihtsalt meie püüame seda paremini märgatavamaks teha ja pakkuda omalt poolt paremat abi.

Ka meedias on väga palju just viimasel ajal kiusamise teadlikkust silmas pidades väga palju kirjutatud. Väga paljud tuntud inimesed on jagand oma koolikiusamise juhtumeid ja eks need ikka ka praegustele õpilastele oma mõju avaldavad. Et kas selle järgi keegi kiusaja oma teo ära jätab, ma pigem kahtlen. Ma usun sellesse, et nende lugude tagajärjel pöördub kiusatav meie poole oluliselt kiiremini ja nendel kiusamisjuhtumitel ei ole nii suured tagajärjed.

Küberkiusamisest küll räägitakse võibolla veidi vähem, see mõiste ei ole nii laialdane, aga eks ta on pealetulev. Võibolla juba kui räägiksime aasta pärast, siis räägiksimegi rohkem küberkiusamise teadlikkusest. Aga jah, saan ise ka aru, et küberkiusamise teadlikkuse tõstmine ja ennetus on see teema, millega peame suurelt kohe pihta hakkama.

Küsimus: Kuidas teie koolis reguleeritakse nutiseadmete kasutamist? Kuidas suhtutakse nutivabadesse aladesse?

Vastus: Jah, me siin proovisime. Tervele koolile tehti klassides nn nutitaskud. Et kui õpilased tundi tulid, siis esimese asjana pidid nad oma telefonid sinna taskusse panema. Aga see projekt ei läinud meil käima nii, nagu me eeldasime. Liiga palju oli õpilaste poolt tugevat vastuseisu sellele. Igapäevased olid juhtumid, kus nad seda telefoni ära panemise korraldust ei täitnud ja liiga palju tülisid tuli sellest. Õpetajad ise ka siis lihtsalt loobusid selle nõudmisest, nad ei jõudnud ise enam sellega tegeleda. Et kui sa tunni algusest oled juba 20 minutit ühe-kahe õpilasega vaielnud selle üle, et miks ta oma telefoni ära ei pane, siis millal jääb üldse veel aega õppetööga tegeleda. Selle üle õpetajad kurtsid meil. Siin näen ma nüüd tööd meie, tugispetsialistide, tiimil. Tuleb veelkord tugevalt õpilastele selgitada, miks me midagi teha tahame, st telefoni tundide ajal ära võtmine, ja siis ehk kuidagi uueti proovida seda.

Küsimus: Mil määral oleks telefonide tundidesse kaasavõtmist Teie arvates vajalik piirata?

Vastus: Minu arvates on see väga oluline, sest kool on ikkagi koht õppimiseks, mitte nutiseadmes passimiseks. Ja ka vanematekogu poolt on meil selles suhtes suur soov, et sealt soovitakse, et me telefonid kogu koolis keelustaksime õppetöö ajal. On kurb vaadata, kuidas õpilased omavahel ei suhtle üldse, kõik on oma telefonides. Koolis on oluliselt vaiksemas jäänud. Mis võib mõelda, et see on pluss, aga kui teada, mis on selle vaikuse taga, siis see nii hea ju enam ei olegi. Ja et kui telefonid on keelatud üleüldiselt, siis jääb ära ka see pidev distsipliini meeldetuletamine klassides. Et ei istu tunnis klapid peas ja ei kuula üldse, mis tunnis tehakse. Ma usun, et selle keeluga suureneks ka õppeedukus; enam ei ole seda segavat faktorit, mis alatasa keskendumist pärsiks. Eks siis paistab, mis uuel õppeaastal sellega saama hakkab. Või pigem jääb see nüüd veel hilisemasse aega. See vajab veel arutamist ja vaja on siis ju ka uued eeskirjad sisse seada. Praegu me nutitaskuid ära ei korja. Kes on nõ tugevam ja nõudlikum õpetaja, see korjab need telefonid ikka ära ja eks siis ajaga ka õpilastel tekib harjumus juba ise see telefon sinna taskusse poetada. Meil konkreetset nutivaba ala siis ei ole, on need taskud. Aga majas, kus meil on algklassid, et seal kehtib kogu koolipäeva vältel täielik telefonide keeld. Aga sellega on ka siis täpselt samamoodi, et on klasse, kes sellest väga eeskujulikult kinni peavad ja on ka klasse, kus on sellega probleeme. Palju on siis ka õpetajas ja tema suutlikkuses selle teemaga päevast päeva tegeleda. Aga eks kui

tunnid läbi saavad, siis on nad kohe sekundi pealt ninapidi oma telefonides ja teevad selle kaotsi läinud aja kohe tasa.

Küsimus: Kui palju õpilased pöörduvad kiusamisjuhtumitest teavitamiseks / nende lahendamiseks / abi saamiseks Teie kui tugispetsialisti poole?

Vastus: Eks see väga palju oleneb klassist ja lapsest. Kellele olen juba rohkem tuttav, see tuleb pöördub kohe otse minu poole. Aga ikka väga palju veel pöörduakse otse klassijuhataja poole. Klassijuhataja on neile nõ omam inimene ja temaga on esmapilgul ehk lihtsam rääkida neist asjadest. Ja no kui klassijuhataja leiab, et ka mina võiksin selle juhtumiga tegeleda, siis jõuavad nad ikka minu juurde edasi. Mõni on tulnud minu juurde ka jutuga, et käis rääkis klassijuhatajaga, aga et klassijuhataja kohe üldse ei aidanud teda. Ka siis otsime koos lahendust. Aga ei, nad julgevad tulla väga hästi minu juurde, seda muret küll ei ole, et nad ei tule.

Küsimus: Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite? Kuidas lahendaksite Teie antud juhtumi?

Vastus: No eks see on suur teema kohe. Kindlasti tuleks kohe esmalt saada see levik netis peatada, et midagi enam edasi ei leviks. Eks me siis pöörduksime kohe edasi ka veebikonstaabli või ka kohaliku konstaabli poole. Vajadusel kaasaksime lastekaitse spetsialisti vallast. Igatahes esmalt püüame taastada võimalikult kiiresti koolirahu ja siis samm-sammult edasi vaadata, et mis me veel teha saame.

Tuleb rääkida kiusajaga, paluda tal selgitada, millega ta hakkama sai, paluda tal kõik olemasolev materjal kustutada igalt poolt keskkondades, kus see ringleb. Tavaliselt on nii, et kiusajal on endal ka mingi probleem, et miks ta üldse midagi sellist tegi. Ka kiusaja võib vajada ilmselt psühholoogi abi.

Vast teeks ka suure koolikoosoleku, just neile klassidele, kes on selle teemaga kõige rohkem kokku puutunud. Et no kui olid asjasse segatud põhikooliealised, siis vist algkooliealisi see ei puuduta niivõrd.

Ka lastevanemataga tuleb ilmselt rääkida. Ehk koolidirektor teeb mingi pöördumise, veidi valgustame juhtumi ja selgitame, et tegeleme sellega kiirkorras professionaalsel tasemel. Kannatanu ja asjasse puutuvate lastevanemateg ehk kohtks ka personaalselt.

Ja no see kannatanud. Kõik mis ta vajab selle ülesaamiseks, kõik ta ka peab saama. Psühholoogiline abi ja tugi ja kõik muu selline. Äkki peab temaga ka lastekaitse rääkima. No kui asi lähebki juba näiteks politseisse, siis on lastekaitse kaasatud juba kohustuslikus korras.

Esimene paanika tuleks siis kohe kuidagi maha suruda ja siis kaine peaga vaadata, mis on need kõige õigemad sammud astumiseks. Et tuleb mõelda ka sellele, et see tegevus ei korduks. Eks see kõik on selline pikk protsess. Peame siin vaatama, et ei läheks paanikaga kaasa ja püüaks kõike mõistlikult lahendada.

Küsimus: Kas te sooviksite ise veel midagi lisada?

Vastus: Ega midagi. Et ootan selles suhtes uut algav õppeaastat sügisel (intervjuu kevadel 2019), et vaadata, mida KiVa-l meie koolile pakkuda on ning kuidas me ise selle suudame vastu võtta ja mõnusaks õpivahendiks viia nii õpilastele kui õpetajatele. Eelmise KiVa korra kogemused on meil ka ebameeldivad mälestusi, mida mulle kirjeldatud on. Et kõik oli soome keelne ja palju tuli printida ja mis kõik veel. Et mitte kõik siin ei oota seda liitumist ja ei näe selles abivahendit. Eks tuleb palju selgitada ja ise juures olla.

Aga ka küberkiusamisest oli väga huvitav rääkida. Muudkui räägime ja räägime kiusamisest, aga see küber on ju ka sealsamas kõrval ja seda ei tohi kindlasti mitte tähelepanuta jätta, vastupidi!

Aitäh!

Intervjuu transkriptsioon 7

Kood ÖPMK2

Transkriptsioon

Intervjuu pikkus: 40:22

Intervjueerija: Jaana Uustal

Intervjueeritav: Aineõpetaja

Intervjuuküsimused - KiVa programmiga mitteliitunud kool

Küsimus: Teie kool ei ole liitunud KiVa programmiga. Miks?

Vastus: Ei liitu ja ei liitu ka. Vähemalt nii olen kuulnud, et on praegune seisukoht. Ja põhjendati seda meile sellega, et kuna palju on vaja olnud juurde võtta ja vaja ka praegugi veel uut personali, siis eelistatakse neid, kes on läbinud Noored Kooli programmi. Noored Kooli programm pöörab väga palju tähelepanu ka KiVa programmi nõ õppimisele. Ka ma ise olen tulnud siia kooli Noored Kooli programmi läbinuna ja ma julgen küll öelda, et me saime seal Noored Kooli programmis väga palju KiVa tunde ka.

Huvitunnid. Paar-kolm tundi nädalas huvitunnid. Suund noored Kooli inimesed, kes on sealt saanud palju Ki-Va teadmisi. Teised viisid tegelemiseks. Teist aastat koolis. Põhikooli aineõpetaja ajalugu ja ühiskond

Küsimus: Kas teie hinnangul oleks liitumine vajalik?

Vastus: Ma arvan, et saab ka teistmoodi. KiVa ei ole *must* be. Näiteks Noored Kooli deviis on, et iga last tuleb märgata, seega saab ka teistmoodi kiusamisega tegeleda. Meie koolijuht on, et iga laps loeb. Meil on siin väga hea tugisüsteem. On 2 sotsiaalpedagoogi, 2 psühholoogi, kes teevad omavahel väga head koostööd ja kaasavad enda tegevustesse aktiivselt ka klassijuhataid ja aineõpetajaid.

Küsimus: Kuidas teie koolis lahendatakse kiusamisjuhtumeid?

Vastus: Siin vist muster ei erinegi KiVa omast. Alustab ikka klassijuhataja, seejärel vajadusel kaastakse psühholoog, ja sotsiaalpedagoog, kui on tõsisem asi. Kõik tuleneb individuaalselt lapsest, üldistusi ei tee. Reageeritakse ikka kohe. Aineõpetajad on esimene liin, info edasi klassijuhatajale ja sealt siis edasi.

Küsimus: Kes teie koolis tegeleb kiusamise ennetamisega?

Vastus: Ennetamine algab juba sellest, et laps on rõõmuga koolis. Meil on palju huvipõhised tunde, et koolirõõm kestaks kauem. Ei ole ainult tühipaljas tuupimine, aid püüame arendada ka teisi külgi. See ongi meie kooli ennetamisdeviis. Nii et sellega tegeleme me kõik siin, kogu vastutus ei ole lükatud näiteks siis tugipersonalile.

Küsimus: Aga kiusamisjuhtumite lahendamiseks?

Vastus: Esimeseks kontaktiks on klassijuhataja. Ma arvan, et enamus juhtumeid ongi tema lahendada. Vaid mõned üksikud jõuavad tugipersonalile lahendada. Kõige suurem roll ongi klassijuhataja oskustel ja tähelepanelikkusel ning vast ka tema koostööl tugipersonaliga.

Küsimus: Mida täpsemalt kiusamise ennetamiseks tehakse?

Vastus: Nagu ma enne ütlesin, siis meie juhindume sellest, et lastel oleks koolis tore, et ei tekiks koolistressi. Oleme võtnud oma kavva huvipõhised ainetunnid ja need meeldivad õpilastele vähe. Kuigi jah, tulemusi sellest välja veel ei oska tuua, sest see on meil esmakordne projekt.

Küsimus: Mil määral pöörab teie kool tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele?

Vastus: No minu meelest on küberkiusamine ka lihtsalt üks kiusamise vorm ning seda kuidagi eriliselt me küll ei käsitle. Ühtviisi tähelepanu tuleb pöörata mõlemale.

Küsimus: Mida täpsemalt küberkiusamise ennetamiseks ja sellega toimetulemiseks tehakse?

Vastus: Et kuna me ei leia, et küberkiusamisele tuleb kuidagi teistmoodi tähelepanu pöörata kui tavakiusamisele, siis juhindume siin ennetamise osas ka kõiges tavakiusamise ennetusele. Et lapsel koolis ikka silm säraks ja meel oleks rahulik, selle poole püüdleme.

Küsimus: Kuivõrd esineb teie koolis kiusamisjuhtumeid /küberkiusamisjuhtumeid?

Vastus: Eks neid ikka esineb, aga halvavat probleemi neist koolielus ei ole. Mina olen aineõpetaja, ma ei ole klassijuhataja. Võibolla klassijuhatajad teaksid siinkohal rohkem rääkida.

Küsimus: Millist liiki kiusamist esineb rohkem?

Vastus: Üldiselt ei tea, kuuleb vähe. Aga näha on loomulikult tavalist kiusamist koolipildis rohkem. Küberkiusamine ei ole silmale kohe märgatav.

Küsimus: Kuivõrd on teie koolis olnud suuremaid kiusamise / küberkiusamise juhtumeid?

Vastus: Siinkohal ma kahjuks aineõpetajana ei ole väga kursis. Mul endal ei ole suuri juhtumeid olnud ja ka kolleegidega ei ole midagi sellist jutuks tulnud. Aga ma saan välja tuua mõned üksikud juhtumid.

Näiteks facebookis konto varastamine. Sel juhul sekkus ka veebikonstaabel.

Siis üheksandikud tegid meil pilte õpetajatest ja panid neid instagrami avalikule kontole ülesse. See juhtum võibolla on isegi veel aktiivne. Konto tehti salajaseks ja ei teagi, kas sinna pannakse siis veel pilte ülesse.

Kaaslastest nõmedate piltide tegemine ja avalikult kusagile keskkonda ülesse panemine.

Ja meil on siin koolis oma digiklass, kus on nõ avalikud arvutid ja nutiseadmed õppetöök. Sageli nad on teinud nendesse moonutatud pilte kooliõpilastest. Mina neid siis eemaldada ei saa, pean paluma IT-inimest.

Ja on olnud ka selline lugu, et klassikaaslaselt mänguhoos võeti telefon ära ja tagasi andes oli saadetud pea kõikidele kontaktdiele väga ropu sisuga sõnumeid. Kontaktid siis ju arvasid, et see isik ise saatis, nemad ei teadnud telefoni ära võtmisest midagi.

Küsimus: Kas ja kuidas on muutunud kiusamine koolis võrreldes ajaga, mil Teie koolis alustasite?

Vastus: Ma ei ütleks, et midagi oleks väga muutunud. Kogu kiusamist välja juurida ei ole ilmselt kunagi võimalik, mingid juhtumid ikka jäävad. Võibolla pigem ütleks seda, et kuna nüüd kiusamist niivõrd palju räägitakse, siis tänu sellele ehk jäävad nii mõndki kiusamised tegemata. Aga mul ei ole ka staaži väga palju, olen koolis olnud kõigest 2 aastat.

Eesti-vene segaklassid, keelekümluskool. Eestlased-venelased osades aintes koos, tekivad rahvuste vahelised kontaktid. Eestlane vihastab, kui venelased räägivad vene keeles omavahel. Venelased närvis, et koguaeg võõrkeel enda ümber, on konfliktsemad.

Küsimus: Mil määral on koolis tavakiusamine vähenenud / suurenenud?

Vastus: Ei oskagi vastata. Olen üldistuste tegemiseks liiga vähe koolis õpetajana töötanud.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et tavakiusamine läheb üle küberkiusamiseks?

Vastus: Mul endal oli just hiljuti kokkupuude sellise juhtumiga, mis liigitub küberkiusamise alla. Tuli üks 7 klassi poiss ja teavitas mind, et ta facebook-i konto on nõ varastatud teiste poolt. Vot sedasama poissi küll kiusati ka nõ tavakiusamise mõistes. Et julgen öelda küll, et täitsa vabalt võib olla nii, et kui sa oled koolielus kiusamise mõttes nähtav, siis ilmselt võib see kiusamine kanduda üle ka virtuaalmaailma. Ei viitsita hakata endale uut ohvrit otsima.

Küsimus: Aga vastupidi?

Vastus: Ma pigem kaldun sinnapoole, et vastupidi ikka ei ole. Et kiusamine algab ikka lihtsalt tavakiusamise vormis ja kui materjali ja viitsimist on, et siis see läheb üle interneti. Teistpidi – et miks üldse netis kiusama hakata, kellegi kontot näiteks varastama. Selleks peab ikka mingi põhjus olema. See põhjus pigem ikka tuleneb siis kiusatava käitumisest või muust sellisest.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et üht ja sama õpilast kiusatakse nii koolis kui internetis?

Vastus: Ma ei oska öelda, kui sageli, aga enda isikliku kogemuse põhjal siis saan öelda, et seda ikka tuleb ette.

Küsimus: Kas ja kuidas on kiusamine ja küberkiusamine muutunud alates nutiseadmete laialdasest levikust õpilaste seas?

Vastus: mingisugused muutused on kindlasti seoses nutiseadmetega tulnud ja eks need on veel arenemises. Veel mõned aastad tagasi ei olnud võimalik teistest tehtud kolepilte kusagile avalikult interneti üles riputada, nüüd ei ole see enam mingi probleem. Eks igal vanusel on oma murekohad käitumises ja minu meelest põhikoolialised õpilased teevad küll omavahel selliseid lapsikuid nalju, mis kahjuks osalistele võivad mõjuda päris valusalt. No kui su klassikaaslased näiteks panevad avalikku klassi instagarami kontole mõne koleda foto kaunist sirguvast neiust, siis ei ole see asjaosalisele kindlasti tore ja mõjub kiusavalt.

Küsimus: Kuidas Te hindate õpilaste teadmisi kiusamise/küberkiusamise osas?

Vastus: Väga teadlikud on tänapäeva noored neis asjades. Nad on teadlikud oma tegudest ka siis, kui nad neid teavad. Aga nad oskavad väga hästi ka argumenteerida jae enda jaoks musta valgeks rääkida. Ega kiusamine ei teki sellepärast, et nad rumalad oleks. Lihtsalt on põnev ja vaja katsetada ja kellegile oma võimu näidata.

Küsimus: Kui hästi tunnevad õpilased küberkiusamisega seotud ohtusid?

Vastus: Tunnevad ikka. Ei ole neile seal midagi võõrast. Pahandused juhtuvad, sest uudishimu on lihtsalt nii suur. Seda ma küll ei ütle, et nad ei tea või rumalad oleksid.

Küsimus: Kui hästi nad oskavad nendega toime tulla?

Vastus: Abi paluda nad igatahes oskavad. Seesama lugu, kus poiss ise tuli mulle ütlema, et ta facebook-i konto on nõ varastatud. Ise tuli peale tunni lõppu minu juurde ja rääkis loo ära. Mina andsin talle veebikonstaabli kontaktid, palusin tal temaga suhelda ja kui ma nädala pärast peale tundi küsisin temalt, kuidas looga on, siis ta ütles, et asi on lahendatud.

Küsimus: Kuivõrd on nad kursis sellega, mida teha küberkiusamist pealt nähes?

Vastus: on kursis, kindlasti on.

Küsimus: Kas ja mil määral on õpilaste teadlikkus kiusamisest / küberkiusamisest muutunud?

Vastus: seda ma nüüd ei oska kuidagi kommenteerida, et muutunud mismõttes? No pigem vast siis muutunud, sest me räägime kiusamisest palju rohkem kui varem. Samas on koolielu ja kiusamine alati käsikäes käinud ja eks sellest ole ka aastaid tagasi räägitud. Nüüd on rohkem meedia ka selle taga.

Küsimus: Kuidas teie koolis reguleeritakse nutiseadmete kasutamist? Kuidas suhtutakse nutivabadesse aladesse?

Vastus: Meil üdist reeglit ei ole. Vahetunnis nad kasutada saavad. Tunnis ei kasuta. Koolis õppeesmärgil võib kasutada ja seda vaatab iga aineõpetaja ise. On õpetajaid, kes käsivad telefonid tunni alguses kohe üldse kappi panna, osad käsivad kotti panna. Tean, et üks õpetaja tegi oma klassi nõ telefonide hotelli, kuhu siis kõik õpilased oma telefonid kohe panema peavad. Nutivaba ala meil kusagil ei ole siiski.

Küsimus: Mil määral oleks telefonide tundidesse kaasavõtmist Teie arvates vajalik piirata?

Vastus: Mina isiklikult keelaks ära. Pooldan väga reeglit, et kohe koolipäeva alguses korjatakse telefonid enda kätte. Näiteks meie koolis on väga heal tasemel digiklassid, kus on siis iPadid ja arvutid. Õppetöö eesmärgil saab väga hästi neid kasutada, selleks ei pea olema lapse isiklik nutiseade.

Küsimus: Kui palju õpilased pöörduvad kiusamisjuhtumitest teavitamiseks / nende lahendamiseks / abi saamiseks Teie kui õpetaja poole?

Vastus: Ikka tulevad räägivad ka. Me oleme siin avatud ja vabad, ei ole märganud, et õpilased meid pelgaks ja ei julgeks rääkida.

Küsimus: Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite?

Vastus: Pöörduksin kohe eksperdi poole ja kohe teavitaksin ka klassijuhatajat. Nemad siis edasi ise tegelevad. Mina aineõpetajana ei peagi rohkem sekkuma.

Kuidas lahendaksite Teie antud juhtumi?

Kamp põhikooli ealisi poisse koolivälisel ajal kiusab üht enda klassi poissi. 2-3 kiusavad, ülejäänud filmivad ja panevad filmitu ülesse sotsiaalmeediasse. Niimoodi jõuab see hiljem ka paljude teisteni ning koolis räägitakse sellest väga palju ja kiusatav satub veelgi suurema halva tähelepanu alla.

Mis abi vajab kiusatav?

Mis abi vajavad kiusajad?

Mida teha sotsiaalmeedias ringleva videoga?

Kuidas rääkida ülejäänud klassiga / kooliga, kes on videot näinud?

Lahendus: Teavitaksin esmalt kohe klassijuhatajat ja tema siis tegeleb ja suunab edasi. Mina aineõpetajana saan teha seda, et räägin oma ainetunnis üldiselt juhtunust. Pööraksin palju tähelepanu väärtustele, elementaarsele viisakusele jms. Aineõpetajana ma sinna sisse ei läheks, vaid piiduksin teavitamisega vajalikele kontaktidele.

Aitäh!

Intervjuu transkriptsioon 8

Kood TIMK2

Transkriptsioon

Intervjuu pikkus: 42:13

Intervjueerija: Jaana Uustal

Intervjueeritav: Tugispetsialist

Intervjuuküsimused - KiVa programmiga mitteliitunud kool

Küsimus: Teie kool ei ole liitunud KiVa programmiga. Miks?

Vastus: Kool ei ole liitunud KiVa programmiga. Olen vestelnud teiste tugipersonali liikmetega ning see võib olla seetõttu, et KiVa-ga liitumine on koolile tasuline. Aga ma olen uus ise siin majas, alustasin alles sügisel. Olen aru saanud, et rahaline pool KiVa-ga liitumisel on päris suur. Et see programm ise on tasuline, aga enne, kui kool sellega liituda saab, peab koolil olema ka juba olemasolev tugivõrgustik, kuhu siis kuuluvad mitmed tugispetsialistid, HEV-koordinaatorid, psühholoogid jne ning veel keegi, kes võtaks kogu programmi temaatika enda kanda. Ju siis meie kool ei ole veel seda raha leidnud ja on püüdnud kiusamisteemaga teistmoodi hakkama saada. Aga ma olen ka seisukohal, et ma elan nüüd kenasti siia meie kooliellu sisse ja vaatan, kas on võimalik seda teemat kuidagi edasi tõugata, seda liitumise poolt.

Küsimus: Kas teie hinnangul oleks see vajalik?

Vastus: Mina arvan, et see on vajalik, sest pean tegelema paljude kiusamisjuhtumitega. Siin pole kahtlustki, et see oleks kohe kindlasti väga vajalik. Loomulikult saab kiusamisteadlikkust tõsta ka muul viisil, aga kui on olemas teaduspõhine programm selleks ja Eestis on nii mitmed koolid sellega liitunud ning minu teada on tagasiside liitunud koolide kohta olnud positiivne, siis pigem on mul kurb nentida, et meie kool ei ole selle programmiga veel tänaseks päevaks ikka liitunud. Samas enda jaoks mul oligi ääretult huvitav selle kooli meeskonnaga liituda just ka seetõttu, et siin ei ole veel asjad paigas, vaid on võimalik midagi muuta ja teha alles kindlat süsteemi kiusamise osas. Minule kui tugispetsialistile ääretult huvitav ja intrigeeriv mitte alustada sealt, kus kõik juba toimib, vaid hoopis sealt, kus võimaluse korral saan olla üheks selleks inimeseks, kes siin süsteemi loob. Loodan väga, et me leiame lähisaastail selle raha liitumise osas ja tugimeeskonna moodustamiseks.

Küsimus: Kuidas teie koolis praegu lahendatakse kiusamisjuhtumeid?

Vastus: Valdavalt juhtumipõhiselt ning püüame reageerida võimalikult kiiresti ja konfliktiolukorrad kohe lahendada. Teavitame juhtunust ka vanemaid, vajadusel ka teisi spetsialiste. Vanemaid kaasatakse siiski vaid üksikutel juhtudel, kui on toimunud midagi suuremat ja millega me ise siin hakkama ei saa. Sellised väiksemad asjad on igapäeva koolielus koguaeg meil lahendada ja midagi tegemata me ei jäta, mis sest, et me ei ole KiVa kool. Me saame kaasata ka sotsiaalpedagoogid ja psühholoogid, kui on suuremad juhtumid. Omavahel täiskasvanutega asju arutades leiame ikka mõistlikud lahendused. Oluline on ka lapsevanema seisukoht. On vanemaid, kes kohe tulevad kaasa ja püüavad meid olukorra lahendamisel aidata – no kui nende laps on süüdlase rollis. Aga samamoodi on ka vanemaid, kes eitavad oma lapse rolli süüdlase osas

või siis õigustavad/pisendavad seda. Siis on juba raskem tegeleda ka lapsega. Kui kodust tuleb üks signaal ja koolist teine, siis on raskem. Aga ikka leiame kuidagi läbi arutelude mingigi lahenduse.

Küsimus: Kes teie koolis tegeleb kiusamise ennetamisega?

Vastus: Peamiselt on meil siin sotsiaalpedagoogid ja koolipsühholoogid, kuid ka paljud õpetajad on kaastaud. Vaja on tõsta kooli vanemapoolse personali teadlikkust ning ka õpilaste teadmisi. Kuna me KiVaga liitunud ei ole, on ka õpilaste teadlikkuse tõstmine ehk mõnevõrra raskendatud. Saame kooli kutsuda oma ala spetsialistid, aga just vanema kooliastme õpilased, ka põhikooli omad, ei pea sageli neist loengutest midagi ja ei võta neist osa. Kuulavad need, kes niigi oskavad käituda, teised leiavad, et kuna see ei ole tunniplaani osa, siis neid ei huvita. Kuigi kõik toimub tundide ajal, siis selliste loengute osas on väga palju puudumisi.

Küsimus: Aga kiusamisjuhtumite lahendamisega?

Vastus: Neid lahendavad siis ka sotsiaalpedagoogid, psühholoogid. Enamasti tuleb info aineõpetajalt või, et on toimunud mingi konflikt. Õpetajatel ei ole aega ja teadmisi sellega tegeleda ja nii nad meie poole pöörduvadki. Kirjeldavad olukorda, annavad lühikese ülevaate õpilase varasemast käitumisest ja nii me siis püüame midagi head korda saata siin. Ma usun, et meie tegevusest juhtumite lahendamisel on ikka palju kasu. Juba kasvõi selles mõttes, et siis on meil hea võimalis läbi lähikontakti õpilasega suhelda ja kiusamistemaatika tema jaoks laiemalt avada.

Küsimus: Mida täpsemalt te veel kiusamise ennetamiseks teete?

Vastus: Meil siin on koos käimas kaks poolt: me peame harima selles teemas õpilasi ja me peame selle teemaatika kursis hoidma ka õpetajaid. Teavitamiseks on meil siis seminarid ka õpetajatele, et anda neile juhised, kuidas kiusamisteemat hallata. Aga õpilastele vastavalt vajadusele käime klassijuhatajatundides rääkimas. Teeme ka individuaalseid vestluseid õpilastega, et kiusu vähendada.

Küsimus: Mil määral pöörab teie kool tähelepanu küberkiusamisega tegelemisele?

Vastus: Pööratakse ikka, kuid ma ei oska veel öelda, kui suures ulatuses. Seda ma ei saa öelda, et nüüd näiteks eelmisel kooliaastal ei tehtud midagi. Kindlati koguaeg midagi tehakse, lihtsal ehk veidi teistmoodi ja mitte nii spetsiifiliselt, et kuna meil ei ole KiVa. Minu töö on kindlasti suures ulatuses ka kiusamisteemaga tegeleda ja sellega ma hakkam siin hästi aktiivselt tegelema. Kindlasti pööran palju rõhku just ka küberkiusamise poole peale, sest nagu me teame, kasvab see tugevalt tavakiusamisele peale. Internet ja nutiseadmed on õpilaste seas nii tavalised ja lihtsalt kättesaadavad ning oleks naiivne mõelda, et sellega seoses ei kaasneks siis ka sellelaadset kiusamist.

Küsimus: Mida täpsemalt küberkiusamise ennetamiseks ja sellega toimetulemiseks tehakse?

Vastus: Küberkiusamine ilmneb tavaliselt siis, kui keegi õpilastest ise tuleb sotsiaalpedagoogile või psühholoogile oma sõnumeid näitama. Ähvarduste ja solvangute korral vestleme koheselt mõlema osapoolega ning selgitame tegevuse kahju teisele poolele. Õpetame lastele oskuseid blokeerida soovimatuid telefoninumbreid ning konkreetselt õpetama avaldama oma soove ja vajadusi ning võimaluse korral mitte alluma provokatsioonile. Oluline on ka, et lapsed teaksid, et saavad täiskasvanu poole pöörduda abi saamiseks. Vajadusel korraldame ümarlauri, kuhu kaasame lisaks õpilastele ka vanemad.

Küsimus: Kuivõrd esineb teie koolis kiusamisjuhtumeid /küberkiusamisjuhtumeid?

Vastus: Esineb palju ja mõlemat.

Küsimus: Aga millist liiki kiusamist esineb rohkem?

Vastus: Vahetut kiusamist näeb siiski rohkem, sest küber on enam varjatud meie jaoks. Vahetu kiusamine on oluliselt lihtsamini tuvastatud isegi ka sellistel juhtudel, kui see kiusamine ei toimu näiteks otse koolipäeva sees, aga millesse on segatud meie kooli õpilased. Küberkiusamisest saame üldjuhul siiski teada vaid sel juhul, kui õpilased ise informeerivad meid sellest. Või no võibolla, kui oleks mõni selline juhtum, et mingi pahatahtlik video on näiteks läinud väga suurele ringile näitamiseks käima, et siis see võib ka sellisel viisil meieni jõuda. Eks ka õpetajatel on oma lapsed, kes käivad siin meie koolis, läbi nende laste jõuab siis info ehk vahetumalt läbi täiskasvanu, st läbi selle õpetaja, kes on selle lapse ema või isa, ka meieni.

Küsimus: Kuivõrd on teie koolis olnud suuremaid kiusamise / küberkiusamise juhtumeid?

Vastus: Kahjuks alustasin töötamist alles augustis 2019. a ning alles hakkas nägema seoseid ning asjade tõsisust. Mõned suuremad kiusamise juhtumid on - õpilased kiusavad koolis, ka küberkiusamist esineb ja vägivalda. Mind on eelnevalt informeeritud, et tegu ei ole nõrka kooliga, kus ei toimu midagi. Toimub ja palju. Kool on suur, õpilasi mitmepalgelisi ja meeskond kõige selle ohjeldamiseks on väiksemapoolne.

Küsimus: Aga kuidas varasemad juhtumid seni lahenenud on?

Vastus: Mõnedel õpilastel esineb konflikte paljudega. Kui üks juhtum saab lahendatud, algab sageli teine, milles üks osapool on sama. Kutsume palju vanemaid kooli ning laseme õpilastel nende juuresolekul lahendada konflikte ja pakkuda välja lahendusi. Väärtused peavad tulema õpilase seest ning olema mõtestatud. Me peame vajalikuks vanemate kaasamist. Siis on kiusaja vanemal kohe teada, et ta võiks oma lapsega rohkem kiusamise tagamaadest rääkida ning ka kiusatava vanem teab, mis probleemid tema lapsel koolis on ja teab enam lapse käitumist jälgida ning tuge pakkuda. Samamoodi nagu on meie arvates oluline kokku viia kiusaja ja kiusatav ning lasta neil vastastikku rääkida. Et üks, miks ta nii teeb ja teine, mida ta tunneb. Loomulikult saab niimoodi lahendada pigem väiksemaid konflikte, suuremate konfliktidega kaasnevad ka suuremad tagajärjed ja kiusatav vajab ehk enam professionaalset tuge.

Küsimus: Kas ja kuidas on muutunud kiusamine koolis võrreldes ajaga, mil Teie koolis alustasite?

Vastus: Alustasin koolis töötamist 3 aastat tagasi õpetajana. Siis nägin vaid nende laste omavahelisi suhteid, kellele tunde andsin. Praegu, sotsiaalpedagoogina, näen oluliselt rohkem, sest valdavalt tegelengi praegu kiusamise juhtumitega.

Küsimus: Mil määral on koolis tavakiusamine vähenenud või suurenenud?

Vastus: Ma ei oska seda veel hinnata. Tean, et õpilaste endi hinnanguil (rahulolu raport) on kiusamine sagedanenud. Ja mis seal salata, loomulikult isiklikult kaldun ma ka sennapoole, et see kõik on suurenenud. Oleks mitteloogiline siin rääkida kiusamise vähenemisest. Saaksime me rääkida vähenemisest, ei oleks vaja koolidel juurde palgata järjest uusi tugispetsialiste või siis näiteks üldse nii aktiivselt rääkida koolist seoses kiusamisega.

Küsimus: Kuivõrd sageli teie hinnagul juhtub, et tavakiusamine läheb üle küberkiusamiseks?

Vastus: Väga sageli. Kiusamisjuhud koolis on tavaliselt seotud ka küberkiusamisega. See seos on tänapäeval samuti järjest suurem, kuna nutiseadmed on kooli igapäeva laialdaseks osaks.

Küsimus: Aga vastupidi?

Vastus: Usun, et esineb ka sedapidist seost. Mõni õpilane ei julge esialgu avalikult kiusata, saab küberkiusamisest jõudu ning hiljem julgeb rohkem ka otseselt kiusata.

Küsimus: Kas saaksite tuua näiteks mõne teie koolis juhtunud loo, kus tavakiusamine on läinud üle küberkiusamiseks või vastupidi?

Vastus: Tean, et ühes klassis on õpilaste omavahelised suhted väga halvad. Tüdrukute sõprussuhted on muutlikud ning räägitakse üksteist palju taga. Solvutakse palju ning ühel päeval on ühel õpilasel mitu konflikti. Ma ei tea kahjuks või ei saa rääkida nende juhtumite üksikdetailidest, sest ka mind on keegi kolmas osapool neist informeerinud, et ma teaksin valmis olla, et selliseid asju hakkab juhtuma. Aga eelneval õppeaastal oli siin taolisi juhtumeid mitmeid ja siis nad siin lahendasid neid nii hästi-halvasti, kui oskused võimaldasid.

Küsimus: Kuivõrd sageli juhtub, et üht ja sama õpilast kiusatakse nii koolis kui internetis?

Vastus: Juhtub ikka sageli. Tavaliselt need kattuvad. Ohvrid valitakse välja ja neid siis hakatakse tampima vahendeid ja asukohti vahetamta. Internetis ongi ehk neil lihtsam kiusu edasi jätkata, sest nad millegipärast siiski usuvad, et see on anonüümsem ja jõuab harvemini avalikkuseni. Eks sellel arvamusel on ka mingi tõepõhi all, sest nagu olen öelnud, siis tavakiusamist on oluliselt lihtsam märgata kui küberkiusamist, mis liiga sageli meieni ei jõuagi.

Küsimus: Kas ja kuidas on kiusamine ja küberkiusamine muutunud alates nutiseadmete laialdasest levikust õpilaste seas?

Vastus: Olen veendunud, et kiusamine on muutunud oluliselt suuremaks: lisaks verbaalsele solvamisele on võimalik kiusata ka visuaalse info levitamise teel. Ka sotsiaalpedagoogina on see hulk, mis minuni jõuab, oluliselt suurem kui õpetajana ning teema mitmekülgsus sedavõrd huvitavam minu kui spetsialisti jaoks. Samas õpetajana oli lihtsam ehk konflikte lahendada, sest õpilased ise olid tuttavamad. Sotsiaalpedagoogina vähemalt esialgu, kui ma olen siin koolis nii vähe töödanud, on veel kõik õpilased võõrad ja enne, kui saab realselt midagi lahendada hakata, tuleb teha enda jaoks eeltöö nende õpilaste kohta ära, kes on asjasse segatud.

Küsimus: Kuidas Te hindate õpilaste teadmisi kiusamise/küberkiusamise osas?

Vastus: Õpilased on minu arvates väga teadlikud, mis on kiusamine, kuid kiusamise osapooltest ning oma vastutusest selles nad väga teadlikud ei ole. Õpilased ei tea minu arvates, kuidas kiusamisse sekkuda ning seda lõpetada. Ka puudub neil nõ sotsiaalne vastutus või empaatia teiste suhtes. Need, kes on kiusajad, ei häbene seda ja pigem ootavad võimalusi uute aktide tegemiseks ja saavad sellest vaid indu juurde. Need, kes on meil pealtnägija rollis, ehk need, kes on üldjuhul sõprussuhtes kiusajaga, saavad samuti neist konfliktidest uut indu juurde ja tunnevad naudingut sellest, et nad on kiusajaga sõprussuhetes. Ja siis see õnnetu kiusatav, kes sageli jääb oma

muredega üksi. Õpilased teavad küll, et nii ei tohi teha, aga millegipärast ikka ju tehakse! Ikka uuesti ja uuesti.

Küsimus: Kui hästi tunnevad õpilased küberkiusamisega seotud ohtusid?

Vastus: See oleneb sellest, kui palju koolis ja kodus sellest lastega räägitud on, see omakorda lapsevanematest ja klassijuhatajatest, ka kooli tugimeeskonnast. Ehk siis nagu tavakiusamise puhul, et ma usun, nad teavad reeglistikku väga hästi, teooria on kenasti selgeks õpitud. Aga sellest ei piisa, kiusamisjuhtumid tulevad üha uuesti ikka.

Küsimus: Kui hästi nad oskavad nendega toime tulla?

Vastus: Koolis on õpilased abi saamiseks pöördunud klassijuhataja või tugipersonali poole. Nende juhtumitega tegeletakse koheselt.

Küsimus: Kuivõrd on nad kursis sellega, mida teha küberkiusamist pealt nähes?

Vastus: Sellest tuleb neid enam teavitada arvan mina.

Küsimus: Kas ja mil määral on õpilaste teadlikkus kiusamisest / küberkiusamisest muutunud?

Vastus: Muutuvad teadlikumaks, kuid siiski on teadmised auklikud ning sageli kasutatakse olemasolevaid teadmisi enda huvides.

Küsimus: Kuidas teie koolis reguleeritakse nutiseadmete kasutamist? Kuidas suhtutakse nutivabadesse aladesse?

Vastus: Meil on koolis nutivabasid alasid ei ole, kuid telefonide ära korjamist rakendatakse I ja II kooliastmes õpetajate poolt sageli ja see aitab õpetajatel tunnis paremini töötada ja ka õpilastel tegeleda õppetööga. Nad ei saa üksteist tundides pildistada ja filmida, ega sõnumeid saata, mis vähendab kiusamist.

Küsimus: Mil määral oleks telefonide tundidesse kaasavõtmist Teie arvates vajalik piirata?

Vastus: Kindlasti on ja eriti alg- ja põhikoolis. Lapsed ei õpi muidu sotsialiseeruma ja nad ei saa edaspidi ühiskonnas hästi toimida.

Küsimus: Kui palju õpilased pöörduvad kiusamisjuhtumitest teavitamiseks / nende lahendamiseks / abi saamiseks Teie kui tugispetsialisti?

Vastus: Pöörduvad, kuid samamoodi, ei oska hetkel ära määratleda, kui paljud, sest ei ole tegelenud loendamisega. Koolis on 700 õpilast ning neist on minu juurde isiklikult kiusamisega pöördunud siiani vaid umbes 10. Aga ilmselt on see arv hetkel väike ka seetõttu, et olen siin uus ja õpilased ei tunne mind veel. Kindlasti on juba mõne nädala pärast ka pilt teine, sest mul on plaan end nõ aktiivselt tutvustamas käimas. Olen kokku leppinud klassijuhatajatega, et teen klassijuhataja tundide ajal ühekordsed lühivisiidid, kus siis kiiresti tutvustan end õpilastele ja räägin, mis muredega nad minu poole pöörduda saaksid.

Küsimus: Kui kooli jõuab info küberkiusamise kohta, siis kuidas Te toimite?

Vastus: Tegeleme sellega kohe. Kui kiusamine on toimunud koolivälisel ajal oleme suunanud vanemaid avaldusi kirjutama politseisse.

Küsimus: Kuidas lahendaksite Teie antud juhtumi?

Kiusatav vajab, et keegi omaealistest või sellest kambast peataks kiusamise. Tal tuleb pöörduda abi saamiseks täiskasvanu poole, võib olal vajalik ka psühholoogiline või sotsiaalpedagoogiline toetus.

Kiusajad vajavad sotsiaalsete oskuste õpet, samuti psühholoogilist toetust, sest ka nemad ise võivad olla kellegi poolt kiusatud.

Sotsiaalmeedias leviva videoga saab pöörduda politseisse,

Kes on videot näinud, saavad rääkida, kuidas nemad selle videoni jõudsid ja mida nemad saavad teha, et kiusamine koolis lõpeks.

Aitäh teile!

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Jaana Uustal**,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) minu loodud teose **Küberkiusamine KiVa-programmi järgivas ja mittejärgivas koolis**,

mille juhendaja on **Veronika Kalmus**,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Jaana Uustal
27.04.2020